

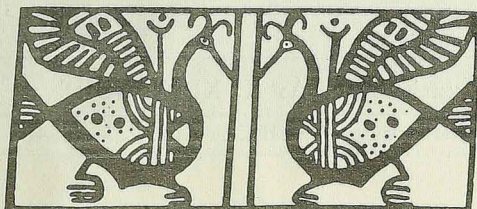

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΤΑΚΗΣ ΦΥΛΑΚΤΟΥ, TENNYSON, Δ. ΣΚ., ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΑΗΣ,
MIGUEL CASTILLO DIDIER, ΣΟΛΩΝ ΧΑΤΖΗΣΟΛΩΜΟΥ, ΑΡΧΙΛΟ-
ΧΟΣ, ΗΡ. ΑΓΓΕΛΙΔΗΣ, ΠΑΥΛΟΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ, Γ. ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ,
ΙΑΚ. ΚΥΘΡΕΩΤΗΣ, ΘΕΜ. ΘΕΟΧΑΡΟΥΣ, ΧΡ. ΚΑΤΣΑΜΠΑΣ, ΓΙΩΡ-
ΓΟΣ Κ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ, ΑΝΘΟΣ ΡΟΔΙΝΗΣ.

284 - 285

ISSN 0554 - 3363

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνος έκδοτης: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Άνδροκλέους 2, Λευκωσία, Τηλ. 65900

Γιά τούς Συνδρομητάς Ἑλλάδας:

Παρακαλῶ νά πληρῶνεται ἡ συνδρομή στήν ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

Πίστωση Λογαριασμοῦ 080/51260530

στό ὄνομα: Παναγιώτης Κ. Χρυσάνθης

αἰτιολογία: Συνδρομή περιοδικοῦ «Πνευματική Κύπρος» ἔτος. . .

καί νά μᾶς στέλλεται ἡ ἀπόδειξη γιά τὰ βιβλία μας.

Ἐτήσια συνδρομή	ΚΕ3.00
Ἐτήσια συνδρομή διά βιβλιοθήκες, σχολεῖα, ὀργανισμοῦ	ΚΕ4.00
Ἐτήσια συνδρομή ἔξωτερικοῦ	\$14 (δολάρια)
Τιμή Τεύχους	ΚΕ0.50 σέντ
Τιμή διπλοῦ τεύχους	ΚΕ0.75 σέντ

Τά χειρόγραφα δέν ἐπιστρέφονται. Κλισέ καί φωτογραφίες ἐπιστρέφονται.

100 ἀνάτυπα πρὸς τρεῖς λίρες τῆ σελίδα πληρώνονται ἀπὸ τὸν συγγραφέα στὸν τυπογράφο.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΑΙΚΗΣ Γ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ: Ποίημα	131
TENNINSON (μετ. Δ. Σκ.): Ὁ ἀρχαῖος σοφός	132
ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ: Βρήκανε τὸν σκελετό του	133
MIGUEL CASTILLO DIDIER: Ἡ Κύπρος στήν καρδιά	137
ΣΟΛΩΝ ΧΑΤΖΗΣΟΛΩΜΟΥ: Τὸ μεσαιωνικό ἐκκλησιαστικό βυζαντινὸ ἄσμα	139
ΔΑΧΙΛΟΧΟΣ (μετ. Ἡρ. Ἀγγελίδης): Ἐλεγεία γιά ἓνα ναυάγιο	144
ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ: Ἡ ποίηση τοῦ Ξάνθου Λυσιάτη	145

ΚΙΑΘΕ ΜΗΝΑ — Πνεῦμα καὶ Ζωή — Παύλου Παρασκευᾶ: Τὸ πρῶτο λογοτεχνικὸ σωματεῖο τῆς Κύπρου — ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ — Κ. Χρυσάνθη: Κ. Τσάτσου «Ὁ ἀγνωστός Καραμανλῆς — Γ. Προδρόμου: Ἡ ζωὴ στήν Κύπρο τὸν 18ο καὶ 19ο αἰῶνα — Ἰ. α. κ. Κυθρεώτη: Λεόντιου Χατζηκώστα «Στὸ νησί τῆς Κίρκης» — ΤΟ ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ — Θ. Ἐμ. Θεοχάρους: Ἄρθρο Κ. Χρυσάνθη «Ἀπὸ τὴν ἱστορία τῆς ὀδοντιατρικῆς στήν Κύπρο» — ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΙ — ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ — ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ — ΕΠΙΛΟΓΗ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΤΥΠΟ — ΓΕΝΙΚΑ — ΑΠΟ ΤΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑΡΙΟ ΤΟΥ Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ.

ΠΡΟΣΙΑΡΤΗΜΑ: Ὁ Σατιρικός Ἄρθρος Ροδίνης. Κείμενα: Κ. Χρυσάνθη, Χρ. Κατσαμπᾶ, Γ. Κ. Ἰωαννίδη, Α. Ροδίνης.

ΔΗΛΩΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

Τὰ κείμενα ποῦ δημοσιεύονται στὸ περιοδικὸ «Πνευματικὴ Κύπρος» ἀποτελοῦν πνευματικὴ ἰδιοκτησία τοῦ συγγραφέα τους, ὁ ὁποῖος φέρει καὶ τὴν εὐθύνη τῶν ἀπόψεών του.

Τὰ κείμενα δημοσιεύονται μὲ τὴν ὀρθογραφία τοῦ συγγραφέα.

Δέν γίνονται δεκτὲς ἐπιστολὲς μὲ ψευδώνυμο: Ὁ ἐπιστολογράφος πρέπει νάχει τ' ὀνοματεπώνυμό του στὸ χειρόγραφο καὶ τὴν ὑπογραφή του. Θὰ δημοσιεύεται ἡ ἐπιστολή πάντοτε μὲ τὸ ὄνομά του.

Καθετί ποῦ δημοσιεύεται χωρὶς ὀνοματεπώνυμο ἀνήκει στὸν διευθυντὴ τοῦ περιοδικοῦ, ὁ ὁποῖος ἀσφαλῶς φέρει καὶ τὴν εὐθύνη.

Υπεύθυνος κατὰ νόμον: Δρ Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Τύποις: Τυπογραφεῖα - Λιθογραφεῖα «ΘΕΟΠΡΕΣ» ΛΤΔ, Τηλ. 44940 - 48883

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΙΜΗΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Υπεύθυνος: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΚΔ' | ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ—ΣΕΠΤΕΜΒΡΗΣ 1984 | ΑΡ. 284—285

ΜΠΑΛΑΝΤΑ ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΑΧΡΟΝΟΥ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙΟΥ

Πόσο εἶν ὠραῖο
 νᾶσαι εἰκοσάχρονο παλληκάρι
 Νᾶναι φρεγγάρι
 νᾶν καιλοκαῖρι
 Νὰ γνέφουν τᾶστρα
 μῦρα σπὴ γλιάστρα
 Χιάδι τ' ἀγέρι

Καὶ νὰ μὴ μῶθης
 πόσο πρεχάτα
 φεύγουν τὰ νιάτα,
 φεύγουν τὰ χρόνια

νὰ νιώθης μόνο
 πὼς καιλοκαῖρι
 κι' ὀλόγιρά σου και σπὴν καρδιά σου
 πὼς ὄλη ἡ πιλάση, πὼς ὄλη ἡ ζήση
 εἶναι δικά σου

Παιδι στοῦ κόσμου τὸ παραθύρι και ἀγναντεύεις
 Νὰ μὴ γνωρίζης τὸ πῆπροισμένεις τὸ τί γυρεύεις
 Νὰ μὴν ἀψηφᾶς πὼς ἐνεδρεύει
 κάπου ἐκεῖ κάτου
 αἰώνιο βράδου
 κι' ὁ μαῦρος ἴσκιος ἐνός θανάτου

Νὰ μὴ προβλέπης τ' ἄγωνα χρόνια πού θ' ἀνταμώσης
 Μὲ πόσο πόνο μὲ πόση πίκρα
 κάθε λαχτάρα σου θὲ νὰ πληρώσης

Νὰ μὴ μαντεύης κάποτε πόσο
Μονάχος κι' ἄδειος βαθειὰ θὰ νιώσης
"Όσα κι' ἂν φέρης, ὅσα σκορπίσης
ὅσα κι' ἂν δώσης

Μ' ἀεὶζει εὐλήθεια
Νᾶσαι εἰκοσάχρονο παιλληκάρι
Νᾶν καλοκαῖρι
Νᾶναι φεγγάρι.
Νὰ γνέφουν τ' ὄστρα
Μῦρα στὴ γλάστρα
Χάδι τ' ἄγερι.

TENNYSON

Ο ΑΡΧΑΙΟΣ ΣΟΦΟΣ

Γιέ μου, μὲ κανένα τρόπο δὲ μπορεῖς νὰ ἀποδείξεις τὸ Θεό,
κι οὔτε τὸν κόσμον ποὺ μέσα του κινεῖσαι.
Δὲ μπορεῖς νὰ ἀποδείξεις πὼς εἶσαι μονάχα σῶμα,
κι οὔτε νὰ ἀποδείξεις μπόρεις πὼς εἶσαι μονάχα πνεῦμα
μὰ κι οὔτε πὼς εἶσαι καὶ τὰ δυὸ μαζί ἐνωμένα σ' ἓνα.
Δὲ μπορεῖς νὰ ἀποδείξεις ἀθάνατος πὼς εἶσαι,
μὰ κι οὔτε νὰ ἀποδείξεις μπόρεις θνητός πὼς εἶσαι,
ναί, γιέ μου, δὲ μπορεῖς.
Δὲ μπορεῖς νὰ ἀποδείξεις πὼς ἐγώ, ποὺ τώρα σοῦ μιλάω,
δὲν εἶμαι ὁ ἑαυτός σου μιλώντας μὲ τὸν ἑαυτό σου.
Γιατὶ τίποτε ἀπ' ὅ,τι ἀεὶζει νὰ ἀποδειχθεῖ
μπορεῖ μὲ βεβαιότητα ν' ἀποδειχθεῖ,
μὰ κι οὔτε νὰ ἀναιρεθεῖ.
"Ἐτσι, λοιπόν, γίνου σοφὸς καὶ πάντα παίρνε
τῆς ἀμφιβολίας τὴν πιὸ ἠλιόλουστη μεριά.
Στὴν Πίστη μείνε προσκολλημένος,
μὰ πέρ' ἀπ' τῆς πίστεως τὴν ἐξωτερικὴ τὴν ὄψη
καὶ τοὺς Ξηροὺς τῆς τύπου.

Μετ.: Δ. ΣΚ.

ΒΡΗΚΑΝΕ ΤΟ ΣΚΕΛΕΤΟ ΤΟΥ

Στά τρία χρόνια ξεθάβουν τὰ ὄστα τοῦ πρᾶσιφίλου νεκροῦ, τὰ τοποθετοῦν ἰσὲ κατὰλληλο κουτί καὶ τὰ τακτοποιοῦν μέσα στοῦ μαρμάρينو οἰκογενειακοῦ τάφο. Ἔτσι ἔγινε καὶ μὲ τὸν παπποῦ. Πέρασαν τὰ τρία χρόνια καὶ ὁ νεκροθάφτης σκάδοντας τὸν τάφο γιὰ ἄλλο νεκρὸ, μάζεψε τὰ ὄστα σ' ἓνα σακούλι καὶ εἰδοποίησε τοὺς ἔγγονοὺς. Ἡ μεγαλύτερη ἔγγονή ἔτρεξε ἀμέσως.

—Ποιὸς ἔκλεισε μὲ ἀσβέστη τὴ μικρὴ εἴσοδο τοῦ τάφου; φωνάει ἡ ἔγγονή τῆ γυναῖκα τοῦ φύλακα.

—Δὲν ξέρω, χρυσή μου. Ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ ἦρθα εἰδῶ, ἔτσι χτυπημένη τὴ βλέπω.

Ὁ οἰκογενειακὸς τάφος βρισκόταν στὸ πιὸ περίθλιπτο σημεῖο τοῦ νεκροταφείου. Σωστὸ μνημεῖο ἀπὸ πενταεὶκό μαρμαρο, ἀλλὰ λιτό, μ' ἓνα χαραγμένο σταυρὸ καὶ δυὸ ὀνόματα, τῆς κόρης καὶ τοῦ γαμπροῦ τοῦ παπποῦ. Ἐνας ἀνιψιός, νιόθοντας εὐγνωμοσύνη γιὰ τὸ θεῖο του, ποὺ τὸν σπούδασε καὶ τὸν βοήθησε στὰ ἐμπόρια γιὰ νὰ γίνῃ σεβαστὸς μεγαλέμπορος καὶ κοινωνικὸς παράγοντας, ἀνέλαβε νὰ φέρῃ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ὅλο τοῦτο τὸ μνημεῖο «εἰς αἰωνίαν μνήμην». Μὲ ἀνιψιὰ φρόντισε νὰ περιφράξῃ τὸν τάφο μὲ κιγκλίδωμα καὶ νὰ φυτέψῃ ὀλόγυρα δάφνες σύμφωνα μὲ μιὰ παλιὰ ἐπιθυμία τῆς θείας τῆς. Κανένας ἄλλος δὲ φανταζόταν πῶς τὸ μνημεῖο αὐτὸ ἐκάλυπτε μιὰ εὐρύχωρη κρύπτη, ἔπουμποροῦσαν ἀνετα νὰ θολευτοῦν πέντε-ἕξι πρόσωπα. Ὅπως φάνηκε πιὸ ὕστερα, μιὰ πλάκα ποὺ βρισκόταν στὴν ἀνατολικὴ πλευρὰ κατὰ χάμα, ἔτσι ποὺ νὰ τὴν θαρρεῖς πηῖμα τοῦ μονοπατιοῦ, ὀδηγοῦσε στὴ θωπιὰ κρύπτη μὲ μιὰ κατακόρυφη σκάλα. Ὁ νεκροθάφτης προθυμοποιήθηκε νὰ σηκώσῃ τούτῃ τὴν πλάκα, χτυπώντας μὲ τὴν ἀξίνα τοῦ ὀλόγυρα τὰ χτυπημένα χεῖλη. Ὑστερα πῆγε σὺν τὸ σακούλι μὲ τὰ ὄστα μέσα στὸ κιβώτιο, ποὺ ἔφερε ἡ ἔγγονή, καὶ ἐτομαζόταν νὰ τὸ δέσῃ μὲ σχοινὶ καὶ νὰ τὸ κατεβάσῃ στὴν κρύπτη.

—Μπᾶ, ἔχει σκαλοπάτια; λέει ὁ νεκροθάφτης μὲ κάποιαν ἀπορία.

—Τότε κατέβασέ το... νὰ μὴν πέσει καὶ σκορπιστοῦν εἰδῶ καὶ ἔκει τὰ ὄστα, παραγγέλλει ἡ ἔγγονή.

Ὁ νεκροθάφτης δέχτηκε, ὑπολογίζοντας στὸ φιλαδώρημα. Μόλις ἄλλως κατέβηκε, ἀκούστηκε ἔντρομη ἢ φωνή του.

—Χριστὸς καὶ Παναγιά μου! Ἐνας σκελετός! Κρατᾶ μὲ τὸ χέρι του τὸ τελευταῖο σκαλί. Δίπλα του εἶνα: ἓνα μικρὸ κουτί.

Ἡ ἔγγονή σταυροκοπήθηκε. Ἡ γυναῖκα τοῦ φύλακα μὲ νευρικότητα παράγγειλε στὸ νεκροθάφτη ν' ἀνεβάσῃ γρήγορα τὸ μικρὸ κουτί. Ἀπ' ἀντίκρου παρουσιάστηκε ὁ σύζυγος τῆς ἔγγονῆς, κάπως ἐκνευρισμένος ποὺ τέτοια ὥρα ἄφησε τίς δουλειές του γιὰ τέτοιες ἱερές ἀλλὰ καὶ ἄσχετες γιὰ τὸν τετραγωνικὸ ἄνθρωπο τῆς ἀγορᾶς ὑποθέσεις. Μὲ δυὸ κουδέντες πληροφορήθηκε γιὰ τὰ εὐρήματα τοῦ νεκροθάφτη.

—Δὲν εἶναι τύπαρα... ἐξηγεῖ στίς δυὸ γυναῖκες. Ἡ κρύπτη εἶχε γίνῃ κρη-

σφύγετο στα χρόνια του Ἀγώνα. Ἐμεινε μιὰ ομάδα ἐδῶ μέσα. Ἀλλά πρῶτα νὰ φάξω μέσα τὸ κουτί... Ἔ! μὴν ἐκνευρίζετε.

Ὁ νεκροθάφτης ἀνέβασε τὸ μικρὸ κουτί ἰδρωμένος. Ἡ γυναίκα τοῦ φύλακα ἀνέμιξε τὰ χέρια της νευρικά. Ὁ σύζυγος τῆς ἐγγονῆς ἀνοίξε φύχραμα τὸ κουτί.

—Χειρόγραφα... σημειώσεις... φυλλάδια. Θὰ τὰ κοιτάξει ἡ ἀστυνομία, μολόγησε.

Τὴν ἄλλη μέρα ἡ ἀστυνομία διαπίστωνε τὴν ταυτότητα τοῦ νεκροῦ. Ὁ σκελετὸς ἀνῆκε στὸν ἀγωνιστὴ Πέτρο Χ... : τρία δόντια χρυσὰ μπροστὰ στὸ ἄνω σαγόνι, πού τοῦ τὰ πρόσθεσε ὁ ὀδοντογιατρός δταν ὁ Πέτρος τάχασε μὲ μιὰ γροθιά ἀπὸ ἐξαγριωμένο Ἐγγλέζο· ἡ ἀρραβώνα μὲ τ' ὄνομα τῆς γυναίκας του καὶ τὴν ἡμερομηνία τοῦ γάμου. Τὸ χειρόγραφο μὲ ἀπλὸ τρόπο διηγόταν τίς τελευταῖες του στιγμές:

«Θεοῦ θέλοντος ἀποδημῶ εἰς Κύριον. Στὸ κρησφύγετο αὐτὸ φωνάζω, βογγῶ, ἀλλὰ κανεὶς δὲν μὲ ἀκούει. Τὸ αἷμα μου ἔτρεξε πολὺ καὶ δὲν μπορῶ ν' ἀνεβῶ τὰ σκαλιά. Πῶς κύλησα ὡς ἐδῶ κάτω; Αὐτὸ τὸ κύλισμα μοῦ ἔσπασε τὸ πόδι. Σδῆνω ὦρα τὴν ὦρα. Ὅποιος μὲ βρεῖ τὸν παρακαλῶ νὰ χαιρετίσει τοὺς γονιούς μου. Καὶ τὴ γυναίκα μου. Τὴ φιλῶ. Τῆς εὐχομαι νὰ ζήσει εὐτυχισμένη. Νὰ παντρευτεῖ. Δὲν ἔχω παράπονο. Καί...

Πετ »

Δὲν πρόλαβε νὰ γράψει ὀλόκληρο τ' ὄνομά του.

Ὁ ἀστυνομικὸς πού ἔκαμε τίς σχετικὲς ἀνακρίσεις ἦταν παλιὸς συναγωνιστὴς τοῦ Πέτρου. Σ' ἓνα διάλειμμα τηλεφώνησε στοὺς ἄλλους τρεῖς τῆς ὀμάδας.

Μαζευτήκανε κι οἱ τέσσερις στὸ καφενεῖο ἀντίκρου ἀπὸ τὸν ἀστυνομικὸ σταθμὸ. Τ' ἀπογευματινὴ ἰδρωμένο ἀργὰ προχωροῦσε πρὸς τὸ ἑσπέρας. Πολὺ ἀραιὸς ὁ κοσμάκης. Ἡ ὦρα βοηθοῦσε γιὰ κάποιες ἀναπολήσεις.

«Πέντε ἀποτελούσανε τὴν ὀμάδα. Πέντε κλωνάρια τοῦ πιὸ γεροῦ κι ἀνθεκτικοῦ δέντρου. Ἦταν παλιοὶ συμμαθητὲς στὸ Γυμνάσιο. Κι ἦρθε τώρα ὁ ὄρκος νὰ τοὺς ἐνώσει μ' ἓνα ἱερό δεσμό.

Μιὰ μέρα πῆρανε τὴ διαταγὴ νὰ χτυπήσουν ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀμμόχωστο, λίγα μέτρα πέρα ἀπὸ τὰ πρῶτα σπίτια, μιὰν αὐτοκινήτοπομπὴ τῶν Ἐγγλέζων. Κατὰ τὸ δειλινὸ βρεθῆκανε ὄλοι στὶς προσδιορισμένες θέσεις.

—Πλησιάζουν, λέει ὁ ὑπεύθυνος ἀρχηγός, ὁ μάστρος. Μετὰ θὰ σκορπιστοῦμε. Τὸ δρόμυ θὰ συναντηθοῦμε στὸν καλαμιώνα κι ὕστερα νὰ πάμε στὸ κρησφύγετο τοῦ νεκροταφείου. Ὁ Θεὸς βοηθός.

Μόλις πλησίασε ἡ αὐτοκινήτοπομπὴ ρίξανε αὐτοὶ τίς μπόμπες ἀπὸ πέντε σημεῖα. Ὅμως ἀπὸ τὸ τελευταῖο αὐτοκίνητο πηδήσανε στρατιῶτες κι ἀρχισε ἓνα ντουφεκίδι δαμιονισμένο. Οἱ πέντε σκορπιστήκανε στοὺς γύρω δρόμους καὶ στοὺς κήπους. Ἡ γειτονιά ἀναστατώθηκε, πόρτες καὶ παράθυρα κλείσανε, φωνὲς μαζεύανε τὰ μικρὰ παιδιὰ, πού τσιρίζανε, τὰ κλάζον τῶν αὐτοκινήτων ἀνακατεύονταν μὲ τίς φωνὲς καὶ τὸ ντουφεκίδι καὶ τὴ σκόνη πού θόλωνε τὴν ἀτμόσφαιρα.

Ἦστερα ἔπεσε μιὰ βαριά σιγή. Τὰ πάντα ἀπορούσανε τί θὰ γίνεῖ. Τὸν τελευταῖο αὐτὸν καιρὸ τ' ἀντίποινα δὲ χωρατεύανε. Δὲν ἦταν μόνο οἱ συλλήψεις, ἀλ-

λά και τὸ γερὸ ξύλο, πού ἔπεφτε χωρὶς διάκριση στὸν κάθε περαστικό ἢ στὸν κάθε πελάτη τῶν γύρω καταστημάτων.

Πρὸς τὸ θρόνου κάποιες σκιές, τῶν τεσσάρων τῆς ομάδας, συναντηθήκανε στὸν καλαμιώνα. Ἦρθανε ἐκεῖ κουλουριαστά μὲ τοὺς γύρω ὄσκιους, ἀλαφροπατώντας σὰν τὶς γάτες. Σάμπως κάτι νὰ τοὺς προμηνοῦσαν οἱ γύρω ἀλαφροὶ ψίθυροι τῶν καλαμιῶν καὶ πιὸ πέρα τῶν πυκνῶν λεμονόδεκτρων. Γρήγορα ἀνταλλάξαν μερικὲς ἀσήμαντες κουδέντες, σχεδὸν ὁ καθένας μονολογοῦσε σὰ νὰ ζύγιαζε τὴ δική του λαχτάρα.

Ἄμα πέρασαν τὰ πρῶτα λεπτά καὶ βρήκανε τὸν κάπως ἤρεμο ρυθμὸ τους ἐδῶ, μακριὰ ἀπὸ τὴν πολιορκημένη πόλη, καθήσανε κατάχαμα νιώθοντας πιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς ξεκούρασης.

Σὲ μιὰ στιγμή, ὁ ὑπεύθυνος τῆς ομάδας πετάχτηκε ἀπάνω καὶ στύλωσε τ' αὐτί του.

— Ἐρχεται;

Ἄλλοι γυρίσανε τὰ μάτια πρὸς τὸ ἀνοιγμα τοῦ καλαμιώνα. Τίποτα. Σίγουρα κάποιος φῶδι περνοῦσε ἢ κανένας ἀρουραῖος. Ὅμως βῆμα ἀνθρώπου δὲν ἦταν.

— Ὁ Πέτρος ἀργεῖ... Ποῦ νᾶναι ὁ Πέτρος; ρώτησε μὲ κάποια σκληρότητα ὁ ὑπεύθυνος κι ἄγγυσε τὸν ὦμο τοῦ διπλανοῦ του.

— Τὸν περιμέναμε στὸ περιβάλλο τοῦ Ἰωάννου, κοντὰ στὸ χάλιασμα τῆς δεξαμενῆς. Πολλὴ ὥρα. Δὲν ἦρθε.

— Δές... νὰ πληγώθηκε;

— Δάγκωσε τὴ γλώσσα σου, ἀπαντᾷ ὁ πιὸ νεαρὸς τῆς ομάδας.

— Κι ἀν... τὸν συλλάβανε;

Ἔνα σύγκρυο διαπέρασε τὴ ραχοκακκαλιά τους. Μείνανε σιωπηλοὶ γιὰ ἀρκετὴ ὥρα.

— Δέω νὰ τραβήξουμε μακριὰ πρὸς τὸν Φάραγμα. Ἐκεῖ εἶναι πυκνὰ τὰ περιβάλλια. Ἐχω μιὰ κακὴ προσέθηση. Καλύτερα νὰ μὴν παῖμε στὸ κρησφύγετο τοῦ νεκροταφείου. Ἄν τὸν συλλάβανε τὸν Πέτρο... ξέρω κι ἐγώ! Παντρεμένος εἶναι, εὐκολὰ λυγίζει, λέει ὁ ὑπεύθυνος τῆς ομάδας σὰ νὰ κασκίνιζε τὶς σκέψεις του γιὰ νὰ πάρει ἀπόφαση.

Τραβήξανε κατὰ τὸ Φάραγμα.

Τὴν ἄλλη μέρα γίνανε συλλήψεις. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς πού συλλάβανε ἦταν καὶ ἀγωνιστές. Τοῦτο σήμαινε κάποια προδασία. Ἀκούστηκε πῶς ἔγινε ἐξονυχιστικὴ ἔρευνα στὸ νεκροταφεῖο, τὸ χτενίσανε μὲ προσοχὴ καὶ προχωρήσανε τὸ χτενίσμα ἀλόγιστα ὡς ἓνα μίλι ἀκτίνα.

Τὶς ἐπόμενες μέρες κανένας δὲ συνάντησε τὸν Πέτρο. Οἱ ψίθυροι ἄρχισαν αἰγανά γιὰ νὰ ἐξογκιωθοῦν σιγά - σιγά. Δὲ θέλει πολλὰ ἡ διάδοση γιὰ νὰ θραφεῖ.

— Θὰ τὸν στείλανε οἱ Ἑγγλέζοι στὸ Λονδίνο... Δὲ φάνηκε πούθενά. Ἄνοιξε ἡ γῆ καὶ τὸν κατὰπει;

Τὸ πατρικὸ σπίτι τοῦ Πέτρου τυλίχτηκε τὴ ντροπή. Σὰ νὰ κρεμάσανε μαῦρα πανιά γύρω στὰ παράθυρα, πού ἔμεναν θεόκλειστα. Ὁ πατέρας στὴν ἀρχὴ βρῆκε λίγο θάρρος καὶ κυκλοφόρησε τάχατε ἀδιάφορα μέσα στὴν ἀγορά. Σιγά - σιγά ὅμως

ἐνιωθε ταπεινώση, παρεξηγούσε και τὴν πιὸ συνηθισμένη κουθέντα. Κι εἶπε νὰ κλειστεῖ στὸ σπίτι, νὰ περάσει λίγο ἢ διάδοση, νὰ ξεθωριάσει. Ἡ μάνα μαζεύτηκε σὲ μιὰ γωνιά, καμπουρίασε και σκεφτόταν τὸ ξανθὸ της παλλικάρι. Στὴν ἀρχή, κάθε μικρὸ θόρυβο τὸν ἔπαιρνε γιὰ δῆματα τοῦ γιοῦ της ποὺ γύριζε νυχτοπατώντας. Πιὸ ὕστερα θυβίστηκε στὸν ἑαυτὸ της, ἔγινε πέτρα. Ἡ γυναῖκα του ἔκλαψε πικρά. Μὰ δὲν ἄντεξε γιὰ καιρὸ τὴ χολή τῆς γειτονιάς. Πῆρε τὰ μάτια της κι ἔφυγε γιὰ τὴν Ἀμερικὴ, κοντὰ στὸν ἀδελφὸ της. Τίποτα δὲν τὴν ἔδανε μὲ τὸν τόπο της κι ἄς εἶχε κάποτε ἐδῶ τὴν ἀγάπη τῆς ζωῆς της.

Ἔλα κάποτε ξεχαστήκανε. Ὁ κόσμος κοιτοῦσε πιά νὰ φτιάξει τὴ νέα του ζωή, σ' ἓνα νησί, ποὺ ἀντίκρυζε ἓνα μέλλον θαμπὸ σὰ νᾶτανε τυλιγμένο μέσα σὲ ἀμίχλη».

— Ἔχουμε κάποιο χρέος, λέει ὁ ἀστυνομικὸς.

— Τόχα θάρρος. Ἀλλὰ τώρα σὰ νὰ ξαλάφρωσα. Τὰ χρόνια δὲ σθίνουν τὴν πικρὴ μνήμη, ἀπαντᾷ ἓνας ἀπὸ τοὺς τρεῖς.

— Λουπόν, συμφωνοῦμε νὰ πάμε στὸ σπίτι τοῦ Πέτρου; προσεῖναι ὁ ἀστυνομικὸς.

Δεχτήκανε μὲ φανερὴ ἀνακούφιση. Χαρὰ και ντραπὴ μαζί σημάδευαν τὰ πρόσωπά τους. Οἱ παλιὲς στιγμὲς τῆς ἀδελφосύνης ἤρθαν και θάραιναν τοὺς ὤμους των.

Κοντὰ τὸ θράδι, κίνησαν γιὰ τὸ πατρικὸ σπίτι τοῦ Πέτρου, μὲ μιὰ παράξενη λαχτάρια. Εἶχαν μιὰ περιφάνεια στὸ μέτωπο. Θαρροῦσαν πὼς ὁ κόσμος τοὺς κοιτοῦσε μὲ θαυμασμό. Ἦταν καθαροὶ σὲ ὅλα. Προπαντὸς ὁ Πέτρος.

Μιπήκανε στὸ σπίτι. Ἡ μάνα κι ὁ πατέρας τοῦ Πέτρου, μαυροφορεμένες μορφὲς τοῦ παλιοῦ καιροῦ, κάθονταν στὴ μεγάλη δίχωρη κάμαρη, ἐνῶ τριγύρω χλωμά πρόσωπα συγγενῶν ἔκαναν ἓνα χορὸ.

Στὴ μέση τῆς δίχωρης κάμαρης ἦταν στρωμένο τὸ τραπέζι. Ἀπάνω ἢ παρηγοριά: φωμι κομένο σὰν ἀντιδωρο, μαῦρες ἔλιες κι ἓνα μπουκάκι κόκκινο κρασί κι ἓνα ποτήρι δίπλα. Ὁ ἀστυνομικὸς γέμισε τὸ ποτήρι κρασί κι ἤπιε μιὰ γουλιὰ. Ἀκαλοῦθησαν οἱ ἄλλοι τρεῖς πίνοντας ἀπ' τὸ κοινὸ ποτήρι, ψιθυρίζοντας:

— Ὁ Θεὸς νὰ τὸν μακαρίσει.

Ἔστερα προχωρήσανε και γονατίσανε μπροστὰ στοὺς γέρους γονιούς τοῦ Πέτρου. Σκύφανε τὸ κεφάλι τους και μείνανε ἀκίνητοι. Τότε ὁ γέρος, μὲ τ' ὀλάσπρο ἀπ' τὰ χρόνια και τὴν πικρα κεφάλι, σηκώθηκε, ἄγγιξε τὸ κεφάλι καθενὸς και εἶπε:

— Ὁ Θεὸς ἄς ἰσᾶς συχωρέσει. Τώρα εἴσαστε ὅλοι παιδιὰ μου.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Η ΚΥΠΡΟΣ ΣΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ

'Η Κύπρος... ένα χαμόγελο πεσμένο στα κύματα...

I. M. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

'Ησαν ένα χαμόγελο στα κύματα πεσμένο,
 είσαι τώρα ένα δάκρυ που ανθίζει μέσ' στα κύματα,
 Είσαι ένα κλάμα που βρέχει άλλο τόν κόσμο,
 είσαι φωνή βοώντος έν τή έρήμω
 και μιá κραυγή που σχίζει τόν αϊθέρα.
 'Όνειρο όδυμειρό 'σαι στών δικαίων τις ψυχές
 και μάστιγα στό νοϋ τών άδίκων,
 Είσαι πάνω στή γή μιá σταγόνα αίμάτου
 που στόν ούρανό φωνάζει και στα έπουράνια.
 'Εκεί όπου άναδιήθηκε ή Θεά,
 εκεί όπου τραγούδησε ό Κινύρας,
 εκεί όπου ύμνησε ό Στασίνος,
 εκεί όπου ίδρυσε ή Κηφέας
 τήν άμορφότερη άπ' τις πολιτείες,
 εκεί όπου ό Ζήνωνας γεννήθηκε,
 εκεί όπου έζησε ό Λάζαρος τό δεύτερο του βίο,
 εκεί που περπάτησε ό Παύλος,
 εκεί που ή Βαρνάβας μαρτύρησε
 κεί που ή Άγία Έλένη πήγε και τό Σταυρό σου άφησε
 — τό τραγικό και αϊώνιο σύμβολό σου —,
 κεί που λίγο Ρωμιοί Έλληνες γίνανε
 άκόμα κ' οι Φράγκοι βασιλιάδες,
 εκεί που μιá φορά ένας LEONARDO πέρασε
 κι ένας RIMBAUD επρπάτησε,
 κεί που συναμιλούνε για αϊωνιότητα
 τό μυστήριο τών πρωτόγονων λίθινων έρειπιών
 και τών άρχαίων ναών ή διάφανη άρμονία
 και τό ιερατικό τό κάλλος άπ' τά βυζαντινά Εωκκλησία
 και ή χάρη ή γοτθική τών μητροπόλεων
 και του Βελλισαφίς ή άπίστευτη κι άγνότατη άμορφιά
 κ' ή Ζέστα ή άνθρώπινη άπ' τά λαϊκά χαμόσιπτα
 κεί που τό πέλαγο χαμογελούσε στήν Κυρένια τή χαριτωμένη
 άφημένη στής θάλασσας τό γλυκό τό χάδι,
 κεί που τά κύματα άνθούσαν στήν ιερήν Άιμμόχωστο
 και στή Λάρνακα τήν άρχαιοτάτη
 και στή Λεμεσό τή γελαστή,

ἐκεῖ ἦρθε ἡ θαρβαρότητα νὰ πατήσῃ τὸ πνεῦμα,
ἐκεῖ ἦρθε ὁ χαλασμός ὁ ἀνήλεος
νὰ καταστρέφῃ τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἀγάπην
καὶ τὸ καρπὸ καὶ τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης.

Κι ὅπως σὲ τραγικὸ Σεπτέβρη στὴν πατρίδα μου
στὸν τραγικὸ σου Γιούλη μπόρεσε

ἡ φωνὴ τοῦ Νερούντα νὰ ἀντηχεῖ Ξανά:

«Ἐλάτε νὰ ἰδεῖτε γαῖμα ἀπὸ τοὺς δρόμους».

Ἔβω καὶ πολλὰ χρόνια, μιὰ φορὰ

εἶπεν ὁ Ποιητὴς μας κι οἱ μεγαλύτεροί μας εἶπαν:

«Ἡ Ἰσπανία στὴν καρδιά, στὴν καρδιά μας εἶναι».

Καὶ τώρα λέμε ἡμεῖς κι οἱ λαοὶ τοῦ κόσμου λένε:

«Ἡ Τζύπρο στὴν καρδιά μας εἶναι».

Καὶ ὁ λαός μου μαζί μὲ τὸ λαό σου

μποροῦν νὰ Ξαναποῦν τὰ λόγια

τοῦ Ποιητῆ σου, στὴ γλυκειά σου γλῶσσα:

«Ἐξ ζυμωμένον τὸ ψουμίν, πού πρῶμεν, μὲ τὸ γαῖμα,

Ξυπνοῦμεν τζαί τζοιμούμασιν τζαί πρῶμεν μὲ τὸ κλάμα».

Ἀπ' τὸν πόνο μας στὸν πόνο σου,

ἀπ' τὰ αἵματά μας στὰ αἵματά σου,

ἀπ' τὸ σταυρό μας στὸ σταυρό σου,

πάει ἡ ἀγάπη μας κ' ἡ αἰβάσταγή μας πίκρα,

ὦ Κύπρο,

ἱερὸ Νησί τῆς ὁμορφιάς καὶ τῆς ἀδύνης.

Μὰ πρέπει νὰ πιστεύουμε, πρέπει νάχουμε ἔλλιδα,

πρέπει νὰ ἐπαναλαμβάνουμε χωρὶς παύση τὰ λόγια

τοῦ ἔπους τοῦ μεγάλου Ποιητῆ σου:

«Ἡ Ρωμισσὺνη ἔν φυλλή συνόπζαιρη τοῦ κόσμου,

κανένας δὲν εὐρέθηκεν γιὰ νὰ τὴν ἰξηλείψῃ».

MIGUEL CASTILLO DIDIER*

* MIGUEL CASTILLO DIDIER: Ἕνας Χιλιανὸς Νεοελληνιστὴς γράφει γιὰ μᾶς ἀπὸ τὸ Καράκας τῆς Βενεζουέλας. Προσέθετε τίς ἰδέες του καὶ μαντέψετε τὸν πόνο του. Ἔχει ὡς τώρα μεταφράσει κ' ἐκδόσει ὅλο τὸν Καθάφη, τὸ «ἸΑειον ἐστί» τοῦ Ἐλύτη, τὸν «Κωνσταντῖνο Παλαιολόγο» τοῦ Καζαντζάκη, ἔργα τοῦ Πέτρου Χάρη καὶ ἄλλων.

ΤΟ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΑΣΜΑ

Ἐνάμεσα στο μεγάλο πολιτιστικό πλοῦτο πού μᾶς κληροδότησε τὸ Βυζάντιο ξεχωριστὴ θέση κατέχει τὸ Ἐκκλησιαστικὸ Βυζαντινὸ ἄσμα, πού μὲ ἰδιαίτερο πάθος καὶ σχολαστικὴ φρασεολογία, μαζί μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴ Ὑμνογραφία καλλιέργησαν οἱ Βυζαντινοί, σὲ ἀπεριόριστες διαστάσεις. Μᾶς τὸ παρέδωσαν σὲ ἕνα πλήθος ἀπὸ μουσικούς κώδικες, πού ἡ ἀρχὴ τους ἀνάγεται στὸν 10ον αἰῶνα. Τὸν αἰῶνα αὐτὸ συμπίπτει καὶ ἡ ἀνακάλυψη τοῦ πρώτου βυζαντινοῦ μουσικοῦ συστήματος.

Τὸ σύστημα αὐτὸ εἶναι γνωστὸ στὴ Βυζαντινὴ Μουσικολογία σὰν παλαιοβυζαντινὴ σημειογραφία. Τελεῖ ἀρχικὰ σὲ πρωτόγονη μορφή καὶ σχετίζεται μὲ τὰ τονικά γραμματικά σημάδια τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας (ἄξεια, βαρεία, ἀπόστροφος, περισπωμένη κλπ.), ἐφευρέτης τῶν ἐποίων θεωρεῖται ὁ Ἀλεξάνδρινος γραμματικὸς Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος, πού ἀκμάζει μεταξὺ τοῦ 3ου καὶ 2ου π.Χ. αἰῶνος. Μερικὰ ἀπὸ τὰ μουσικά αὐτὰ σημάδια ἀποδίδονται ἐπίσης καὶ στὸν Πτολεμαῖον τὸν 1ᾶ' τὸν Ἀδελφὴν (ἀπέθ. τὸ 51 π.Χ.) (κώδικας Μεγίστης Λαύρας — Ἄθως 610, Tardo Melurgia, σελ. 190). Ἡ παλαιοβυζαντινὴ μουσικὴ σημειογραφία εἶναι κατὰ βάση σύστημα στενογραφικόν. Τὰ διάφορα μουσικά σημάδια, μόνον τους ἢ σὲ συνδυασμούς, περιλαμβάνουν μιὰ ἰσοκλήρη μελωδικὴ κίνηση. Τὸ περίεργο εἶναι ὅτι τὰ ἴδια σημάδια δὲν ὑποδηλώνουν πάντοτε τὴν ἴδια μελωδία. Κατὰ τὴ γνώμη μου σκοπὸς τῶν ἰσημιδιῶν αὐτῶν δὲν εἶναι τόσο ἡ ἔνδειξη τῆς μελωδικῆς πορείας ὅσο ἡ ἔνδειξη τοῦ ἐκφραστικοῦ καὶ ποιητικοῦ στοιχείου πού περιέχεται στὴ μελωδία.

Οἱ βυζαντινὲς μελωδίαις ἦσαν γνωστὲς ἀπὸ τὴ ζωντανὴ μουσικὴ παράδοση, πρὸ καὶ πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς μουσικῆς γραφῆς ὅπῃρχε τὸ ἐκκλησιαστικὸ ἄσμα.

Βοηθητικὸ μέσο στὴ μουσικὴ πράξις ἦταν ὁ θεσμὸς τῆς Χειρονομίας, ἡ ὁποία σύμφωνα μὲ τὶς προθεωρίες, «ἐστὶ νόμος παραδεισόμενος τῶν ἁγίων πατέρων τοῦ τε Κοσμοῦ τοῦ ποιητοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ» (κώδικας Μ. Λαύρας 1656 — Tardo Melurgia, σελ. 226). Μὲ τὴ χειρονομία ὁ πρωτοψάλτης ἢ ὁ Χοράρχης (Δομέστικος), ὅπως καὶ ὁ σημερινὸς μαέστρος, διέγραφε μὲ τὸ χέρι καὶ σὲ διάφορα σχήματα τὶς κατευθύνσεις τῆς μελωδίας πού ἔπρεπε νὰ ἀκολουθήσῃ ὁ χορός: «Ἦνίκα γὰρ ἐξέρχεται ἡ φωνὴ τοῦ μέλλοντος ψάλλειν τι, παραυτίκα καὶ ἡ χειρονομία, ὡς ἵνα παραδεικνύῃ ἡ χειρονομία τὸ μέλος» (ἀνωτέρω). Τὴν χειρονομία πρέπει νὰ δοῦμε καὶ σὰν πρόδρομο τῆς τελικῆς διαμορφώσεως καὶ στὸ σχῆμα καὶ στὴ σημασία πού πῆραν τὰ διάφορα σημάδια τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς γραφῆς.

Ἀργότερα, τὸν 15ον αἰῶνα ὁ Γαβριήλ Ἱερομόναχος τῆς Μονῆς τῶν Ἐσθλοπούλλων στὸ ἔργο του «Τί ἐστὶ ψαλτικὴ καὶ περὶ τῆς ἔτυμολογίας τῶν σημιδιῶν αὐτῆς» μᾶς ἀναφέρει: σχετικὰ καὶ τὰ ἀκόλουθα: «Ἐγώγε δὲ καὶ ἀπὸ μόνης τῆς χειρονομίας ἀπήτησα ἂν τὸν τέλειον ψάλλτην γράφειν, λαβόντα μόνον τὸν ἦχον» (κώδικας Μεγίστης Λαύρας 610 Tardo Melurgia, σελ. 204). Εἶναι ἡ ἐποχὴ πού τὸ κάθε μουσικὸ σημάδι χειρονομεῖται μὲ τὸ δικό του σχῆμα.

Ἀπὸ τὸν 10ον αἰῶνα μέχρι τὸν 12ον, τὸ πρωτόγονο βυζαντινὸ μουσικὸ σύστημα γὰρ τὸ ὁποῖο μιλήσαμε ὑφίσταται ἀλλεπάλληλες ἐξελίξεις καὶ τὸν 12ον αἰῶνα ἔχομε πλέον τὸ πρῶτο πλήρες βυζαντινὸ μουσικὸ σύστημα, ἂν τὸ κρίνουμε βέβαια στὰ πλαίσια μᾶς μεσαιωνικῆς ἐποχῆς. Τὸ σύστημα αὐτὸ εἶναι γνωστὸ ὡς «μέσο» σύστημα ἢ «στρογγυλὴ γραφή» (Round Notation). Γνώρισμα τοῦ συστήματος αὐτοῦ εἶναι ἡ λεπτομέρεια στὸ ποσὸ τῶν φωνῶν, κατὰ τὴ μελωδικὴ πορεία. Καὶ τὸ σύστημα αὐτό, κρινόμενον μὲ τὰ σημερινὰ δεδομένα, δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ λεπτομερειακὸ καὶ ἄρτιο. Σημαντικὰ στοιχεῖα ποὺ ἀφοροῦν τὸν ρυθμὸ, τὴν ἐσωτερικὴ πλοκὴ κ.ἄ. παραλείπονται, ἴσως γιὰτὶ θεωροῦνται αὐτονόητα ἀπὸ τοὺς μνημένους στὴ μουσικὴ τέχνη. Δὲν εἶναι ἡ κατάλληλη στιγμή γιὰ νὰ ἐπιδοθῶ σὲ λεπτομερέστερη ἀνάλυση τῶν συστημάτων αὐτῶν. Γιὰ τὴ δύναμη καὶ ἐνέργεια τῶν διαφόρων μουσικῶν σημαδιῶν, 15 ἐμφώνων καὶ περίπου 40 ἀφώνων ὑποστάσεων, καθὼς καὶ γιὰ ἄλλες θεωρητικὲς λεπτομέρειες, μᾶς πληροφοροῦν οἱ διαφορὲς προθεωρίες τῶν παπαιδικῶν ποὺ σώζονται ἀπὸ τὸν 15ον αἰῶνα.

Κώδικες μὲ παλαιοβυζαντινὰ μουσικὰ συστήματα τοῦ 10ου καὶ 11ου αἰῶνα, (Chartres καὶ coislin notation) διασώζονται στὶς Μονὲς τοῦ Ἁγίου Ὁρους — Ἄθω, στὸ Μοναστήρι τοῦ Σινᾶ, στὸ Μοναστήρι τῆς Πάτμου, στὶς Ὁρθόδοξες Μονὲς τῶν Ἱερουσαλὴμων, στὴν Ἀρχιεπισκοπὴ Κύπρου καὶ σὲ διάφορα διεθνή Μουσεία.

Ὁ πρῶτος ἐξ ἄλλου μὲ ἀκρίβεια χρονολογημένος κώδικας «μέσου» συστήματος, δηλ. μὲ στρογγυλὴ γραφή (Round Notation) εἶναι ἓνα πλήρες Στιχηράριο ποὺ διαφυλάσσεται στὴ Μονὴ τοῦ Σινᾶ. Στὸν κολοφῶνα, δηλ. στὸ τέλος τοῦ κώδικα αὐτοῦ διαβάζουμε καὶ τὰ ἐξῆς: «Ἐγράφη ἢ παρούσα δέλτος διὰ χειρὸς Νικηφόρου ἱερέως διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδου Νικολάου υἱοῦ Γεωργίου Παύλου βασιλεύοντος (sic) τῶν φιλοχρίστων ἡμῶν βασιλέων Μανουὴλ καὶ Μαρίας τοῦ πανιερωτάτου ἡμῶν μητροπολίτου κυρ Νικήτα μηνὶ Ἰουλίου ιγ' . . .

Τὸ «μέσο» σύστημα (Round Notation) ἐπιβάλλεται καὶ ἐπικρατεῖ, γιὰ ἄλλους τοὺς κατοπινοὺς αἰῶνες, τόσο στὴ μεσαιωνικὴ ὥσο καὶ στὴ μεταμεσαιωνικὴ περίοδο, μὲ μόνη ἐξαίρεση τὴν προσθήκη νέων γραφικῶν στοιχείων ποὺ κάνουν τὴν ἐμφάνισή τους μετὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Κουκουζέλη τοῦ Μαύστορος (πρῶτη μνεῖα τοῦ ὀνόματός του τὸ 1309 — κώδικας Σιναϊτικὸς 1256).

Ἐπιλογίζεται ὅτι σ' ὅλοκληρο τὸν κόσμον, Μοναστήρια, Μουσεία, ἰδιωτικὲς συλλογές, ὑπάρχουν πέρα ἀπὸ 5.000 βυζαντινοὶ μουσικοὶ κώδικες μεσαιωνικοὶ καὶ μεταμεσαιωνικοί. Οἱ πιὸ πολλοὶ μεσαιωνικοὶ ἀνήκουν στὸ «μέσο» σύστημα γραφῆς. Συγκρίνοντας τὸ σύστημα αὐτό, ποὺ εἶναι λεπτομερέστερο καὶ ἀναλυτικώτερο, μὲ τὰ παλαιοβυζαντινὰ συστήματα τοῦ 10ου καὶ 11ου αἰῶνα, ποὺ εἶναι στενογραφικά, παρατηροῦμε ὅτι τὸ «μέσο» σύστημα διαφυλάσσει κατὰ τὸ πλεῖστο τὶς μορφές καὶ τοὺς τύπους γραφῆς τῶν παλαιοβυζαντινῶν συστημάτων, πράγμα ποὺ μᾶς πείθει ὅτι πρόκειται γιὰ τὶς ἴδιες μελωδίες.

Ἐδῶ πρέπει ἀκόμη νὰ ἀναφέρουμε ὅτι σὲ ἐκκλησιαστικὰ κείμενα τοῦ 9ου αἰῶνα, τὴν ἐποχὴ δηλ. ποὺ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ὑμνογράφους εἰσάγονται ἀκόμη στὴ ζωὴ, ὅπως ὁ αὐτοκράτορας Λέων ὁ Στ' ὁ Σοφός, ἡ Κασσιανὴ Μοναχὴ κ.ἄ. ὑπάρ-

χουν ένδειξεις για ένα άλλο βυζαντινό μουσικό σύστημα, άκρως εθνικικό, γνωστό σαν «Θήτα» σύστημα (Theta notation). Πιο συγκεκριμμένα πάνω από το ποιητικό κείμενο και κατά τόπους συναντούμε το ελληνικό γράμμα Θ (κεφαλαίο) για την ένδειξη «Θέσις». Θέσις στο μεσαιωνικό βυζαντινό άσμα είναι ένα μελισματικό διάγραμμα που παρεμβάλλεται τότε - τότε στη μελωδία, σαν εμφαντικό στοιχείο. Σπάνιοι μουσικοί κώδικες, μεταξύ των οποίων και ο ύπ' αρ. 39 της Ἀρχιεπισκοπής Κύπρου, (11ος αιώνας), μαζί με την υπόλοιπη μουσική σημειογραφία, έχουν περισώσει σαν από έθος και το Θήτα αυτό, σε σημεία που αντίστοιχούν με τέτοιες θέσεις. πβλ. και J. Raasted, "a primitive Palaeobyzantine Musical Notation", *Classica et Mediaevalia*, vol XXIII, Copenhagen 1962).

Έτσι μπορούμε να πούμε με θεβαιότητα ότι τουλάχιστον, από τον 9ο αιώνα μέχρι την άλωση της Κωνσταντινουπόλεως (1453) ή βυζαντινή μουσική παράδοση, όπως την παρακολουθούμε στην γραφική της εξέλιξη, είναι σταθερή και στερεότυπη. Οι μελωδίες είναι αυστηρά προσηλωμένες στα αρχέτυπα που υποτίθεται ότι διασώζουν αυτούσιες τις συνθέσεις των ιδίων των ποιητών και μελωδών των ύμνων.

Στους μουσικούς κώδικες οι μελωδίες είναι κατά κανόνα επώνυμες. Φέρονται με το όνομα είτε του ποιητού—μελωδού είτε του συνθέτη.

Μετά την άλωση της Κωνσταντινουπόλεως και εξ αιτίας τόσο της σκοτεινής δουλείας που όπως ήταν φυσικό υπήρξε ανασταλτική σ' όλες τις πολιτιστικές εκδηλώσεις, όσο και εξ αιτίας των διαφόρων άλλων επιδράσεων αρχίζει να παρατηρείται διαφοροποίηση στο μεσαιωνικό Βυζαντινό άσμα, για να εγκαταλειφθή αυτό όριστικά μετά τον 16ο αιώνα και σαν γραφική αλλά και σαν ζωντανή μουσική παράδοση, κατά συνέπεια. Την αλλοίωση αυτή την παρακολουθούμε στα μεταμεσαιωνικά μουσικά χειρόγραφα, όπου ένα είδος μουσικού συγκριτισμού υπεισέρχεται και διασπά την άλλοτε τόσο στερεότυπη και αυστηρή βυζαντινή μουσική παράδοση.

Το σύγχρονο βυζαντινό μουσικό σύστημα στηρίζεται κυρίως σε ανασυνθέσεις του 17ου, 18ου και 19ου αιώνα. Οι ανασυνθέσεις αυτές είναι επώνυμες. Φέρονται με τα όνόματα συνθετών που έζησαν αντίστοιχα σ' αυτούς τους αιώνες, όπως του Βαλασίου Ιερέως (17ος αι.), Πέτρου του Μπερεκέτη (18ος αι.), Πέτρου Λαμπιδαρίου του Πελοποννησίου (18ος αι.), Ἰακώβου Πρωτοφάλτου (18ος αι.), Γρηγορίου Πρωτοφάλτου (19ος αι.) κ.ά.

Ἐλάχιστα μέλη σώζονται με την ένδειξη «μέλος αρχαίον», αλλά και τα μέλη αυτά έχουν υποστεί έκτεταμένη αλλοίωση και δεν είναι καθόλου αυτούσια με εκείνα των μεσαιωνικών κωδίκων. Ἀκόμη και οι συνθέσεις του 17ου και 18ου αιώνα, όπως μās προσφέρονται σήμερα στις έντυπες εκδόσεις, είναι αρκετά παραλλαγμένες από τα πρωτότυπα που συναντούμε στα χειρόγραφα.

Το σύγχρονο βυζαντινό άσμα, ανεξάρτητα από την αισθητική του αξία, μορφολογικά τουλάχιστο, παρουσιάζει πολύ περιορισμένη συγγένεια σε σχέση με το μεσαιωνικό. Οι πιο πολλές σύγχρονες βυζαντινές μελωδίες είναι άγνωστες στους μεσαιωνικούς βυζαντινούς μουσικούς κώδικες. Ὅμως ή διαφορά αυτή αφορά μόνο στη μορφή. Ἀντίθετα υπάρχει έσωτερική σχέση και αυτή ή σχέση είναι πολύ

στενή και απόλυτη. Τη βρίσκουμε στη δομή των Ὀκτώ Βυζαντινῶν Ἦχων, σὲ τετράχορδα, σὲς κλίμακες, στοὺς δεσπόζοντες φθόγγους, σὲς σχέσεις Κυρίων και Πλαγιῶν ἤχων, Μέσων κ.λ.π. Πρέπει ἀκόμα νὰ σημειωθεῖ ὅτι και τὸ Εὐρωπαϊκὸ μουσικὸ σύστημα, σὺν φιλοσοφία και σὺν δομῇ, εἶναι προῖον και δάνειον ἀπὸ τὸν Βυζαντινὸν τροχόν, στὸν ὁποῖον ὅπως εἶναι γνωστὸ στηρίζεται ὁλόκληρο τὸ οἰκδόμημα τοῦ Βυζαντινοῦ ἔθους, Μεσαιωνικοῦ και μεταμεσαιωνικοῦ (πρὸλ. και Κ. Ἰωαννίδη «Ἡ ἰσημισία τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσικοῦ Θεωρητικοῦ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν εὐρωπαϊκῶν κλιμάκων» — Κέντρων ἐπιστημονικῶν Ἑρευρῶν — Ἐπετηρὶς III, 1960—1970, σελ. 221—226).

Μὲ τὴ μουσικὴ μεταρρύθμιση τῶν τριῶν Διδασκάλων Γρηγορίου πρωτοφάλτου Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος και Χρυσάνθου Ἀρχιεπισκόπου Δυρραχίου, τὸ 1814, τίθεται ὀριστικὸ τέλος στὸ μεσαιωνικὸ Βυζαντινὸ σύστημα. Τὸ μόνον ποὺ κατόρθωσαν οἱ τρεῖς αὐτοὶ Διδασκαλοὶ εἶναι νὰ ἀποκαθάρουν σὲ μεγάλο ἔαθμό και νὰ μᾶς περισφύρουν γραπτῇ τῇ μουσικῇ παράδοσιν τῆς ἐποχῆς τους. Δὲν θὰ ἐπιχειρήσουμε ἐδῶ αἰσθητικὴ ἀξιολόγησιν ἢ σύγκρισιν τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου εἴδους ἢ συστήματος, γινώσκοντες ὅτι αὐτὸ ἐφευρέθη ἀπὸ τὸ κύριον θέμα μας, ποὺ εἶναι τὸ μεσαιωνικὸ Βυζαντινὸ ἔθνος.

Τὸ μεσαιωνικὸ Βυζαντινὸ ἔθνος προκάλεσε κατὰ καιροὺς τὸ διεθνὲς ἐνδιαφέρον τῶν διαφόρων μουσικολόγων και ἐρευνητῶν, οἱ ὁποῖοι και ἐπεδίωξαν νὰ τὸ ἀποκρυπτογραφήσουν και νὰ τὸ ἐρμηνεύσουν. Μιὰ ἀπέραντη βιβλιογραφία ἀπὸ ἐπιστημονικὰς μελέτας ἐπιχειρεῖ ἀπὸ χρόνια νὰ καλύψῃ τὸ ζήτημα, μέχρι και σήμερα. Ἡ πιὸ σοβαρὴ και ἀποτελεσματικὴ ἐργασία ποὺ ἔγινε μέχρι τώρα γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἦταν τὸ 1931, ὅταν μὲ πρωτοβουλία τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας τῆς Δανίας ἐδρύθηκε στὴν Κοπεγχάγη τὸ Ἰνστιτούτον τῶν MONUMENTA MUSICAE BYZANTINAE. Σ' αὐτὸ συνεργάστηκαν γιὰ χρόνια τρεῖς κορυφαῖοι διεθνεῖς φιλόλογοι και μουσικολόγοι, ὁ Ἀγγλος W. H. Tillyard, ὁ Αὐστριακὸς Egon Wellesz και ὁ Δανὸς Carsten Høeg, οἱ ὁποῖοι και ἔθεσαν τὴν ἀρχὴν τῆς ἀποκρυπτογραφίσεως. Ἐκδόσεις κωδίκων σὲ πανομοιότυπα, συγκεντρώσεις μικροφίλμς μὲ τοὺς ἀρχαιότερους και πιὸ σημαντικοὺς Βυζαντινοὺς μουσικοὺς κώδικας, καθὼς και ἕλης τῆς ἰσχυρικῆς βιβλιογραφίας, ἀπετέλεσαν τὴν ἀρχικὴν δραστηριότητα τοῦ Ἰνστιτούτου. Πολὺ σύντομα, σὲ μιὰ σειρά μὲ τὸ ὄνομα "Transcripta" εἶδαν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος οἱ πρῶτες ἀποκρυπτογραφίσεις ἰστὸ εὐρωπαϊκὸ σύστημα, μὲ ὕμνους ἀπὸ τὴν Ὀκτῆχο, τὸ Εἰρμολόγιον, τὸ Στιχηράριον και τὸ Ἀκάθιστον. Παράλληλα μιὰ σειρά ἀπὸ ἐκδόσεις μουσικοφιλολογικοῦ περιεχομένου ἐξακολουθεῖ μέχρι και σήμερα νὰ ἐμπλουτίζει τὸ ἐνεργητικὸν τῶν MMB. Ἐπειδὴ οἱ ἀποκρυπτογραφίσεις αὐτὲς ἦσαν οἱ πρῶτες ποὺ ἐγίναν στὸ εἶδος τους ἦταν φυσικὸ νὰ παρουσιάζουν ὀρισμένες ἀτέλειες. Αὐτὸ κατὰ τὴ γνώμην μου ὀφείλεται σὲ δυὸ τιμὰ. Ἀφ' ἑνὸς στὸ ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἔζησαν ἐκτὸς τῆς μουσικῆς παραδόσεως τῆς Ὀρθόδοξης Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας και ἀφ' ἑτέρου δὲν ὑπολόγισαν ὅσο θὰ ἔπρεπε τὸ σύγχρονον Βυζαντινὸ ἔθνος σὺν παράγοντα ποὺ θὰ μπορούσε νὰ συμβάλῃ στὴν ὀρθὴ ἐρμηνεία τοῦ μεσαιωνικοῦ. Παρ' ὅλα αὐτὰ ἡ ἀξία τῆς προσφορᾶς τῶν τριῶν ἀνδρῶν στὸν τομέα τῆς Βυζαντινῆς Μουσικολο-

γίας είναι ανεκτίμητη. Μας έχουν ανοίξει το δρόμο και αυτό είναι αρκετό. Έκτοτε έχει αναπτυχθεί συστηματικά ή επιστήμη της Βυζαντινής Μουσικολογίας σε διεθνή κλίμακα.

Το Ίνστιτούτο ΜΜΒ υπάρχει και σήμερα και λειτουργεί σαν τμήμα του Πανεπιστημίου της Κοπεγχάγης, με Διευθυντή τον Καθηγητή της Έλληνικής και Λατινικής Φιλολογίας, Μουσικολόγο και παλαιογράφο Δρα Jørgen Raasted, που διακρίνεται για τους όρθους του προσανατολισμούς και θεωρείται σαν αυθεντία στον ταμέα της Βυζαντινής Μουσικολογίας. Στο Ίνστιτούτο αυτό είχα κι' εγώ την τιμή και την τύχη να πραγματοποιήσω τις μουσικολογικές μου σπουδές, σαν υπότροφος της Ίερας Αρχιεπισκοπής Κύπρου, ξεκίτα από επιλογή μου από τον αείμνηστον Έθνάρχη Μακάριον Γ', για τον όποιο αιώνια είναι ή εϋγνωμοσύνη μου.

Πρέπει δέ να λεχθή ότι ή αποκρυπτογράφηση και έρμηνεία του Μεσαιωνικού Βυζαντινού άσματος συνεπάγεται τεράστιες δυσκολίες και παρουσιάζει πολλαπλά προβλήματα, κωδικολογικά, μουσικολογικά, παλαιογραφικά, φιλολογικά κ.ά.

Γιά να είναι αποτελεσματική μιá έργασία του είδους αυτού ένδεικνυται ή χρήση της συγχρονικής διαχρονικής μεθόδου. Είναι απαραίτητο δηλ. να έχη κανείς πρό όφθαλμών περισσότερους του ένός κώδικες, που άνήκουν στην ίδια έποχή και κώδικες που άνήκουν σε μιá άλλη. Προβλήματα επίσης παρουσιάζει και ή εκτέλεση του Μεσαιωνικού Βυζαντινού άσματος, έξ αιτίας της αποστάσεως των πολλών ολιώνων που μας χωρίζει από τή ζωντανή μουσική παράδοση των Βυζαντινών. κάτι που κάνει δύσκολη τήν προσαρμογή του χορού σε ένα είδος άγνωστο γι' αυτούς. Πρέπει δέ να σημειωθή ότι είναι ή πρώτη φορά, ύστερα από τά μεσαιωνικά χρόνια που γίνεται επίσημη παρουσίαση του Μεσαιωνικού Βυζαντινού άσματος στον Έλληνικό Όρθόδοξο χώρο.

Από τήν αισθητική του πλευρά, τó Μεσαιωνικό Βυζαντινό άσμα, διακρίνεται για τον πνευματικό του χαρακτήρα. Είναι άπλό στη σύνθεση, πολυσύνθετο όμως στην πλακή και στην έσωτερική διαμόρφωση της μελωδίας όπου πολύ συχνά παρατηρούνται άλλεπάλληλες μετατροπές. Είναι χορωδιακό, αλλά άνήκει στην τονική διάση κάθε ήχου είτε ανάλογα με τή μελωδική φόρμουλα που δεσπόζει στο μέλος και τή σχέση που μπορεί αυτή να έχει με όποιοδήποτε από τους άνω ήχους. Είναι δέ έλεύθερο από ρυθμό, πράγμα που τó κάνει πιο εύπλαστο, πιο φυσικό και πιο πηγαίο. Τó μέλος υπηρετεί πιστά τó νόημα του κειμένου και τó παρακολουθεί παντού και πάντοτε κατά τρόπο μιμητικό.

Ανεξάρτητα από τήν πρακτική του χρησιμότητα στις μέρες μας τó Μεσαιωνικό Βυζαντινό άσμα αποτελεί τεράστιο πλοΰτο μιáς μεγάλης κληρονομιάς και ή έρευνα γύρω από αυτό, πιστεύω ότι ένέχει ευρύτερη επιστημονική και πολιτιστική σημασία.

Πρέπει να σημειωθή ότι από τον γράφοντα έγινε αποκρυπτογράφηση και εκτέλεση κατ' έπανάληψη σε φιλολογικές αίθουσες, τó ραδιόφωνο και τήν τηλεόραση για πρώτη φορά, ύστερα από τά μεσαιωνικά χρόνια, βυζαντινών ύμνων, με τή χορωδία της Παγκύπριας Ένωσης Ίεροφαλτών. Οι ύμνοι προέρχονταν από κώδικες

του 12ου, 13ου και 14ου αιώνα, από μικροφίλμς και πανομοιότυπα εκδόσεων της συλλογής των Μ.Μ.Β. Κοπεγχάγης. Οι κώδικες είναι: Ίβήρων 470, 12ος αι., Grottaferrata E. γ. II, έτος 1281, Σιναιτικός 1227, 13ος αι. και Σιναιτικός 1230, έτος 1365 μ.Χ.

Πολλοί από τους ύμνους αυτούς έχουν παρουσιασθή από τον S. Raasted στα πλαίσια των 500 χρόνων από της ιδρύσεως του Ίνστ. της Κοπεγχάγης τον Όκτ. 1980. Πρέπει ακόμα να λεχθή ότι η πιο πάνω εργασία της αποκρυπτογραφήσεως σχετίζεται με ειδική δικολογική μου διατριβή, που αναφέρετε σε θυζαντινό μεσαιωνικό άσμα υπό τον τίτλο "The motal structure of the eleven cothina anastassima ascribed to the Empero Leon VI + 912".

ΣΟΛΩΝ ΧΑΤΖΗΣΟΛΩΜΟΣ

ΑΡΧΙΛΟΧΟΣ

ΕΛΕΓΕΙΑ ΓΙΑ ΈΝΑ ΝΑΥΑΓΙΟ

Με φαγοπότια, Περικλή, κανένας απ' την πόλη
χαρά δέ θάχη στην καρδιά, ούτε κι ή πόλη ή ίδια,
για τὸ κακό μας, πούφερε κλαμούς και μοιρολόγια,
τί ανθρώπους σκέπαισε τρανούς της τρικυμίας τὸ κύμα
καί τὰ ιπλεμόνια νιώθουμε πνιγμένα απ' την ὄδυνη.
Μά οί θεοί για τὰ κακά που ἀθεράπευτα είναι
μάς ἔχουν δώσει, φίλε μου, ὑπομονή μεγάλη,
σάν φάρμακο. Ἡ συμφορά ἄλλοτε σ' ἄλλους πέφτει
καί τώρα ἔπεσ' ἀπάνω μας κι ὄλο ὄδυρμούς γεννάει
ή πολυστέναχτη πληγή' με τή σειρά τους κι ἄλλοι
θα τή δεχτοῦν. Μά τώρα ἔσεis ὅσο μπορείτε σφιζτε
μέσ' στην καρδιά τὸν πόνο σας, τούς θρήνους ἀποδιώχτε,
πού σέ γυναίκες μοναχά ταιριάζουν κι ὄχι σ' ἄντρες.

Ἀπόδοση: ΗΡΑΚΛΗ ΑΓΓΕΛΙΔΗ

Η ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΞΑΝΘΟΥ ΛΥΣΙΩΣΗ

Πληρότητα ημερών με άκέραιη πνευματική παραγωγική ικανότητα σημαίνει εὐλογία Θεοῦ. Πλήρης ημερῶν ἀλλὰ καὶ πλήρης ἔργων σὲ διάφορους τομείς ὁ ἀγαπητὸς Ξάνθος Λυσιώτης. Ὅμως ἡ ποίηση τὸν κέρδισε ἀπὸ τὰ πολὺ νεανικά του χρόνια. Αὐτὴ σφράγισε τ' ὄνομά του στὸν κυπριακὸ πνευματικὸ χάρτη. Ὁ στίχος δίνει μιὰ ξεχωριστὴ καὶ παράξενη εὐτυχία. Αὐτὴ ἡ εὐτυχία τοῦ στίχου γεμίζει τὴ ζωὴ τοῦ Ξάνθου Λυσιώτη, ἕνα δάσος ἀνθηρῶ, ἐδῶ ποτάμια, ἐκεῖ λιμνοῦλες, σ' ἕνα σημεῖο μικρὸς λόφος μὲ χαμηλοὺς θάμνους, πρὸ πέρα ἕνας ἀνοιχτὸς τόπος γεμάτος ἥλιο. Στὸ θάθος βλεφαρίζει ἡ θάλασσα, ἡ ἑλληνικὴ θάλασσα μὲ μάτια ὄλο ἔρωτα, γεμάτη καλέσματα — ποῖος νὰ τῆς ἀντισταθεῖ;

Στις γιορταστικὲς στιγμὲς πάντοτε ἡ ἀγάπη θείχνει ἕνα πρὸ ἀγαπητὸ πρόσωπο. Καὶ λέγει ν' ἀρχίσει τὸν ἔπαινο — δίκαιο ἐξάλλου ἔπαινο. Ἀφήνει στὴ φιλολογία, τὸ φάξιμο γιὰ λάθη, γιὰ ἐπαναλήψεις, γιὰ διορθώσεις. Ποῖος τώρα θ' ἀσχολεῖται μὲ τ' ἀνατομικὰ νυστέρια, ὅταν ἔχει μπροστὰ του ἕνα ἔργο ζωῆς; Αὐτὸ τὸ ἔργο τὸ ἀγαπάς. Κι' αὐτὸ τὸ ἔργο ἐπιθυμοῦμε νὰ ἐπιδειξοῦμε στις κορυφώσεις του σὲ γενικὲς γραμμές. Εἶναι μιὰ ἄλλη εὐτυχία νὰ ἐπαινεῖς δίκαια καὶ ὑπεύθυνα, χωρὶς μαιάνδρους κι' ἀμφίδρομες προτάσεις.

Καὶ πρῶτα ἡ ἀπαρίθμηση τοῦ ποιητικοῦ ἔργου ποὺ μᾶς ἔδωσε ὁ Ξάνθος Λυσιώτης κωδικοποιημένο σὲ βιβλία καὶ ἀργότερα παρουσιασμένο σὲ ἰσονομικὲς ἐκδόσεις μὲ τίτλο «Συγκομιδὴ», ὅπου καὶ τὰ λίγα πεζογραφημάτά του, γιὰ ν' ἀκολουθήσουν ἕνα εἶδος ὑστερόγραφα μὲ διάφορους τίτλους, ποὺ σχηματίσαν ὕστερα τὴν «Συγκομιδὴ Β'», πάλιν μὲ λίγα διηγήματα. Καὶ νὰ τελειώσει ἡ ἀπαρίθμηση μὲ τὸ προχθεσινὸ του βιβλίο «Ἀππιδάκι θουνὸ μου», ποὺ εὐχόμεμαστε νὰ μὴν εἶναι τὸ τελευταῖο.

Α) Ἐφήμερα 1937, Λήκυθος 1941, Αὐλὸς καὶ θάρβιτος 1947, Κύπριον ἸΑσμα 1949, Νιφάδες 1952, Ὁδὸς τοῦ Νότου 1959, Θράμβοι καὶ σταλακτίτες 1960, Ἀναδρομὴ 1968, Παλίρροιας 1971, Ἀσφοδελοὶ 1974, Ἄνθη τῆς πίκρας 1975, Δώδεκα χάντρες στὸ κομπολόι τῆς ἀπαντοχῆς 1976, Ψηφίδες σὲ ραγισμένο μάρμαρο 1977. Αὐτὰ ὅλα συγκεντρωθῆκανε στὴ «Συγκομιδὴ» (1937—1977).

Β) Ὑστερόγραφο 1979, Χῶμα τῆς γῆς μου 1979, Ἐνα ἱμάρι πουλιὰ 1980, Ὑστερόγραφο β' 1980, Προσευχὲς 1981, Κάλεσμα γιὰ ταξίδι 1981, Τὸ βουλιαγμένο καράδι 1982, Τραμπάλισματα 1983, Ἀφιέρωμα στὸν Βῦρωνα γραμμένο τὸ 1924. Αὐτὰ συγκεντρωθῆκανε στὴ «Συγκομιδὴ Β'» (1974—1983).

Γ) Ἀππιδάκι θουνὸ μου 1984.

Οἱ πρὸ πολλὲς συλλογὲς περιέχουν μικρὸ ἀριθμὸ ποιημάτων, παρουσιάζουν μετρικὴ ὁμοιομορφία καὶ κοινὸ ὕφος καὶ σχετίζονται κυρίως μ' ἕνα κεντρικὸ θέμα, συχνὰ ὡς παραλλαγὲς τοῦ θέματος αὐτοῦ. Ἡ συλλογὴ «Ἐφήμερα», ἡ ὁποία περιλαμβάνει: ἐπιλογή ποιημάτων ἀπὸ τὸ 1922 ὡς τὸ 1937, ἀντίθετα παρουσιάζει ποικιλία θεμάτων, στιχουργικῶν μορφῶν καὶ ὕφους ἀκόμα, παρόλο τὸν ρομαντισμὸ.

Μιά κάποια μορφική ποικιλία βρισκεις στις δυο συλλογές «Λήκυθος» και «Αύλος και δάρβιτος», όμως τα θέματά τους είναι παραλλαγές ενός βασικού θέματος.

Από το βιογραφικό σημείωμα μαθαίνουμε πώς ο Εάνθος Λυσιώτης πρωτοεμφανίστηκε στα γράμματά μας ως Φ. Άνθηρός στην εφημερίδα «Ήχώ της Κύπρου» του συγγενή του Μελέη Νικολαΐδη. Αυτό το «Άνθηρός» μάς δάξει στον πειρασμό να σχολιάσουμε την κυπριακή μανία με τα... άνθη και το φώς στα ψευδώνυμα πολλών Κυπρίων. Φαίνεται πώς το Εάνθος, που ήχητικά περιέχει τον ήχο άνθος, κέρδισε τον ποιητή. Μόνο έκτεινο το Φ. ποιās λέξης είναι το αρχικό; Φώτος, Φωτεινός, Φοῖθος, Φάνος; Πάντως άθέλητα μάς πάει ο νοῦς στη λέξη φώς. Πραγματικά φωτεινή είναι ή ποίηση του Εάνθου Λυσιώτη και ωραία, ακόμα και όταν εκφράζει τις πίκρες του. Γίνεται θαλερή, με μέτωπο ψηλά, όταν αντιμετωπίζει τα έθνικά μας θέματα, τότε μάλιστα που σφριγοῦσαν τα νιάτα της Κύπρου για μιá λυτεριά ένσωματωμένη μες τον ελεύθερο έλληνικό κορμό. Γλυκύτατοι νοσταλγικοί τόνοι, με φώς όμως, συναντάς και στις τελευταίες του συλλογές. Μέγα φώς και στις προσευχές του. Αισιοδοξία ως να βλέπει άντυκρὸ το φῶς έλπίδας εκφράζει στους στίχους του μετά την τραγωδία μας και τα καταπατημένα εδάφη μας.

Τά θέματα στην ποίηση του Εάνθου Λυσιώτη, που είναι καθαρά λυρικός ποιητής, απόλυτα δεμένος με το συναίσθημα και όχι με τις λογικές του εργαστηρίου, κινούνται ανάμεσα στα πολύ προσωπικά του άτυχήματα — κάποιοι θάνατοι δικῶν του — και στα πάθήματα που πλήξανε σχεδόν άθεράπευτα το νησί μας. Ή πατρίδα Κύπρος στις διάφορες φάσεις της ιστορίας της κρατά ένα μεγάλο μέρος της θεματογραφίας του, από το ιστορικό υπόβαθρο του νησιῶ ὡς τον έπαινο της παλληκαριάς κατά την περίοδο 1955—1959 ὡς στην πίκρα των χαμένων εδαφῶν και των σκοτωμένων κατά την ξένη εισβολή συμπατριωτῶν μας με έπικεντρο την έλληγνισσα λυτεριά. Άλλά και έντυπώσεις από ταξίδια και ταπία, με πολλή φυσική άμορφιά — και τότε λείπει ή άμορφιά από τή φύση — ενδιαφέρουν τον ποιητή. Δέν άποφεύγει τον λίγο φιλοσοφικό στοχασμό σε μερικά θέματά του, που το άπαιτοῦν κι' ὄλας, σαν τις προσευχές του, ειδικά στην άναμονή των αγύριστων μας ταξιδιῶν. Προσωπικά θεωρῶ κορύφωμα στην ποίηση του Λυσιώτη τά νοσταλγικά ποιήματα της προχωρημένης ήλικίας με το βαθύ θρησκευτικό συναίσθημά τους, τά ὅποια γειμίζουν από άναμνήσεις των καλῶν ὠρῶν της ζωής και της αγάπης.

Ὁ στίχος του Εάνθου Λυσιώτη από τή μετρική άποψη είναι λαμβικός με θάση τον έθνικό μας δεκαπεντασύλλαβο. Άλλά και ο έγτεκασύλλαβος δέν λείπει. Πότε-πότε συναντάς και τον τροχαϊκό. Μετά από μιá περίοδο καθαρά παραδοσιακού στίχου, ο ποιητής δέχεται τον ελεύθερο στίχο άνομοιοκατάληκτο, αλλά πάντοτε στον λαμβικό ρυθμό, κάποτε σε λιγούσυλλαβη μορφή, κάποτε σε πολυσύλλαβη πιδ πέρα από τον δεκαπεντασύλλαβο, αλλά πάντοτε μέσα στην άτιμάραιρα του έθνικού μας δεκαπεντασύλλαβου. Πιδ ύστερα έπιστρέφει στον κλασικό δεκαπεντασύλλαβο, στο ύφος μάλιστα του δημοτικού τραγουδιῶ. Σε ὄλες τις περιπτώσεις ο στίχος του Λυσιώτη είναι μελωδικός άψεγάδιαιστος μετρικά, γιατί ο ποιητής άσκήθημε στην παραδοσιακή στιχουργία με δάξη ὕγιη στιχουργικά πρότυπα.

Μιά ποίηση που διέτρεξε σεβαστό χρονικό διάστημα, άσφαλώς περιδιάβασε σε διάφορες αισθητικές σχολές. Σ' αυτές ο έμμετρος αυτός λόγος μαθήτευσε, ανατράφηκε και ύστερα απέδωσε παίρνοντας την ιδιαίζουσα χαρακτηριστική του μορφή. Ο Λυσιώτης ξεκίνησε τον έμμετρό του λόγο σε μια έποχή υποταγμένη στους ήχους της παλαμικής ποίησης και στη μελωδία του Σολωμού. Οι δυο αυτοί εθνικοί μας ποιητές — Σολωμός και Παλαμιάς, ιδίως ο Παλαμιάς — με τα ρωμαντικά τους ρίγη και τον εθνικό ιδεαλισμό τους υπήρξαν οι γενάρχες της έλληνικής ποίησης στην Κύπρο. Ήταν επόμενο ο ποιητής μας να μαθητεύσει μέσα στον λόγο των δυο αυτών εθνικών μας ποιητών. Μάλιστα έχει γράψει και ύμνο για τον Παλαμιά, που βρίσκεται στη συλλογή του «Εφήμερα». Σε μια άλλη περίοδο ο συμβολισμός, που κυριαρχούσε κατά τον μεσοπόλεμο στην Ελλάδα και σ' έμας εδώ μερικά χρόνια και μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, έπηρέασε την ποίηση του Λυσιώτη, χωρίς όμως να λείφουν από αυτήν κάποιες σολωμικές απηχήσεις. Τέλος, η ανανεωμένη παράδοση, πάντοτε μέσα στο κλίμα του συμβολισμού, υπερίσχυσε στις τελευταίες συλλογές του Λυσιώτη, έστω κι' αν είχε παρεμβληθεί, περαστικά όμως, ο ρυθμός του δημοτικού τραγουδιού με ρωμαντικές ένθυμίες. Νεωτερικός δέν υπήρξε ο ποιητής. Ο έλεύθερος στίχος και η σύνθεση της φράσης, τα σύμβολα και οι λίγες έλευθερίες στη διατύπωση δέν απομάκρυναν τον λόγο του από το χώρο της παράδοσης: απλώς δίνανε ένα κάπως έξωτερικό καινούριο ένδυμα. Το έλλογο στοιχείο υπάρχει παντού και σε δεσπόζουσα ποσότητα.

Σ' ένα ποιητή οι αισθητικές έπιδράσεις ή οι έκλεκτικές συγγένειες έχουν τη σημασία τους. Συχνά αυτές καθορίζουν το στίγμα της ποίησης. Αυτοφύτρωτος δέν υπάρχει ποιητής. Άφου και ο Άπόλλωνος, ο Θεός της ποίησης, της μουσικής και του φωτός, ήταν γέννημα του Δία. Δέν ήταν αυτοφύτρωτος. Ο Εάνθος Λυσιώτης ανδρώθηκε κυρίως με δασκάλους τον Παλαμιά, τον Σολωμό και το δημοτικό τραγούδι.

Άκριβώς στο σημείο αυτό θα θυμηθούμε μια πολύ σωστή ρήση του Λουκή Άκριτα, όταν τον σχολιάζανε πώς είχε έπιδράσεις από τον Κνούτ Χάμσον. «Προτιμώ, έλεγε, λίγες έπιδράσεις από μεγάλα πνεύματα, παρά από δευτερεύοντες και τριτεύοντες». Οι έπιδράσεις του Σολωμού, του Παλαμιά και του δημοτικού τραγουδιού στον Λυσιώτη υπήρξαν, όπως αναφέρθηκε πιο μπροστά, οι δομικοί λίθοι με τους οποίους έχτισε τον ιδικό του ποιητικό λόγο κι' έδωσε το προσωπικό του οικοδόμημα.

Με τα τελευταία αυτά λόγια αισθανόμαστε πώς αντικρύσαμε την τέχνη του φίλου Εάνθου Λυσιώτη με τη δέουσα σοβαρότητα, αλλά και με οδηγό την αγάπη. Λουπόν, η αγάπη δέν κάνει λάθη. Συγχωρεί βέβαια, δικαιολογεί, αλλά βασικά λάθη δέν κάνει. Τό ότι σας έχουμε εκθέσει είναι προΐον συναδελφικής και αδελφικής αγάπης, όμως έλο εϋθύνη.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΙΑΝΘΗΣ

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΣΩΜΑΤΕΙΟ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ.

Κλείνουν φέτος 22 χρόνια από την πρώτη προσπάθεια ίδρυσης λογοτεχνικού σωματείου στην Κύπρο. Τρία περίπου χρόνια πριν την έναρξη του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ, μια ομάδα Κυπρίων λογοτεχνών είχε την πρωτοβουλία να προχωρήσει στην ίδρυση λογοτεχνικού σωματείου στην Κύπρο, με σκοπό την τόνωση και προβολή της ντόπιας λογοτεχνικής παραγωγής. Έτσι, τον Οκτώβρη του 1952, με απόφαση του Δ.Σ. του Συνδέσμου Ελλήνων Λογοτεχνών, ιδρύθηκε το παράρτημα Κύπρου.

Φυσικά, δεν επρόκειτο για μια ευρεία κίνηση συνασπισμού των πνευματικών δυνάμεων του τόπου, αλλά για μια πρωτογενή στον τομέα αυτό προσπάθεια, που είχε όπως είναι επόμενο περιορισμένη έκταση. Η πρώτη ουσιαστική κινητοποίηση στον τομέα των λογοτεχνικών σωματείων έγινε δέκα χρόνια αργότερα, το 1962, με την ίδρυση πρώτα της Έταιρίας Κυπρίων Λογοτεχνών με πρόεδρο το δικηγόρο—λογοτέχνη Αχιλλέα Αμιλιανίδη και αντιπρόεδρο το λογοτέχνη Κώστα Μόντη και, έπειτα (Νοέμβρης 1962) της Εθνικής Έταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου, η οποία εξακολουθεί να υφίσταται μέχρι σήμερα. Για την ίδρυση της Ε.Ε.Ε.Λ.Κ. την πρωτοβουλία φαίνεται ότι είχε ο γνωστός λογοτέχνης Άντης Περ-

νάρης, του οποίου κατέχουμε επιστολή προς το λογοτέχνη Κύπρο Χρυσάνθη, ημερ. 11.11.1962 με την οποία τον καλεί στην ιδρυτική συνέλευση της Ε.Ε.Ε.Λ.Κ. που θα γινόταν στις 25.11.62. Στην προσπάθεια αυτή αντέδρασε, όπως ήταν φυσικό, η ήδη υπάρχουσα Έταιρεία Κυπρίων Λογοτεχνών, με επιστολή της προς τον τύπο (δλ. εφ. «Ο Φιλελεύθερος» 21.11.1962).

Ας επανέλθουμε, όμως, στο θέμα μας από δημοσίευμα του Παναγιώτη Μπίστη στην εφημερίδα «Κύπρος» (18.10.1952), πληροφορούμαστε ότι τα πρώτα μέλη του Συνδέσμου Ελλήνων Λογοτεχνών — Παράρτημα Κύπρου ήταν οι γνωστοί λογοτέχνες Χρ. Γαλατόπουλος, Αντίοχος Κυπρολέων (Ανδρέας Γεωργιάδης-Κυπρολέων), Εάθλος Λυσιώτης, Νίκος Κρανιδιώτης, Κύπρος Χρυσάνθης και Κώστας Κύρρης, Πρωτοστάτες της ίδρυσης του σωματείου ήταν ο τότε πρόεδρος του Συνδέσμου Ελλήνων Λογοτεχνών Γ. Σταμπολής, ο γενικός γραμματέας Πέτρος Μαρκιάκης, ο γνωστός από τη δράση του στην Κύπρο δημοσιογράφος και συγγραφέας Παναγιώτης Μπίστης και ο γιατρός—λογοτέχνης Κύπρος Χρυσάνθης, ο οποίος ήταν αντεπιστέλλον μέλος της Ένωσης Ελλήνων Λογοτεχνών από το Μάρτη του 1952 (η πληροφορία αυτή από το δελτίο ταυτότητας μέλους της Ένωσης Ελλήνων Λογοτεχνών που κατέχει ο Κ. Χρυσάνθης). Από το ίδιο δημοσίευμα (δλ. δ.π.π.) πληροφορούμαστε ότι η ίδρυση του σωματείου απέδρασε στην τόνωση των δεσμών με την Ελλάδα και στην προβολή της κυπριακής

λογοτεχνίας στον ευρύτερο Ελλαδικό χώρο.

Πρώτος γενικός γραμματέας του σωματείου ήταν ο Κύπρος Χρυσάνθης, ο οποίος στην έκθεση πεπραγμένων του σωματείου (βλ. «Εσωτερικό Δελτίο του Συνδέσμου Ελλήνων Λογοτεχνών», Ἀθήνα, Ἰανουάριος—Ἰούνιος 1953, σελ. 15—16) δίνει πληροφορίες για τις δραστηριότητες του σωματείου και το όνομα ενός νέου μέλους (Νέαρχος Κληρίδης). Μέσα στις δραστηριότητες αναφέρονται η παρουσίαση μελών του Συνδέσμου Ελλήνων Λογοτεχνών σε κυπριακά περιοδικά, αμιλίες και διαλέξεις μελών του παραρτήματος, καθώς και η έκδοση του πρωτοχρονιάτικου τεύχους του παιδικού περιοδικού «Παιδική Χαρά» από τα μέλη του παραρτήματος ως ειδικού δώρου προς τα παιδιά της Κύπρου.

Στο «Εσωτερικό Δελτίο του Συνδέσμου Ελλήνων Λογοτεχνών» της επόμενης χρονιάς (1954), στη σελίδα 11, αναφέρονται ως μέλη του παραρτήματος Κύπρου με αύξοντα αριθμό 111—117 οι πιο κάτω: Κύπρος Χρυσάνθης, Εάγγελος Λυσιώτης, Γιάννης Αναγνωστόπουλος, Χριστόδουλος Γαλατσόπουλος, Νέαρχος Κληρίδης, Νίκος Κρανιδιώτης και Αντίοχος Κυπριλλέων.

Από όσα παράθεσα πιο πάνω, βλέπουμε ότι η πρώτη αυτή προσπάθεια για οργάνωση των λογοτεχνών της Κύπρου κάτω από ένα σωματείο δεν βρήκε και μεγάλη ανταπόκριση στα πλατεία στρώματα των λογοτεχνών, χωρίς ωστόσο, αυτό να μειώνει την ιστορική της σημασία. Μικρή ήταν, επίσης, και η προσφορά της, πράγμα φυσικό για μια οργάνωση με περιορι-

σμένο αριθμό μελών (στην καλύτερη περίπτωση τα μέλη έφταναν τον αριθμό εφτά), προπάντων στην ανώμαλη περίοδο που ακολούθησε (1955—1959). Παρ' όλα αυτά, όμως, έχοντας υπόψη ότι τίποτα δεν μπορεί να τεθεί πάνω σε σωστές βάσεις αν δεν προϋπάρξουν οι πειραματισμοί και οι δοκιμασίες, μπορούμε να πούμε ότι η προσπάθεια αυτή έπαιξε το δικό της ρόλο στην εξέλιξη των λογοτεχνικών πραγμάτων της Κύπρου, όσο μικρός κι αν ήταν αυτός.

ΠΑΥΛΟΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Κωνσταντίνου Τσάτισου: Ὁ ἄγνωστος Καραμανλῆς, μιὰ προσωπογραφία, Ἀθήναι 1984.

Ὁ Κωνσταντῖνος Τσάτισος στὸ βιβλίο του «Ὁ ἄγνωστος Καραμανλῆς, (μιὰ προσωπογραφία), δὲν ἐπαινεῖ ἀλλὰ καθορίζει τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς προσωπικότητος τοῦ Προέδρου τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας, Κωνσταντίνου Καραμανλῆ, καὶ κοιτάζει νὰ τὰ ἐρμηνεύσει περισσότερο παρὰ νὰ τὰ δικαιολογήσει. Βέβαια, ὁ συγγραφέας ἐκτιμᾷ τὸν προσωπογραφούμενὸ του καὶ τὸν τοποθετεῖ ἀνάμεσα στοὺς τέσσερις μεγάλους τῆς νεοελληνικῆς πολιτικῆς ζωῆς, μαζί με τὸν Καποδίστρια, τὸν Χαρίλαο Τρικούπη, καὶ τὸν Ἐλευθέριο Βενιζέλο. Ἀπὸ τὴν ἄλλη συνδέεται μετὰ τὸν Καραμανλῆ φιλικὰ καὶ πολιτικὰ γιὰ πολλὰ χρόνια. Ἐπομένως, ἔχει γι' αὐτὸν σχηματίσει σφαιρικὴ γνώμη ἀπὸ πρῶτο χέρι, γιὰ ὅλες τῆς ἐκδηλώσεις, πράξεις, γραμμὲς καὶ ἀρκετὲς σκέψεις καὶ πεποιθήσεις του. Τέλος, ἔχει τιμὴτητα καὶ ἤθος ὁ συγγραφέας καὶ μπορεῖ χωρὶς ὑποχωρήσεις νὰ μιλά, νὰ κρίνει ἢ νὰ ἐπικρίνει.

Ο Τσάτσος πρώτα σκιαγραφεί την προσωπικότητα του Καραμανλή με βάση τον μέσα κόσμο του και βρίσκει σαν χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς του τὸ χρέος γιὰ τὸ ἔθνος, τὴν ἐπιμονὴ σιωπῆς του, τὴ μοναξιά του, τὴν ἀπόστασή του ἀπὸ τὸν ἄλλο, τὸν περὶ θαραχημένο συναισθηματισμό του, τὴν ὑπομονὴ καὶ τὴν ἐπιεικειά του, τὸ ἰσχυρὸ βουλευτικὸ του, τὴ φιλοδοξία του, τὴν ἐμφάνισή του, τὴ μνήμη του καὶ τὴ γνώμη τῆς ἱστορίας. Ἐπιπλέον τὸ πῶς ἐκφράζεται στὸν προφορικὸ καὶ πῶς στὸν γραπτὸ λόγο.

Ἀκολουθοῦν μικρὰ κεφάλαια, ποὺ ἀφοροῦν τὶς σχέσεις τοῦ Καραμανλή με τὸν γύρο του κόσμου, πάντα μέσα στὸν κύκλο τῆς πολιτικῆς ζωῆς.

«Ο Καραμανλῆς καὶ τὸ πολιτικὸ πρόβλημα τῆς χώρας «εἶναι ἐνότητα εὐρύτερη. Μέσα σ' αὐτὴ ἐπισημαίνεται ἡ θέση τοῦ Καραμανλή στὸ μεγάλο νεοελληνικὸ θέμα, τὸν «ἐθνικὸ διχασμό», ποὺ τόσο καθαρὰ τὸν ἐρμηνεύει ὁ Τσάτσος καὶ προσδιορίζει τὸν ἐξυγιαντικὸ ρόλο τοῦ Καραμανλή, ἔστω κι ἂν ὁ τελευταῖος δὲν κατόρθωσε νὰ τὸν ἐξαλείψει δόλοτελα. Σημαντικὸ εἶναι καὶ τὸ δεύτερο μέρος τῆς ἐνότητας ποὺ σχετίζεται με τὸ πολίτευμα. Σ' αὐτὸ ὁ Τσάτσος βρίσκει τὴν εὐκαιρία νὰ ἀναπτύξει ἀπλὰ τὰ περὶ δημοκρατίας καὶ νὰ ὑπερασπίσει τὴν πολιτικὴ συμπεριφορὰ τοῦ Καραμανλή.

Καὶ τελειώνει ἡ σκιαγραφία αὐτὴ με τὸ θέμα «Ο Καραμανλῆς, ἡ Εὐρώπη καὶ Οἰκουμένη» ὅπου ἐκθέτονται οἱ δραστηριότητες τοῦ Καραμανλή νὰ συνδεθεῖ ἡ Ἑλλάδα με τὴν Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα. Ἐπέκταση εἶναι καὶ οἱ ἀπόψεις τοῦ Καραμανλή γιὰ τὴν πολιτικὴ ζωὴ καὶ τὰ μέγιστα προβλήματα τῆς Οἰκουμένης.

Ο Τσάτσος, προσωπογραφώντας τὸν Καραμανλή, βρίσκει εὐκαιρίες νὰ ἐπισημάνει πολλὰ ἐλαττώματα τῆς πολιτικῆς ζωῆς τοῦ νεοελληνα, νὰ σημειώσῃ ἀπόψεις προσωπικῆς του σὲ ποικίλα σχετικὰ θέματα, ν' ἀνασκευάσῃ παρεξηγήσεις καὶ σκόπιμες δυσφημήσεις, τόσο συχνῆς στὸν πολιτικὸ μας βίο. Καὶ ὅλα αὐτὰ χωρὶς χολή καὶ διάθεση ἐπιθετικὴ, ἀπλὰ, καθαρὰ καὶ τίμια, με τὴν ἐπικουρία ἀριθμῶν, δικαστικῶν ἀποφάσεων, κειμένων.

Κ. ΚΡΥΣΑΝΘΗΣ

Ἡ ζωὴ στὴν Κύπρο τὸν 180 καὶ 190 αἰῶνα. Ἐκδόση τοῦ Δήμου Λευκωσίας. Χορηγία τῆς Λαϊκῆς Τράπεζας. Επιμέλεια Γ.Κ. Ἰωαννίδη. Εξώφυλλο: φωτογραφία τῆς Πύλης Ἀμμοχώστου, τοῦ Α. Μαλέκκου. Τελευταῖο εξώφυλλο: φωτοτυπία τῆς σελίδας θ' τῆς ἱστορίας τῆς Κύπρου τοῦ Ἀρχιμανδρίτη Κυπριανοῦ.

Τί εἶναι τὸ Λαϊκὸ Πανεπιστήμιο πιστεύω δὲν χρειάζεται ν' ἀναφέρω. Εἶναι ἡ πρώτη ἐκδόση τῆς σειρᾶς ἐκτὸς ἀπὸ δύο ἄλλες μέρους των διαλέξεων ἐνὸς ἐτους ποὺ ἐξέδωσε τὸ Ραδιοφωνικὸ Ἰδρυμα. Ενημερωτικὰ ἀναφέρω ὅτι ἐκδόσεις λαϊκοῦ πανεπιστημίου — κάπως ἄλλης μορφῆς — ἔκαμε τὸ Ραδιοφωνικὸ Ἰδρυμα τὸ 1967. Τὸν τόμο αὐτὸ ὑπάρχει πρόγραμμα, ἐφ' ὅσον θα συνεχίσει ἡ χορηγία τῆς Λαϊκῆς Τράπεζας, ν' ἀκολουθήσουν καὶ ἄλλοι, ἄλλων ἐτῶν.

Ο τόμος περιλαμβάνει 15 ἀπὸ τις 20 διαλέξεις σε 326 σελίδες. Ἐπὶ πλέον περιλαμβάνει κατάλογο των ονομάτων των μελών τῆς Δημοτικῆς Επιτροπῆς, κατάλογο των ονομάτων των μελών τῆς Πολιτιστικῆς Επιτροπῆς τοῦ Δήμου, τα ονόματα τῆς ὑπεπιτροπῆς τοῦ Λαϊκοῦ Πανεπιστημίου. Ἀκολουθεῖ πρόλογος τοῦ Δήμου Λευκωσίας καὶ μακρὸ εἰσαγωγικὸ σημείωμα

του επιμελητή της έκδοσης. Αυτά μαζί με τον κατάλογο των περιεχομένων καλύπτουν 16 σελίδες.

Μετά τις διαλέξεις υπάρχουν σε παράρτημα 17 σελίδες γραφούρες και παλιές φωτογραφίες τόπων και σκηνών της ζωής της περιόδου που διαπραγματεύονται τα κείμενα. Στη συνέχεια σημείωμα του Κ. Χαρολαμπίδη για το Λαϊκό Πανεπιστήμιο και τους τίτλους των διαλέξεων και τα ονόματα των ομιλητών του Λαϊκού Πανεπιστημίου τα έτη 1977—81. Μερικές φωτογραφίες υπάρχουν και εντός του κειμένου.

Η έκδοση είναι επιμελημένη και καλά εδωμένη· ο όλος τόμος εντυπωσιάζει. Η χορηγία επιτρέπει άγαση στην κατάταξη των κειμένων, σε σελίδες, οργάνωση, σχέδια, φωτογραφίες εντός και εκτός του κειμένου, ολακληρώνονται οι πληροφορίες, δημιουργείται ενδιαφέρον και ευκολύνεται η προσέγγιση. Ο επιμελητής πρέπει να διάθεσε πολλές ώρες εργασίας, ευσυνειδησία και γνώσεις.

Η έκδοση είναι κομψή και ευπαρουσίαστη, υπάρχει σ' αυτήν σαφής και λογική κατάταξη, ο πρόλογος του Δήμου Λευκωσίας είναι διαφωτιστικός, το εισαγωγικό σημείωμα του επιμελητή διευκρινιστικό και εξυπηρετικό στο μεγαλύτερο του μέρος, το σημείωμα για το Λαϊκό Πανεπιστήμιο στο τέλος ενημερωτικό και χρήσιμο. Η επανάληψη των περιεχομένων πριν από κάθε ενότητα δεν ήταν απαραίτητη, τουλάχιστο για λόγους οικονομίας. Ίσως η χορηγία της Λαϊκής Τράπεζας καθιστά περιττή την εξοικονόμηση σελίδων δείγμα τούτο του με πόση πίεση εκδίδονται άλλα βιβλία από ιδιώτες. Πρακτική και εξυπηρετική είναι η σημείωση

του ονόματος του επιμελητή και του τίτλου της διάλεξης στο άνω μέρος της αριστερής και δεξιάς σελίδας αντίστοιχα.

Οι διαλέξεις χωρίζονται σε 4 κύκλους με τα πιο κάτω κατά κύκλο θέματα:

Α' Ιστορικοπολιτική επισκόπηση.

1) Π. Κιτρομηλίδη: Τα συλλογικά πεπρωμένα του Κυπριακού Ελληνισμού. Διαπιστώσεις και προοπτικές.

2) Γ. Γεωργαλλίδη: Τα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας στην Κύπρο, η μεταβίβαση της νήσου από την Τουρκία στη Μεγάλη Βρετανία και οι επιπτώσεις της...

3) Αι. Αριστείδου: Η παραγωγή και το εμπόριο της Κύπρου.

Β' Κοινωνιολογική ανασκόπηση.

1) Κ. Κύρρη: Ανατομία του Οθωμανικού καθεστώτος στην Κύπρο 1570-1878.

2) Λ. Αντωνιάδη: Ιδιαίτερες μορφές Κυπρίων.

3) Ε. Ράγκου: Η γυναίκα της Κύπρου.

4) Κ. Δικαίου—Χ' Δημητρίου: Οι σχέσεις των δύο κοινοτήτων.

Γ' Το περιβάλλον.

1) Φρ. Μαθαβέτη: Η εξέλιξη των πόλεων στην Κύπρο.

2) Α. Πετρίδου: Η αστική αρχιτεκτονική.

3) Θ. Κάνθου: Η καθημερινή ζωή των Κυπρίων.

4) Α. Σοφοκλέους: Οι κυπριακές εφημερίδες στο τέλος του ΙΘ' αι.

5) Π. Φλουρέντζου: Η Κύπρος μέσα από τις ταξιδιωτικές εντυπώσεις.

Δ' Πνευματική ζωή.

1) Μ. Χριστοδούλου: Η κυπριακή διάλεκτος.

2) Γ. Προδρόμου: Η εκπαίδευση στην Κύπρο.

3) Β. Εγγλεζάκη: Η Εκκλησία της Κύπρου.

Δεν περιλαμβάνονται στον τόμο οι διαλέξεις (που ανήκουν εδώ) πρώτη του Ν. Σβορώνου με θέμα: Η Οθωμανική αυτοκρατορία τον 18ο αι., η δεύτερη του Κ. Τσουκαλά με θέμα: Ο Ελληνισμός της Ανατολικής Μεσογείου το 19ο αι., γιατί δεν έδωσαν τα κείμενά τους και η τέταρτη που ήταν συζήτηση μεταξύ των Π. Κιτρομηλίδη, Κ. Κύρρη και Γ. Γεωργαλλίδη. Επίσης δεν περιλαμβάνονται οι συζητήσεις που ακολουθούσαν τις διαλέξεις. Μπορεί να υπάρχουν κάποιοι λόγοι γι' αυτό, όμως η εικόνα θα ήταν οπωσδήποτε πιο πλήρης και το θέμα θα ολοκληρωνόταν. Άλλωστε είναι Λαϊκό Πανεπιστήμιο και η συμμετοχή των ακροατών είναι σημαντική.

Πρέπει να θεωρήσουμε την έκδοση ένα σημαντικό έργο για τους μελετητές αυτής της εποχής, για την Κυπριακή βιβλιογραφία και γενικά για όσους ενδιαφέρονται για την Κυπριακή ιστορία της εποχής αυτής. Η βιβλιογραφία γι' αυτούς τους δυο αιώνες δεν είναι μεγάλη, πάντως δεν υπάρχουν τέτοια συνοπτικά έργα. Το έργο αυτό δίνει μια πολύπλευρη εικόνα, κωδικοποιεί — όχι όλες — αλλά πολλές και από πολλούς τομείς και πολλές

πηγές γνώσεις της εποχής: έγγραφα, μελέτες επιστημονικές, περιοδικά, εφημερίδες, ταξιδιωτικές εντυπώσεις, κυβερνητικές αναφορές κ.ά.

Έχουμε συγκεντρωμένα καθαρά ιστορικά—πολιτικά γεγονότα, οικονομικές—εμπορικές δραστηριότητες και στατιστικά στοιχεία, πληροφορίες για την Οθωμανική διοίκηση και οργάνωση στην Κύπρο, διαγραφή προσωπικοτήτων της εποχής — ιδιαίτερα τον εθνομάρτυρα αρχιεπίσκοπο Κυπριανό — και το μεγάλο διεργματικό Χ' Γεωργιάκη Κορνέσιο — πληροφορίες για τα κτίσματα, τις πόλεις της εποχής και τη ζωή σ' αυτές, για τον τύπο της εποχής, για τη γυναίκα και τις σχέσεις των δύο κοινοτήτων, για την Κυπριακή διάλεκτο, την εκπαίδευση, την Εκκλησία και όλα αυτά τοποθετημένα μέσα στα ευρύτερα πλαίσια της εποχής και της περιοχής αυτής.

Τα κείμενα τυπώθηκαν όπως έγιναν οι διαλέξεις χωρίς να γίνουν τροποποιήσεις ή βελτιώσεις. Τούτο τα στερεί από συστηματική και σχολαστική θεώρηση και από παραπομπές — αρκετά — και από την επιστημονική τελική μορφή που θα έπαιρναν αν οι ομιλητές γνώριζαν ότι επρόκειτο να εκδοθούν. Φυσικά αυτό καθόλου δε μειώνει τη σοβαρότητα και υπευθυνότητά τους. Τους δίνει μάλιστα μια αμεσότητα και ζωντάνια. Προκαλούν ενδιαφέρον καθώς διανθίζονται με αποσπάσματα από πηγές με συγκεκριμένες αναφορές σε περιπτώσεις, καταλόγους, παραδείγματα, στατιστικά στοιχεία.

Είναι μια εποχή σημαντική και δύσκολη για την Κύπρο. Ζούμε ανάμεσα σε ανθρώπους φτωχούς, βασανισμένους, στερημένους, που προσπαθούν να επιδιώσουν

και να σταθούν σ' αυτό τον τόπο. Φτώχεια, αθλιότητα, στερήσεις, σκληρότητα και αχορταγία σε φόρους του κατακτητή, ανομιβρές, σκληρές συνθήκες εργασίας κάνουν τη ζωή των ανθρώπων πολύ δύσκολη. Οι ευκόλες που δίνουν οι περιηγητές πολλές φορές είναι φρικτές. Μόνη ελπίδα και καταφυγή η Εκκλησία, που κι' αυτή πληρώνει, όταν αποκτά δύναμη. Η μόρφωση υποτυπώδης, τα σχολεία σπάνια ή πολύ αραιά και πρωτόγονα, οι γραμματισμένοι πολύ λίγοι.

Η φύση του περιεχομένου του βιβλίου δεν απαιτεί και δεν αφήνει περιθώρια για κριτική πάνω σ' αυτό. Είναι ένα βιβλίο ενδιαφέρον και χρήσιμο όχι μόνο στους ειδικούς, αλλά και σε όλους που ενδιαφέρονται για την ιστορία του τόπου μας. Νομίζω δεν είναι υπερβολή να ευχηθούμε να δημιουργούνται δυνατότητες και για άλλες παρόμοιες εκδόσεις. Είναι δίκαιο να συγχαρούμε και να επαινέσουμε όλους όσους με ένα τρόπο συνέβαλαν να έχουμε αυτό το βιβλίο στη διάθεσή μας.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ

Λεόντιου Χατζηκώστα:
«Στο νησί της Κίρκης» (ποιήματα), Λευκωσία, 1984.

Μεγάλη η προσφορά του Αρχιμανδρίτη Λεόντιου Χατζηκώστα στα Κυπριακά γράμματα. Πλαίσιο το συγγραφικό του έργο (1960—1984) που εκτίνεται σε 25 τόμους με Πεζογραφήματα (διηγήματα), Μελέτες (λογοτεχνικές, λαογραφικές, ιστορικές), Ποιητικά (συλλογές θρησκευτικές, λυρικές, σατιρικές) και Μεταφράσεις (άσματα, ωδές, ψαλμούς, χρησμούς, παλαίσθαια, ευλογίες κ.λ.).

Στεκόμαστε στην πρόσφατη ποιητική συλλογή του «Στο νησί της Κίρκης», που περιλαμβάνει 27 ποιήματα. Αυτό που ξαφνιάζει — αν και δεν είναι η πρώτη φορά που ο Αρχιμανδρίτης Χατζηκώστας μας έχει παρουσιάσει παρόμοια δουλειά — είναι: η βαθιά στωικτική διάθεση του συγγραφέα, που δύσκολα συναντούμε σε σύγχρονους Κύπριους ποιητές.

Με το νυστέρι της ωμής πραγματικότητας καυτηριάζει καταστάσεις και ρεύματα της εποχής. Ξεγυμνώνει τα αιματηρά γεγονότα της Κύπρου, τις τραγικές συνέπειες της εισβολής, την ευδαίμονιστική κοινωνία, τις «αναποδιές των καιρών». Και παρουσιάζει πρόσωπα — «υψηλά» και «χαμηλά» — και ρεύματα από τα τέσσερα σημεία του ορίζοντα, με τα ελαττώματά, τα αμαρτήματα και τις παρεκκλίσεις τους.

Με τίτλο «Μάνες» ο ποιητής φέγει όσες μάνες κρατούν από υπέρμετρο μοντερνισμό τα παιδιά τους μακριά από την εκκλησία:

«Οι μάνες και τα νήπια
δεν οδηγούν στον Ιησού
να τα βλογήσει.
Το θεωρούν παράλογο
αφόντας εξασφάλισαν
έστω και σχετική
ισοτιμία με τους άντρες...»

Και ακολουθεί το ποίημα «Παιδιά»:
«...Σήμερα πια μες το ναό
δε βρίσκονται παιδιά
λαμπάδα ή ξεφτέρι να κρατήσουν.
βαθιά κοιμούνται, όπως οι γονιοί.
Τη μέρα του Θεού την κάνανε δική τους.
Εξάλλου ως αργά κοιτούσαν τηλεόραση».

Ο Αρχιμανδρίτης Χατζηκώστας υπεν-

θυμίζει με το παρακάτω ποίημα πως είναι εθνικά θανάσιμο να διαχωρισθεί η έννοια του Δικέφαλου Αιετού:

«Μες στο Δικέφαλο Αιετό
έχουμε συζευχτεί
οι Ίδου Διαθήκες
Ελληνισμός και Ορθοδοξία.
Σα σιαμαία αδέρφια
το αίμα του ενός τροφίζει τ' άλλο.
Μη διανοηθείτε — προς Θεού —
να τα διαχωρίσετε.
Αν παράλογα το επιχειρήσετε,
άμεσα κίνδυνος υπάρχει
να θανατώσετε και τα δυο».

Στο ποίημα «Νενικήκαμεν!» θλίβεται βαθιά για το σύνθημα, τονίζοντας πως το πλοίο δεν πρόβαλε με το λευκό πανί της Ένωσης, μα με ολοπόφυρο. Και συνεχίζει:

«... Ξέφρενοι από ενθουσιασμό
χειροκροτήσαμε παρατεταμένα.
Μα πόσο απατηθήκαμε!
Το κόκκινο πανί ήταν θαμμένο
από το αίμα της δολοφονημένης
ΕΝΩΣΗΣ!»

Ο ποιητής θεωρεί τη σκυτάλη σα σύμβολο της εθνικής πορείας, «πίστη της φυλής», «του έθνους ελπίδα». Και διερωτάται:

«... Χωρίς σκυτάλη
οι κληρονόμοι πώς θα δράσουν;
χωρίς ιδανικά
που να στήζουν την ψυχή τους;»

Ο τίτλος «Στο Νησί της Κίρκης» είναι ο Ίδιος που έδωσε ο Λεόντιος Χατζηκώστας στο ποίημα και στο διδύλιό του. Σ' αυτό το ποίημα αφού δυσπραγωθείται η θλιβερή κατάγνια μας, όταν ξεπεσμένοι κιετεύσαμε την απλόχερη φιλοξενία της

«μάγισσας θεάς», κομίζεται η χαμηρής υποταγή μας μακριά από «θεούς, πατρίδα κι οικογένεια». Και συνεχίζει σαρκαστικά:

«... Την ίδια ονομάσαμε ομόφωνα
θεά μας, κυρά και βασίλισσα.
(Στο θάλαμο δεν ήτανε καθρέφτης
τους σάρκινους να δούμε χιτώνες μας
που γίναν μεμιάς γουρουνίσιοι!)»

Παρακάτω ο ποιητής φέγει μέσ' απ' τους στίχους του καταστάσεις που τείνουν να γίνουν μόνιμες και ζημιογόνες για τον τόπο μας. Μιλά για «δουλοπρεπή μας συμπαράσταση», για φηλό ανέδασμα με δανεικά δεκανίκια, έτσι που να εκποιηθεί ασύνετα της ψυχής η προίκα, για την Έριδα που θα φέρει γοργά σαν αποτέλεσμα μια Χαϊρώνεια, για την Κασταλία πηγή της Ορθοδοξίας και του Έθνους που θόλωσε το νερό της και για το αιφνίδιο χάσιμο του προσανατολισμού προς τον Κύριο:

«... Ο ήλιος που τον αρνηθήκαμε
έκρυψε το χλωμό πρόσωπό του
στο προσκέφαλο της δύσης.
Και τώρα μες το σούρουπο
πώς θα προσανατολιστούμε
το δρόμο μας να βρούμε
προς τον Κύριο;
Με το φως της πυγολαμπίδας;»

Η ατεκνία που κατατρώχει την εποχή μας καυτηριάζεται έντονα:

«... Κήρυξαν απεργία οι μαστοί.
Δε θέλουν γ' άνιαρα οι σύζυγοι,
για ν' απολαμβάνουν ανεμπόδιστα
τη ζωή και τον ύπνο.
Πώς όμως αύριο τον Αιτίλα
θα διώξουμε χωρίς φαντάρους;»

Στο ποίημα «Ηθοποιία» ο Χατζηκώστας χλευάζει το καμουφλάρισμα με το οποίο επιτήδεια λουστράρεται το δερμάτινο διάφραγμά μας, ενώ εσώτερα η ψυχή μας κοχλάζει από ζήλεια. Και αναρωτιέται:

«... Πώς εκφραυλίσαμε τον εαυτό μας!
Πώς γίναμε άφθαστοι ηθοποιοί!»

Το τελευταίο ποίημα της συλλογής με τίτλο «Άγιοι Ιεραπόστολοι» είναι μια σπηλιτεύση της πνευματικής υποκρισίας που ανοιχτά μαστίζει τον τόπο μας, τη «Νήσο των Αγίων», γιατί καταντήσαμε δούλοι της ύλης και των ηδονών. Εδώ, ο ποιητής μιλά έξω από τα δόντια:

«... Του Κυρίου τ' Αμπέλι
χέρσο κι ακλόδευτο
γέμισε αγκάθια
που ανάμιεσά τους σέρνονται
ερπετά ισοδία.
Άγιοι Ιεραπόστολοι,
που οι ωραίοι σας πόδες
τρόπαια στήνουνε
στο Ζαΐρ, την Ουγκάντα,
σημειώστε κι εμάς στο πρόγραμμά
σας...»

Γενικά, η ποίηση του Λεόντιου Χατζηκώστα, με τα πολλά και ποικίλα θέματά της, στέλνει σε σίγχο λιτό και καλόδεχτο μηνύματα, που προβληματίζουν, διδάσκουν, φρονηματίζουν. Κι είναι η σκέψη κι η επίκλησή του όχι εθελημένες, μα αντικειμενικές «εκ των πραγμάτων», ώστε τα ποιήματά του να επενεργούν καταλυτικά με προεχτάσεις ευεργετικές. Όταν, μάλιστα, προέρχονται από άνθρωπο εργασιμένης θρησκευτικής κατάρτισης και πνευματικής στάθμης.

ΙΑΚ. ΚΥΘΡΕΩΤΗΣ

ΤΟ ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ

ΑΝΘΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

«ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΟΔΟΝΤΙΑΤΡΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ (ΩΣ ΤΟ 1980)»

Στις νέες εκδόσεις τώρα. Σήμερα θα παρουσιάσουμε το βιβλίο του Άνθου Χρυσάνθη «Από την ιστορία της οδοντιατρικής στην Κύπρο (ως το 1980)».

Ο συγγραφέας καλύπτει με τη μελέτη του τρία κεφάλαια της ιστορίας της οδοντιατρικής στην Κύπρο και παρέχει κατατοπιστικές και χρήσιμες πληροφορίες για το θέμα.

Η μελέτη, που περιλαμβάνει σαράντα σελίδες, αρχίζει με γενικές παρατηρήσεις, με τις οποίες τοποθετείται ιστορικά ή οδοντιατρική και καταδεικνύεται από πότε μπορεί να αντικρουστεί το θέμα στην Κύπρο. Ακολουθούν τα κεφάλαια: Λαϊκή ή Δημώδης ή κατά παράδοση οδοντιατρική της Κύπρου. Οδοντιατρικό δυναμικό της Κύπρου. Οργανωμένη οδοντιατρική κίνηση της Κύπρου. Το βιβλίο συμπληρώνεται με συμπεράσματα και βιβλιογραφία.

Στο κεφάλαιο «Λαϊκή ή Δημώδης ή κατά παράδοση οδοντιατρική της Κύπρου» ο Άνθος Χρυσάνθος δίνει μερικά στοιχεία της Δημώδους οδοντιατρικής στην Κύπρο με βάση την ιστορική κατάταξη.

Το δεύτερο κεφάλαιο είναι αφιερωμένο στο Οδοντιατρικό δυναμικό της Κύπρου και περιλαμβάνει κυρίως, πίνακες, οι οποίοι σχολιάζονται στη συνέχεια από το μελετητή για να ξεαχθούν συμπεράσματα.

«Οργανωμένη οδοντιατρική κίνηση της Κύπρου» είναι το θέμα του τρίτου κεφαλαίου. Οι πληροφορίες αντλήθηκαν

από τις Έκθεσεις Έκθέσεις του Ίατρικού Τμήματος ή του Υπουργείου Υγείας. Ίδιαίτερη αναφορά γίνεται στην Σχολιατρική Υπηρεσία.

Ο συγγραφέας έχει κωδικοποιήσει επίσης όπως αναφέρεται στο βιβλίο — την κυπριακή νομοθεσία σχετικά με το δοντιατρικό επάγγελμα, ή οποία έχει παραληφθεί από την έκδοση αυτή.

Η μελέτη είναι γραμμένη στη δημοτική, με έλαϊκευμένο χαρακτήρα, που δεν παρεμποδίζει την επιστημονική δεοντολογία και σοβαρότητα.

Θ. ΘΕΟΧΑΡΟΥΣ

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΙ

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΦΙΛΙΑΣ ΕΛΛΑΣ — ΚΥΠΡΟΣ

● «Σύνδεσμος Φιλίας «Ελλάς-Κύπρος» Θεσσαλονίκης, προκηρύσσει Πανελλήνιο Διαγωνισμό, Θεατρικού Έργου, κατάλληλου για μεγάλα παιδιά, με θέμα «ΚΥΠΡΟΣ» εμπνευσμένο από την Κύπρο, σε ελεύθερη ανάπτυξη.

1) Το κείμενο του έργου, πρέπει να καλύπτει, από 20 τουλάχιστον έως 40 δακτυλογραφημένες σελίδες και να ταχυδρομηθεί με συστημένη επιστολή, σε τέσσερα αντίγραφα, με την ένδειξη «Λογοτεχνικός Διαγωνισμός» στα Γραφεία του Σ.Φ.Ε.Κ. Λεωφ. Βασι. Όλγας 107 - Θεσσαλονίκη.

2) Ο συγγραφέας θα αναφέρεται ως αποστολέας, στον εξωτερικό φάκελλο με το ψευδώνυμό του. Το πραγματικό όνομα, το ψευδώνυμο, ο τίτλος του έργου και η διεύθυνση, θα αναγράφονται σε χωριστό χαρτί, τοποθετημένο σε σφραγισμένο φάκελλο, που θα εσωκλεισθεί μαζί με το κείμενο.

3) Τα έργα θα υποβληθούν μέχρι την 31.12.84.

4) Κριτική Επιτροπή των έργων, θα οριστεί από δόκιμους Λογοτέχνες της Θεσσαλονίκης.

5) Τα αποτελέσματα του διαγωνισμού θα ανακοινωθούν ως την 28.2.85 με τα μέσα ενημέρωσης και τις εφημερίδες.

6) Θα απονεμηθούν: Α' Βραβείο δραχ. 20.000, Β' Βραβείο δραχ. 15.000. Α' Έπαινος δραχ. 8.000, Β' Έπαινος δραχ. 7.000. Εύφημος Μνεία σε δύο έργα.

7) Η απονομή των επάθλων θα γίνει σε ειδική εκδήλωση.

8) Ο Διαγωνισμός αθλοθετείται από το ΔΗΜΟ Θεσσαλονίκης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

Άνθος Κ. Χρυσάνθη: Άπό την Ιστορία της δοντιατρικής στην Κύπρο, Λευκωσία 1984.

Νίκος Όρφανίδης: Έντός τών τειχών, Άθήνα 1983.

Φαίδωνος Μπουμπουλίδης: Άναλυτική αναγραφή δημοσιευμάτων, Άθήνα 1983.

Κίμων Χαράλαμπίδης: Πρίν σβύσει τó χθές, Άθήνα—Λονδίνο 1983.

Rina Catselli: Blue whale, Cyprus 1983.

Ε. Β. Καραβία: Άνάπλους, Άθήνα 1983.

Γιώργης Κρόκος: Έλληνιάδα, Άθήνα 1983

Γεωργία Δεληγιάννη—Άναστασιάδη: Η ανακάλυψη, Άθήνα 1983.

Τάκης Λαγάκος: Ο Σεφέρης και ή Κύπρος, Άθήνα, 1984.

Δημοσθένη Ζαδέ: Στή θέση του άλλου, 'Αθήνα 1983.

Παντελής Κακολής: Ποιήματα, Λευκωσία 1984.

Σαράντος Παυλέας: Ένδο-δυναμική, Θεσσαλονίκη 1984.

Κουτσογιαννοπούλου Λυγίζος: Μελέτες για τον Samuel Beckett, 'Αθήνα 1984.

Κώστα Σωκράτους: Μυθολογία του Όδυσσέα, Λευκωσία 1984.

Κώστα Σωκράτους: Κράτος 24 καρτιών, Λευκωσία 1983.

Όμιλος Πνευματικής 'Ανανέωσης: 'Η πολιτιστική ζωή σήμερα και ή Κύπρος, Λευκωσία 1984.

Κωνσταντή Παπαζαχαρία: Πνευματική περιουσία, Λευκωσία (Χ.Χ.).

Φρίξου Π. Βράχα: Έλληνιστική Κύπρος, 'Αθήνα 1984.

Στέλιου Ντόμαλη:—'Η πορεία του κόσμου, Λάρισα 1984.

Πέτρου Γλέζου: 'Η πρώτη γνωριμία, δ' έκδ., 'Αθήνα 1984.

Κυρ. Ντελόπουλος: Κ. Π. Καβάφη 'Ιδανικές φωνές κι' αγαπημένες, 'Αθήνα 1983.

Παγκύπριο Γυμνάσιο: (γυμνασιακός κύκλος) Μαθητική Έστια, άρ. 3, Λευκωσία 1984.

Παγκύπριο Γυμνάσιο: (λυκειακός κύκλος) Μαθητική Έστια, άρ. 64, Λευκωσία 1984.

Κυρ. Χατζηιωάννου: Λαογραφικά Κύπρου, Λευκωσία 1984.

Δημ. Παπακωνσταντινίου: Πέτρος Χάρης, 'Αθήνα 1984

Γυμνάσιο Στροβόλου (γυμνασιακός κύκλος): 'Ηλιαχτίδα, Λευκωσία 1984.

Β' Γυμνάσιο Φανερω-

μένης: 'Ο κόσμος μας, άρ. 8, Λευκωσία 1984.

Γιάννη Σιμεντζή: 'Ανθοβραγίες, 'Αθήνα 1984.

Κώστα Μιχαηλίδη: Οικείωση και άλλοτριώση, 'Αθήνα 1984.

Σπύρος Τουπογιάννης: Κύμα της θάλασσας, 'Αθήνα 1984.

Μίχος Κάρης: 10ος όρχος πυρραμαχικών, 'Αθήνα 1984.

Μαρία Βουτούρη: 'Ωρμια σάχρα, Λευκωσία 1983.

Μιχάλη Πασιαρδής: Συμβάντα, Κύπρος 1984.

Chr. Georgiades: Nature of Cyprus, Nicosia 1984.

Σ. Σ. Χαρκιανάκης: 'Η οικογένεια των αδνημάτων, 'Αθήνα 1983.

Διαμαντή 'Αξιώτη: Καβαλιώτες ποιητές, Θεσσαλονίκη 1984.

Μερόπη Τυρίμου-Σπουροπούλου: Στης Ζωής το Σεριάνι, 'Αθήνα 1984.

Τάκη Π. Γκοσιόπουλου: Τρεις Δυτικομακεδόνες Μουσικοσυνθέτες, Θεσσαλονίκη 1984.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

'Ελληνικός 'Αστήρ (Ιωάννα) άρ. 1, 2 — Βορειοελλαδικά (Θεσσαλονίκη) άρ. 29 30 — Μακεδονική Ζωή (Θεσσαλονίκη) άρ. 216 — Ναυτική Έλλάς ('Αθήνα) άρ. 603, 604, 605 — Νέα Σύνορα ('Αθήνα) άρ. 74 — Κρήκος ('Αθήνα) άρ. 443 — Υγεία (Λευκωσία) άρ. 79, 80, 81 — Νέα Σκέψη ('Αθήνα) άρ. 250, 251, 252 — Θεσσαλική Έστια (Καλλιθέα) άρ. 67 — Ariel (Ιερουσαλήμ) άρ. 56 — Εθούνη ('Αθήνα) άρ. 146, 147, 148, 149 — Νέα Πορεία (Θεσσαλονίκη) άρ. 347—349 — Οικογένεια και Σχο-

λεϊτο (Λευκωσία) άρ. 70 — Soviet Literature (Μόσχα) άρ. 433, 434. — Ομπρέλα (Αθήνα) άρ. 14—15 — Σύγχρονη Σκέψη (Αθήνα) άρ. 91, 92 — Ναυτική Έλλάς (Αθήνα) άρ. 609 — Η Ξιμαζία (Λαιμεσός) άρ. 5 — Έλληνικός Άστήρ (Ιωάννινα) άρ. 3 — Εύθυγη (Αθήνα) άρ. 150 — Έπικοινωνία (Λευκωσία) άρ. 1 — Υγεία (Λευκωσία) άρ. 83 — Έλεύθερη Κυθρέα (Λευκωσία) άρ. 18 — Πανεπιστημιακά Νέα (Θεσσαλονίκη) άρ. 17 — Νέα Σκέψη (Αθήνα) άρ. 255—257 — Πνευματικές Σελίδες (Αθήνα) άρ. 2 — Μακεδονική Ζωή (Θεσσαλονίκη) άρ. 217 — Soviet Literature (Μόσχα) άρ. 6 (435) — Νέα Σύνορα (Αθήνα) άρ. 75 — Άρμενικά Θέματα (Αθήνα) άρ. Γεν. Φλ. Μάρτης 1984 — Έπισός (Αθήνα) άρ. 180 — Διάλογος (Αθήνα) 1984/Β' — Κρήκος (Αθήνα) άρ. 344 — Έλεύθερο Πνεύμα (Ιωάννινα) άρ. 52.

ΕΠΙΛΟΓΗ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΤΥΠΟ

Στόν «Φιλελεύθερο» (13, 14 15 Ιουνίου) του Ν. Παναγιώτου «Τό περιοδικό «Κυπριακά Γράμματα». — Στήν «Αμαξία» (άρ. 5) ο Σάββας Παύλου κάνει «πρώτη καταγραφή» τής «Βιβλιογραφίας Έλληνικής Λογοτεχνίας τής Κύπρου 1878—1983». — Στήν «Χαραυγή» (24 Ιουν. 1984) «Εϊκαστικές τέχνες: πώς πραγματώνεται ή κοινωνική άποστολή τους στην Κύπρο» του Χρ. Φουκαρά. — Στόν «Φιλελεύθερο» (26 Ιαν. 1984) ο Νίκος Σ. Νικολαΐδης γράφει για τόν Βίκτωρα Ιωαννίδη και τόν Πέτρο Κυριακό. — Στή «Νέα Έποχή» (άρ. 163—164) ο Κ. Γιαγκουλής δημοσιεύει τό μελέτημα «Η ζωή και ο

θάνατος στην κυπριακή λαϊκή ποίηση. — Στόν «Αγωγή» (10 Ιουν. 1984) ο Ί. Γ. Θεοχάρης κρίνει τό βιβλίο «Η ετυχία τής γής» του Κ. Χρυσάνθη. — Στόν «Φιλελεύθερο» κάθε Σάββατο ή «Γωνιά του Ήλιου» για παιδιά που γράφει κι επιμελείται ή Ήρα Γενακρίτου — Στή «Χαραυγή» (28 Ιουν. 1984) ο Τάσος Άγγελής γράφει για τό ΡΙΚ και ο ρόλος του στην πολιτιστική ζωή». — Στόν «Φιλελεύθερο» (1 Ιουλ. 1984) ο Κώστας Προυσής γράφει για τό βιβλίο «Από την ιστορία τής Κυπριακής Ιατρικής» του Κ. Χρυσάνθη. — Στή «Χαραυγή» (30 Ιουνίου 1984) ο Άντρέας Κουκουμάς δημοσιεύει τό «Οί σχέσεις Τέχνης και Ίδεολογίας». — Στόν «Φιλελεύθερο» (3 Ιουλίου 1984) ο Άχ. Λυμπουρίδης γράφει τό άρθρο «Ροδίνης και επικηΐδευοι». — Στόν «Φιλελεύθερο» (4 Ιουλίου 1984) ο Πάτροκλος Σταύρου δημοσιεύει τήν όμιλία του «Ο ποιητής Εάνθος Λυσιώτης». Στο ίδιο φύλλο δημοσιεύεται τό άρθρο «Τηλεόραση και ποδόσφαιρο» του Α. Γεωργιάδη - Κυπρολέοντα. — Στόν «Φιλελεύθερο» (6 Ιουλίου 1984) ο Εάνθος Λυσιώτης δημοσιεύει μελέτημα για τόν Παύλο Βαλδουσερίδη. — Στόν «Φιλελεύθερο» (5 και 6 Ιουλ. 1984) ο Μιχ. Μαραθεύτης δημοσιεύει μιá όμιλία με τίτλο «Τί είδους δάσκαλο θέλουμε». — Στόν «Φιλελεύθερο» (17, 18, 19 Ιουλίου 1984) ο Πάτροκλος Σταύρου δημοσιεύει τήν έπιφυλλίδα «Η λεηλασία τής πολιτιστικής κληρονομιάς τής Κύπρου».

ΓΕΝΙΚΑ

Στό άνθολόγιο Έλληνικού παιδικού διηγήματος «Ένα άθάνατο βιβλίο για παιδιά» του Χάρη Σακκελλα-

ρίου περιλαμβάνονται και διηγήματα τῶν Κυπρίων Ἀχιλλέα Αἰμίλιου, Λουκῆ Ἀκρίτα και Κύπρου Χρυσάνθη — Στὴ «Νέα Ἑστία» (1 Μαΐου 1984) δημοσιεύεται τὸ ποίημα «Μνήμη» τοῦ Κ. Χρυσάνθη και κριτικὴ τοῦ Δημ. Παπακωνσταντίνου γιὰ τὴ συλλογὴ «Σηματαῶροι» τῆς Π. Γαλάζη — Στὴν «Εὐθύνη» (ἀρ. 149) δημοσιεύονται κείμενα τοῦ Κώστα Μιχαηλίδη και Ν. Ὀρφανίδη και κριτικὲς γιὰ τὰ ποιητικὰ βιβλία «Σηματαῶροι» τῆς Πίτσας Γαλάζη και «Ἡ εὐτυχία τῆς γῆς» τοῦ Κ. Χρυσάνθη — Στὴ «Νέα Ἑστία» (15 Μαΐου 1984) δημοσιεύονται ποιήματα τοῦ Κ. Μόντη και σχόλιο γιὰ τὰ «Κείμενα» τοῦ Μ. Κυτρομηλίδη ἀπὸ τὸν Πέτρο Γλέζο. — Στὸ «Σμύρνα» (ἀρ. 189—191) ἀναδημοσιεύονται ποιήματα τοῦ Κ. Χρυσάνθη και Νίκου Κρανιδιώτη — Στὰ «Νέα Σύνορα» (ἀρ. 74) κείμενα Κυπρίων γιὰ τὸν Γιάννη Ρίτσο ὅταν ἤρθε στὴν Κύπρο. — Στὰ «Βορειοελλαδικὰ» (ἀρ. 29) δημοσιεύονται ἐπιστολὲς τοῦ Προέδρου κ. Σπ. Κυπριανοῦ και τοῦ Πάτρ. Σταύρου. Στὸ ἴδιο περιοδικὸ (ἀρ. 30) δημοσιεύονται ποιήματα τῆς Εὐρούλας Λιάτσου και τοῦ Κ. Χρυσάνθη, πεζογράφημα τῆς Ἀλέκας Γράβαρη και σχόλιο γιὰ τὴ «Φιλολογικὴ Κύπρο 1983».

Στὴν Ὀμπρέλα (ἀρ. 13-14) δημοσιεύεται ἀπὸ τὸν Μ. Ἀπ. κριτικὴ γιὰ τὴ συλλογὴ τοῦ Δημ. Ποταμίτη «Τὰ πυρηνικὰ ποιήματα». — Στὴ «Νέα Ἑστία» (1 Ἰουν. 1984) δημοσιεύεται τὸ ποίημα «Τὸ δωμάτιο» τοῦ Κ. Χρυσάνθη. — Στὸ περιοδικὸ «Ἑλληνηκὸς Ἀσκήρ» (ἀρ. 3) δημοσιεύονται ἐπιστολὲς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου κ. Χρυσόστομου και τοῦ Κυρηνεῖας κ. Γρηγόριου ὡς και τὸ ποίημα «Τῆς Ε.Ο.Κ.Α.» (ἀπὸ τοῦς Ἑλληνικοῦς Παλμοῦς). — Στὴν

«Εὐθύνη» (ἀρ. 150) δημοσιεύονται «Ἐφτὰ νέα ποιήματα» τοῦ Κ. Χρυσάνθη. Ὁ Κ. Μιχαηλίδης δημοσιεύει κριτικὴ. — Στὴν «Καθημερινή» ὁ Ν. Κρανιδιώτης κρίνει τὸ βιβλίο «Κυπριακὸ—Εὐθύνης — τόμ. Β', ἡμίτομος Ι» τοῦ Πλ. Σέρβα. Στὸ ἴδιο φύλλο ὁ Τάσος Λιγνάδης γράφει γιὰ τὴν παράσταση τῆς «Μήδειας» ἀπὸ τὸν Θ.Ο.Κ. στὴν Ἐπίδαυρο — Στὴ «Νέα Ἑστία» (1 Ἰουλ. 1984) δημοσιεύεται τὸ ποίημα «Μέρες οὐδέτερες» τοῦ Κ. Χρυσάνθη. — Στὰ «Βορειοελλαδικὰ» (ἀρ. 31) δημοσιεύεται τὸ διήγημα τῆς Ἥρας Γενακίτου «Ἀπ' ἐκεῖ ἀδερφέ μου στὸ Βορρά», κριτικὲς τοῦ Φώτη Τριάρχη γιὰ τὸ «Ὁ καιρὸς δοκιμασίας» τοῦ Γ. Φιλίππου Πιερίδη και γιὰ τὴ «Συγκομιδὴ β'» τοῦ Εἰάνθου Λυσιώτη. — Στὰ «Βορειοελλαδικὰ» (ἀρ. 32) δημοσιεύεται τὸ μελέτημα τῆς Εἰρήνης Τσουλλῆ «Ἡ κυπριακὴ ποίηση γιὰ παιδιὰ τὴν τελευταία εἰκοσαετία», τὸ ποίημα «Λεμεσὸς» τοῦ Πυθαγόρα Δρουσιώτη, και κριτικὲς τοῦ Φώτη Τριάρχη γιὰ τὴν «Ἐξέγερση τοῦ 1931» (ἐκδ. ΕΠΟΚ) γιὰ τὸ «Ἀπὸ τὴν ἱστορία τῆς κυπριακῆς ἱατρικῆς» τοῦ Κ. Χρυσάνθη, γιὰ τὸ «Ἀπιδάκι βουνό μου» τοῦ Εἰάνθου Λυσιώτη και γιὰ τὸ «Φῶς δὲν χάνεται ἀπ' τὴν Κύπρο» τοῦ Κ. Χρυσάνθη. — Στὰ «Βορειοελλαδικὰ» (ἀρ. 33-34) δημοσιεύονται ποιήματα γιὰ τὴν Παναγία τῆς Κύπρου τῶν Εἰ. Λυσιώτη και Κ. Χρυσάνθη.

ΑΠΟ ΤΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑΡΙΟ ΤΟΥ Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ

—Δίκαιη ἢ ἀναγκάσει τοῦ Παντ. Πρεβελάκη ὡς ἐπίτιμου διδάκτορα τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Κρήτης στὸ Ρέθυμνο. Οἱ ἀναγνωρίσεις αὐτὲς ἱκανοποιοῦν και τοῦς θαυμαστὲς

του έργου του κρητικού αυτού συγγραφέα. Ἐμείς οἱ Κύπριοι, πού ἀνακαλύπτουμε μέσα στοῦτο ἔργο του πολλές μας προσπάθειες ἔθνικες, ἰδιαίτερα μᾶς εὐχαριστοῦν οἱ ἀναγνωρίσεις τοῦ ἔργου του, ἔστω κι ἂν ἐμεῖς ἐδῶ διαφευστήκαμε ἔθνικά. Ἐπιπλέον, οἱ ἀναγνωρίσεις, μάλιστα καὶ κοσμικοῦ τύπου, χωρὶς ὅμως νὰ ξεπέφτουν, χρειάζονται καὶ γιὰ τὴν ἀνακαίνιση πνευματικῶν θεμάτων σ' εὐρύτερο κοινό, ὠφελούμ, μ' ἄλλα λόγια, τὴ λογοτεχνία μας.

— Ὁ ποιητὴς Γιώργος Βαφόπουλος δὲν θέλησε ν' ἀφήσει μόνο ποιητικὴ μνῆμη στὴ Θεσσαλονίκη. Ἀφήνει καὶ «ὄλικὸ» ἔργο γιὰ εὐρύτερη χρῆση. Ἐἶναι ἓνα εἶδος εὐεργεσίας στὰ γράμματα ἢ ἀνεργεσιῶν τοῦ «Βαφοπούλειου Πνευματικοῦ Κέντρου» τοῦ Γιώργου καὶ τῆς Ἀναστασίας Βαφόπουλου, στοῦ ὁποῖο θὰ στεγάζονται διδλυθητικὲς καὶ θὰ φιλοξενοῦνται πνευματικὲς ἐκδηλώσεις. Σημαντικὸ σὲ τούτη τὴ χειρονομία τοῦ ποιητῆ Βαφόπουλου εἶναι τ' ὅτι αὐτὴ γίνεται μετὰ τὴν ἀπόκτηση διακρίσεων πού προσφέρει ὁ Ἑλληνας, ὥστε κάθε παρεξήγηση δὲν ὑπευσέρχεται. Ἀλλὰ καὶ ἡ πραγματοποίησις τοῦ «ὄλικου» αὐτοῦ ἔργου προτοῦ ὁ δωρητὴς ἀναχωρήσει ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτό, δείχνει τὸ πνευματικὸ του πάθος, εἶναι ἓνα εἶδος ἀντρείας. Εὐχόμεσθε τὸ πνευματικὸ αὐτὸ κέντρο νὰ σταδιοδρομήσει μὲ ἐπιτυχία ὅπως ἀκριβῶς τὸ ὀνειρεύτηκε ὁ ἐμπνευστὴς του.

— Δυὸ ἐκδηλώσεις τοῦ ΕΠΟΚ τὸ πρῶτο ἔξάμηνο τοῦ 1984 ἰδιαίτερα πρέπει νὰ ἐπισημανθοῦν. Ἡ συγκέντρωση γιὰ τὸν Ἀνθόροσθίον, τὸν σατιρικοῦ ποιητῆ τῆς Κύπρου, μὲ ἀμιλητὲς τοὺς Κύπρον Χρυσάνθη, Χριστάκη Κατσαμπά καὶ τὸν τιμώμενον. Καὶ δευτέρον ἡ συγκεντρωσις γιὰ τὸ περιόδι-

κὸ «Κυπριακά Γράμματα» μὲ τὴν εὐκαιρία 50 χρόνων ἀπὸ τὴν κυκλοφορία τοῦ πρῶτου τοῦ τεύχους (1934) καὶ τῆς παρουσίας ἐνὸς ἀπὸ τοὺς πρωτεργάτες του τοῦ Κώστα Προυσῆ, πού μένει στὴν Ἀμερικὴ. Στὴ συγκέντρωση μιλήσανε οἱ Κύπρον Χρυσάνθη, Νίκος Παναγιώτου, Γιώργος Κ. Ἰωαννίδης καὶ ὁ Κώστας Προυσῆς. Ἡ συγκέντρωση πραγματοποιήθηκε μὲ τὴ συνεργασία τοῦ περιοδικοῦ «Πνευματικὴ Κύπρος». Ὁ ΕΠΟΚ ἀπένημε τιμητικὰ διπλώματα στοὺς Κώστα Προυσῆ καὶ Νίκο Κραυιδιώτη καὶ ἀναμνηστικὸ δῶπλωμα στὴν εἰκογένεια τοῦ μακαρίτη Ἀντώνη Ἰντιάνου. Ἀπὸ τίς ἐκτιμήσεις πού ταχυδρομηθήκανε στὸν πρόεδρον τοῦ ΕΠΟΚ διάβαστηκε ἐκείνη τοῦ Θωμᾶ Κυριακίδη, τυπογράφου τοῦ περιοδικοῦ.

— Ἀπὸ ἓνα σχόλιον τοῦ Ἀγγελοῦ Φουριώτη στὴν «Ἀκρόπολη» (30 Ἰουνίου 1984) :

Οἱ «Φακὲς»

Τὸ δυστύχημα εἶναι ὅτι ἡ Ἐπαρχία ἔχει στραμμένα τὰ μάτια στὴν πρωτεύουσα. Ὅτι δὲν πιστεῖται στὸν ἑαυτὸ της. Θᾶταν διαφοροτικὰ τὰ πράγματα ἂν πιστεῖται στὸν ἑαυτὸ της. Ἴσως, τότε, ἡ πρωτεύουσα νὰ μὴν εἶχε γίνει «ὕδροκέφαλος». Σκέφτηκε ἡ Ἐπαρχία τί θὰ ἦταν αὐτὴ ἢ πρωτεύουσα ἂν δὲν ἐφοδίαζε ὄλικα καὶ πνευματικὰ; Θᾶταν μὴ σιωπηλὴ πόλη, κέντρο, ἔσως ἐνεργειῶν, χωρὶς ὅμως τὸν κομπωσιμὸ τοῦ Πρώτου. Κι ἐδῶ εἶναι τὸ ἔγκλημα τῆς Ἐπαρχίας: ἀντὶ νὰ περιορίξει τὸν κομπωσιμὸ τῆς πρωτεύουσας, τὸν ἐνισχύει μ' ὅλες τίς δυνάμεις. Καὶ τελικὰ, σὸν φτωχὸς της συγγενὴς κλαίει τὴ μοίρα της, ἐπειδὴ ἡ ἀρχόντισσα τὴν βλέπει «ἀφ' ὕψηλου».

Ἄς προσέξει τὸν ἑαυτὸ της ἡ Ἐπαρχία. Ἐχει δύναμη. Ἐχει πνεῦμα. Ἐ-

χει θέληση. Ἄς μὴν παραχωρεῖ, τι ἔχει μὲ τὴν διάθεση τοῦ Ἡσαῦ, γιὰ ἓνα πιάτο φακῆς. Τὴν πολιτιστικὴ τῆς ἀνάπτυξη τὴν φέρνει (ἂν τὸ ξέρει) μέσα της. Καὶ καμιά δύναμη τῆς πρωτεύουσας (πάντα ὑποπτη καὶ ὑπολογισμένη) δὲν μπορεῖ νὰ τῆς τὴν φυτέψει. Νὰ τῆς τὴν ἀλλοιώσει (χάρη σκοπιμότητας) ναί. Εἶναι στή θέλησή της ν' ἀντιστρέψει (ἐλέγχοντας τὰ ἀπόλυτα) τὰ δεδαμένα. Τότε ἴσως ἡ πρωτεύουσα νὰ πηγαίνει σ' αὐτὴν ὄχι γιὰ νὰ κάνει ἐπίδειξη, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐμπνέεται καὶ νὰ ἀποτοξινώνεται ἀπ' τοὺς διάφορους ξενόφερτους — ἱσμούς.

— Πρέπει νὰ ἐπισημανθεῖ ἡ δραστηριότητα τοῦ Θεοφάνη Σταύρου, καθηγητῆ τῆς Ἱστορίας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Μινнесότας, πού σκοπεῖ τὴ διάδοση τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας στοὺς ἐκεῖ πανεπιστημιακοὺς κύκλους κατὰ πρῶτο λόγο καὶ στὴν εὐρύτερη ἀκτινοβολία στοὺς ἀμερικανικοὺς κύκλους κατὰ δεύτερο λόγο. Τὸ δείχνει τὸ πιὸ κάτω σχόλιο— ἐπιστολὴ στὴ «Νέα Ἐστία» (15 Ἰουλίου 1984), ἔστω κι' ἂν αὐτὸ ἀναφέρεται ἀρνητικὰ στὶς δραστηριότητες ἄλλων.

Σ κ λ η ρ ἄ ἔ ρ ω τ ῆ μ α τ α

Καὶ τὸ ἐφετινὸ καλοκαίρι τὸ Ἀμερικάνικο Πανεπιστήμιο Princeton, New Jersey, γιὰ τὶς 25—28 Ἰουνίου 1984 ἔχει διοργανώσει σειρά μαθημάτων κυρίως γιὰ ὁσους ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴ Μέση Ἀνατολὴ καὶ τὴν Τουρκία. Στὶς 25 Ἰουνίου μίλησε ὁ Kemal Karpat, καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Wisconsin μὲ θέμα «Ἡ τουρκικὴ Γῆ καὶ Οἰκονομία» στὶς 26 Ἰουνίου ὁ καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου City N. York, Donald Stilo, μὲ θέμα «Ὁ τουρκικὸς λαὸς καὶ ἡ ἐθνομορφικὴ ζωὴ του» Στὶς 27 Ἰουνίου «Ὁ τουρκικὸς λαὸς ὡς φιλανθρωπιστῆς» ἡ Ellen Ervin, καθηγήτρια τοῦ Πανεπιστημίου N. Y. University. Στὸ τέλος ἔγιναν διαλογικὲς συζητήσεις.

Τί κάνουν οἱ Ἕλληνες καθηγηταὶ τῶν Ἀμερικανικῶν Πανεπιστημίων; Ποῖος εἶναι ὁ διοργανωτῆς αὐτῶν τῶν διαλέξεων; Ἐμεῖς δὲν ἔχουμε διαφωτιστικὰ προγράμματα γιὰ τὴ σπουδάζουσα νεολαία;

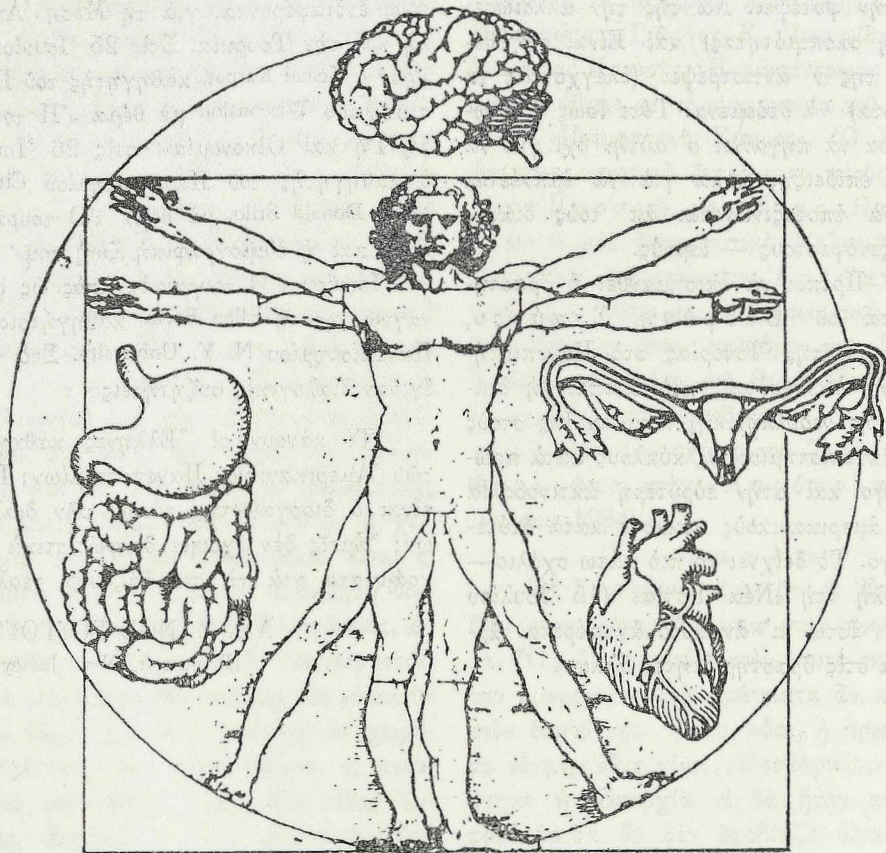
Αἰδ. ΖΑΝΟΣ ΓΟΥΓΟΥΤΑΣ
(Princeton, New Jersey)

For the many dimensions of anxiety

ATIVAN*

(lorazepam, Wyeth)

A single anxiolytic

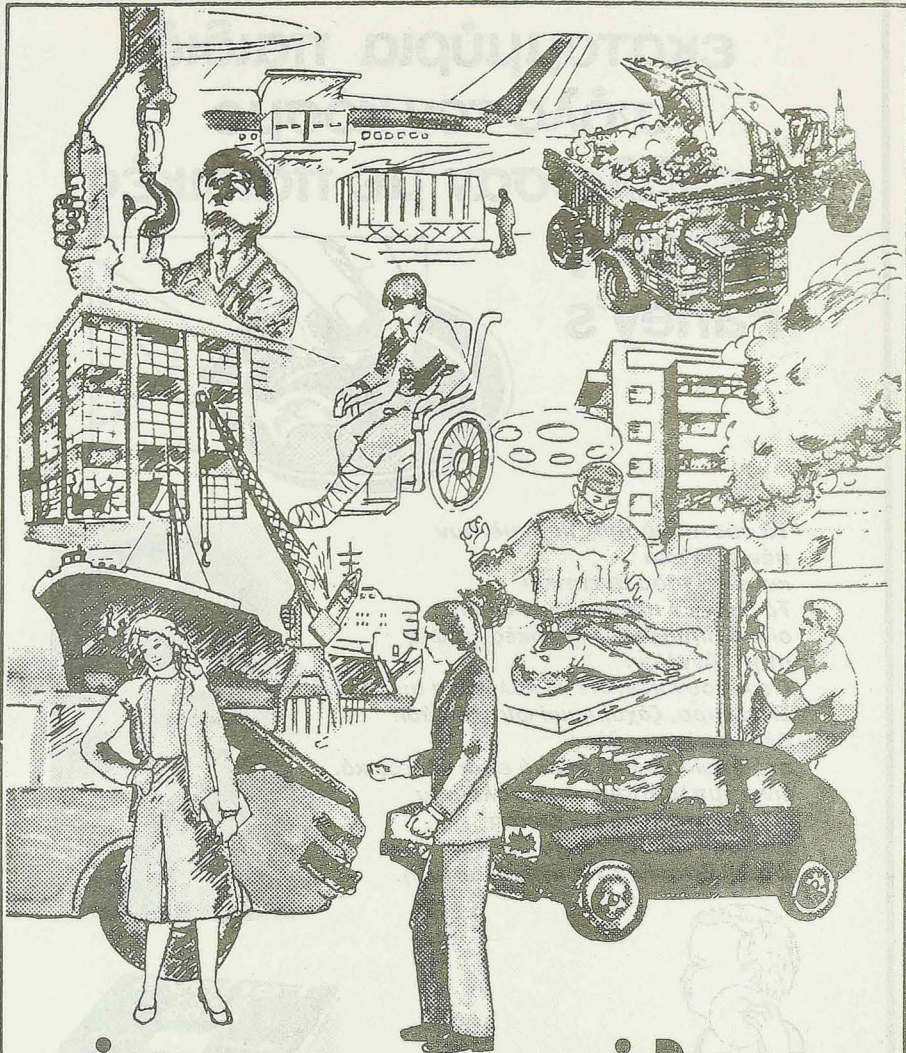

provides deeper, more selective anxiolytic relief

in both functional and organic disorders
with low-dosage safety
compatible with standard treatment regimens

Wyeth
Wyeth International Limited
Philadelphia, Pa. 19101 U.S.A.

*trademark

τώρα και ασφάλειες αυτοκινήτου

Η πρώτη Ασφαλιστική σας εξασφαλίζει «ασφαλώς» για όλες τις ανάγκες σας με τα πολύ μελετημένα σχέδια ασφαλειών που προσφέρει.

Ασφάλειες πυρός, μηχανημάτων, ανεγέρσεως και κατασκευής έργων, κλοπής, μεταφορών, προσωπικών ατυχημάτων και άλλα.

Και τώρα ασφάλειες αυτοκινήτων.

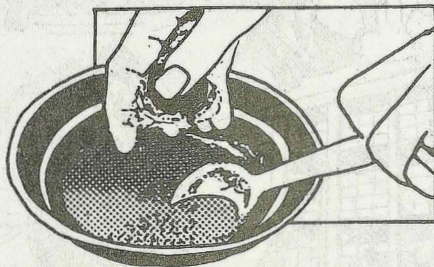
Κοντά μας «ασφαλώς» θα βρείτε μια ασφάλεια στα μέτρα σας.

ΓΕΝΙΚΕΣ
ΑΣΦΑΛΕΙΕΣ
ΚΥΠΡΟΥ

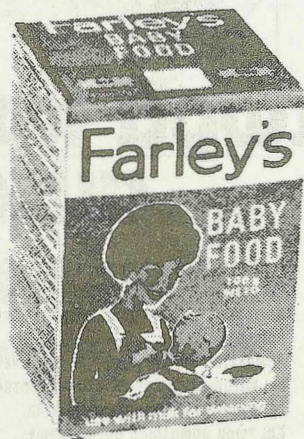
“ασφαλώς”

εκατομμύρια παιδιά σ'όλο τον κόσμο μεγάλωσαν με παιδικές τροφές Farley's

*Τά συστατικά τους παραμένουν
πάντα τ'ίδια
καί είναι τόσο θρεπτικά!
Τά Farley's παραμένουν επίσης
οι πιο δημοφιλείς παιδικές τροφές
στήν 'Αγγλίαν.*

*Περιέχουν πάντοτε τά καλύτερα συστατικά:
Σπάλευρο, ζάχαρη καί φυτικό λάδι.
Δέν περιέχουν άλας
στό οποίο μερικά παιδιά είναι άλλεργικά.
Είναι εμπλουτισμένα μέ κάλιοιυμ
για δυνατά όστά καί δόντια,
σίδηρον για ύγιές αίμα
ώς καί βιταμίνες για ύγιή ανάπτυξη.*

**Τά Farley's μέσ' τό γάλα
κάνουν τά παιδιά μεγάλα.**

Ο ΣΑΤΙΡΙΚΟΣ

ΑΝΘΟΣ ΡΟΔΙΝΗΣ

ΔΙΕΥΚΡΑΤΗΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΔΕΥΤΕΡΑ 1986

Ο ΣΑΤΙΡΙΚΟΣ

ΑΝΘΟΣ ΡΟΔΙΝΗΣ

«ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ»

ΛΕΥΚΩΣΙΑ 1984

Ο ΣΑΤΥΡΙΚΟΣ

ΧΟΡΗΓΙΑ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ

«Ο ΦΙΛΑΕΛΕΥΘΕΡΟΣ»

ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ

1891 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

Ο ΣΑΤΙΡΙΚΟΣ ΑΝΘΟΣ ΡΟΔΙΝΗΣ

ΣΥΜΚΕΝΤΡΩΣΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΝΘΟ ΡΟΔΙΝΗ

Ο Έλληνικός Πνευματικός Όμιλος Κύπρου διοργάνωσε ειδική συγκέντρωση για τον σατιρικό ποιητή Άνθο Ροδίτη (Διογένη) στην Αΐθουσα Συναυλιών του Έθνικού Ωδείου Κύπρου δδός Αγίας Ελένης αρ. 4 (στον πλάγιο δρόμον όπου το «Έλένειον») στις 7 Μαΐου 1984 ημέρα Δευτέρα και ώρα 8.30 μ.μ.

Π Ρ Ο Γ Ρ Α Μ Μ Α

- α) Κύπρος Χρυσάνθης: Ο σατιρικός Άνθος Ροδίτης
- β) Χρ. Κατσαμπάς: Ο Διογένης του «Φιλελεύθερου»
- γ) Έπίδοση ειδικού τιμητικού διπλώματος στον ποιητή
- δ) Άνθος Ροδίτης: Αντιφώνηση και απαγγελία ποιημάτων του.

Η ΣΑΤΙΡΑ ΤΟΥ ΑΝΘΟΥ ΡΟΔΙΝΗ

Ο σατιρικός στίχος, γενικά ή σάτιρα, λειτουργεί στον καθημερινό μας βίο σ' ευρύτερο πεδίο παρά ο άλλος λυρικός λόγος. Αυτή αγγίζει τρέχοντα θέματα, γεγονότα, ιδέες και πρόσωπα. Έχει κατ' αρχήν τον χαρακτήρα της επικαιρότητας. Όμως ενεργεί ουσιαστικά στην έρμηνεία γεγονότων, ιδεών, χαρακτήρων, στον τρόπο αντιμετώπισής τους, φρονιματίζει, αναστέλλει την πιδό πέρα ενέργειά τους, ίσως διδάσκει, πάντως προβληματίζει. Το κοινό πιδό εύκολα κατανοεί τὰ μηνύματα τής σάτιρας, είτε αυτή χρησιμοποιεί τον πεζό λόγο, είτε τον έμμετρο. Μάλιστα ο έμμετρος λόγος με τούς ήχους του, τή συμπύκνωσή του, τή λογοπαίγνική διάθεσή του πραγματικά σφηνώνει μες τὸ μυαλό καιρίες σκέψεις και προβληματισμούς. Οι πολιτικές και κοινωνικές καταστάσεις, ή απαράδεκτη συμπεριφορά τών δημοσίων προσώπων δημιουργούν στον σατιρικό ποιητή ένα είδος αντίστασης, πού τον σπρώχνει νά εκφράσει τήν αντίθεσή του με τή μέθοδο τής γελοιοποίησης. Το κοινό πού όφείλει νά συμμετέχει στα κοινά τής πολιτείας δέχεται τον κραδασμό τής σάτιρας κι' ανάλογα παίρνει στάση. Βέβαια ή σάτιρα έχει πολύ εφήμερο και πολύ τοπικό συνήθως χαρακτήρα και σπάνια τὸ στοιχείο τής καθολικότητας και τής διάρκειας. Με αυτό δέν μειώνεται ή σημασία της, ιδίως όταν έχει ο συγγραφέας ειλικρινείς προθέσεις και ανώτερο ήθος. Πάντως για νά κρατηθεί ή σάτιρα σέ πολιτισμένο επίπεδο και νά λειτουργήσει ώφέλημα απαιτεί νάχει ο συγγραφέας τὰ εξής: εὐφορη διάθεση, όξεία παρατηρητικότητα και ανώτερο ήθος. Οι προκαταλήψεις τού όποιουδήποτε είδους και ή χολή από κατακριτική ροπή, μετατρέπουν τή σάτιρα σέ λιβελλογράφημα και παύει πιδό αυτή νά προσφέρει κοινωνικά παρά μόνο ικανοποιεί τή χαιρεκακία μερικῶν. Ο έπαρκής αναγνώστης, αλλά και ο άπροκατάληπτος καθημερινός άνθρωπος υποψιάζεται με τήν πρώτη ματιά τήν καικιστία, δέν χαιρείται τὸ σατιρικό ποίημα, δέν ανταποκρίνεται σ' αυτό με τή δέουσα αισθητική συγκίνηση.

Ο Άνθος Ροδίνης είναι ένας από τούς δυό - τρεις σατιρικούς ποιητές τής Κύπρου, ο πιδό δυναμικός, κι' έχει κατά κάποιο τρόπο σήμερα μιὰ κάποια αποκλειστικότητα, πού μερικῶς όφείλεται και στην μακρόχρονη θητεία του. Η σατιρική του ποίηση έχει στιχουργικά χαρίσματα πού έντυπωσιάζουν τον αναγνώστη και τού προκαλούν με τούς ήχους και τὰ παιγνύδιαματά εξαιρετική έλξη. Βέβαια είναι γνωστή ή εὐμενής επένεργεια τῶν παραχρηστικῶν σχημάτων πάνω στον κοινό αναγνώστη. Αλλά όπωσδήποτε έχουν αυτά μεγαλύτερη γοητεία όταν χρησιμοποιούνται με μέτρο και σέ θέση πού πρέπει. Π.χ. προκαλούν σέ όλους κατάπληξη και εὐνοϊκή άσφαλῶς άποδοχή οι πλούσιες και άσυνηθιστες όμοιοκαταλήξεις στα ποίηματα τού Ροδίνη, προπαντός οι άπρόσμενες καταλήξεις με έπιτυχείς και σπάνιους ήχους.

Ός τὰ σήμερα ο σατιρικός Άνθος Ροδίνης, λέω σατιρικός γιατί ο ποιητής διαθέτει και άλλο λυρικό έργο, έχει κυκλοφορήσει τις εξής συλλογές: Με τὸ φανάρι τού Διογένη 1967, Ο Διογένης χωρίς φανάρι 1969, Με τήν άδειά σας 1974, Με τὸ κανόνι μου 1975, Έκ τού κατά Διογένη 1976, Άπ' τήν καλή και τήν ανά-

ποδη 1980, Πλυμένα κι' άπλυτα 1983. Οί συλλογές αυτές αποτελοϋν άπανθήματα σατιρικών ποιημάτων που δημοσίευσε στην ήφημερίδα «Ο Φιλελεύθερος» με τὸ όνομα Διογένης, τὸ όποιο χρησιμοποιεί συχνά στους τίτλους τῶν βιβλίων του.

Ἄπό τή στιχουργική ή μετρική άποψη ὁ Ροδίνης χρησιμοποιεί τὸν ἴαμβο τοῦ ἑλληνικοῦ μας δεκαπεντασύλλαβου με τούς όμόηχους ἑπτασύλλαβους στὸν ἐλεύθερο καὶ ὁμοιοκαταληκτικό στίχο. Κάπως πιὸ δυσκολοκίνητος γιὰ τὸ σημερινὸ αὐτὶ μας εἶναι καὶ ὁ τροχαϊκὸς δεκαεξασύλλαβος πὸν χρησιμοποιόταν πολὺ ἀπὸ τούς ρωμαγτικούς καθαρευουσιάνους. Ὅμως τὰ τροχαϊκά αὐτὰ στιχουργήματα ὅπως τοποθετοῦνται ἀνάμεσα στὰ κλασσικά ἰαμβικά δίνουν μιὰ ποιικιλία με τήν ἀλλαγὴ ρυθμοῦ. Συνίζηση δὲν ὑπάρχει στὸν στίχο τοῦ Ροδίνη, ἕως ἀπὸ ἐπίδραση τῆς διαλεκτικῆς μας ποίησης πὸν δὲν τήν χρησιμοποιεῖ. Βέβαια αὐτὸ δὲν ἐνοχλεῖ γιὰ τὸ κυπριώτικο αὐτὶ τήν δέχεται, μάλιστα σὲ περιπτώσεις ὅπου ἡ γλώσσα εἶναι ἀνάμικτη με πλεονασμὸ τῶν ἰδιωματισμῶν μας. Ἄλλὰ καὶ ὁ καθαρευουσιάνικος τροχαϊκὸς δεκαεξασύλλαβος κατὰ παράδοση δὲν ἔχει συνίζηση, δηλ. τὴ συνένωση δυὸ φωνηέντων σὲ μιὰ συλλαβή.

Ἡ γλώσσα τοῦ Ροδίνη παρουσιάζει κάτι τὸ ἰδιότυπο. Εἶναι κατ' ἀρχὴν μικτὴ, καθαρεύουσα καὶ πανελλήνια δημοτικὴ, πράγμα πὸν τοῦ δίνει εὐχέρεια γιὰ ἐξέυρεση σπανίων ὁμοιοκαταληξιών. Τοῦτο τὸ μίγμα κάποτε συνηθιζόταν πολὺ καὶ τὸ ἐπιτρέπανε οἱ ἀλύγιστοι γλωσσικοὶ πολέμαρχοι καὶ τῶν δυὸ παρατάξεων. Στὸ μίγμα ὅμως αὐτὸ ἀνακατεύεται μαστορικά καὶ ἡ κυπριακὴ διάλεκτος. Τοῦτο δημιουργεῖ ὠραιότατες ἐκπλήξεις γιὰ τούς Κυπρίους, ζωντανεύει καὶ κάνει πιὸ δικό μας τὸν στίχο καὶ στήν ἔγνοια καὶ στὸν ἦχο. Ἡ χρησιμοποίηση ἐπιπλέον καὶ φράσεων ἀπὸ τραγούδια τῆς μόδας, τίς μουσικὲς δηλ. ἐπιτυχίες, προσθέτει ἕνα ἄλλο χρῶμα καὶ φέρνει τὸν στίχο τοῦ Ροδίνη κοντὰ στὸ πολὺ κοινὸ.

Εἶν' ἀλήθεια πὸς ὡς τώρα μιλοῦμε γιὰ τὴ μορφή τῶν σατιρικών ποιημάτων τοῦ Ροδίνη, γιὰ τὶ σ' αὐτὴ φαίνεται ἀπὸ πρώτη ματιὰ ἡ τεχνικὴ ἐπιδεξιότητα τοῦ ποιητῆ. Εἶναι αὐτὴ τὸ ἐλκυστικό γνύμα, πὸν θὰ κάνει σαφῆ καὶ γοητευτικὴ τὴν ἰδέα καὶ θὰ τὴ μεταδώσει στὸν ἀναγνώστη διὰ τῆς αἰσθητικῆς ὁδοῦ.

Ὅμως τὸ θέμα κρατᾶ τὸ κύριο βάρος. Κι' ὁ Ροδίνης χρησιμοποιεῖ ἕνα πλατύτατο φάσμα θεμάτων. Ἀνθολογεῖ τὰ θέματά του ἀπὸ τὴ γύρω μας ζωὴ με τὴν ἐδδακτικὴ ἐκείνη ὕσφρηση πὸν διαθέτουν ἀπὸ γεννήσιο τους οἱ καλλιτέχνες. Ἀδέσμευτα ἐπιλέγει ἀπὸ τὴν γύρω του τρέχουσα πραγματικότητα, κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἑλλαδικὰ καὶ διεθνῆ γεγονότα, πὸν ἔχουν κάποιον ἀντίτυπο στήν κυπριακὴ ζωὴ καὶ ἐνδιαφέρουν τὴν καυτὴν ἐπικαιρότητα. Ἡ Βουλὴ τῶν Κυπρίων, ἡ γιορτὴ τῆς μάνας, οἱ διεθνεῖς ἐπαγγελίες γιὰ σωτηρία, οἱ συνήθεες τῶν μεγάλων γιορτῶν, ἡ δράση προσώπων τοῦ μικροῦ μας χώρου ἢ τοῦ εὐρύτερου, ἔθνικὰ γεγονότα κλπ. αποτελοῦν τὸ ὕλικὸ πᾶνω στὸ ὅποιο με καλοκάγαθη διάθεση, ἀλλὰ με παρατηρητικότητα καὶ στόχο τὸν σωφρονισμό, πλέκει ὁ Ροδίνης τὸ σχόλιό του καὶ δείχνει ταυτόχρονα καὶ τὴ φαιδρὴ ὄψη τοῦ νομίματος, συχνότατα με ἀπροσδόκητες καταλήξεις πὸν σὲ θαμπώνουν. Πρέπει νὰ τονιστεῖ ἰδιαίτερα πὸς σὲ κομμιά περίπτωση ὁ Ροδίνης δὲν διαστρέφει γεγονότα, δὲν ἐρμηνεύει: καθόπιστα καὶ πικρόχολα με διάθεση νὰ δημιουργήσει σκάνδαλο καὶ νὰ

προσβάλλει άτομα με απaráδεικτες γελοιοποιήσεις προπαντός όταν έχουν φυσικό ελάττωμα. Μ' άλλα λόγια μένει ο ποιητής πάντοτε μέσα στα όρια της ευπρέπειας. Βέβαια τα θέματα επανέρχονται αλλά κάθε φορά μ' ένα κοίταγμα άλλης πλευράς, με την ανακάλυψη μιας άλλης πτυχής ώστε το νέο ποίημα να είναι κάπως νέο, έστω και στην παραλλαγή. Αυτή η αναγεωτική ικανότητα στη διατύπωση θεμάτων σχεδόν καθημερινών, αποτελεί χαρακτηριστικό του σατιρικού λόγου του Ροδίνη ή Διογένη.

Η σατιρική ποίηση, όπως συμβαίνει παντού και πάντοτε, έχει πολύ το στοιχείο της επικαιρότητας. Το ίδιο ισχύει και για τη σατιρική ποίηση του Ροδίνη. Αλλά ακριβώς το στοιχείο αυτό της δίνει τη ζωντάνια και τη δύναμη να επιδράσει άμεσα πάνω στο σύγχρονο κοινό. Ίσως πολλά από τα ποιήματα αυτά μια μέρα να χάσουν τη σατιρική ζωντάνια τους, να μεταπηδήσουν πια στη φιλολογία. Όμως λειτουργήσαν κάποτε κι' αυτό δεν είναι μικρό πράγμα. Η διάρκεια βέβαια είναι επιθυμητή και σαν ύστεροφημία. Όμως δεν ύστερει σε σημασία ή σωτήρια επίδραση στη δεδομένη στιγμή, ειδικά μάλιστα στο ευρύτερο κοινό. Ο Ροδίνης, ανεξάρτητα τι θα μείνει από το έργο του στα μελλοντικά χρόνια ή πώς θα το δει ή φιλολογία του μέλλοντος, με τον σατιρικό του στίχο πρόσφερε στον τόπο του, δημιουργήσε κίνηση ιδεών, προβλημάτισε. Του το βεβαιώνουμε σαν ανεξάρτητοι παρατηρητές.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΙΑΝΘΗΣ

Πρόεδρος του Όμιλου

Ο ΔΙΟΓΕΝΗΣ ΤΟΥ «ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΥ»

Είναι με ιδιαίτερη χαρά που μιλά στην αποψινή συγκέντρωση του Έλληνικοῦ Πνευματικοῦ Ὁμίλου Κύπρου, τοῦ σημαντικοῦ αὐτοῦ πνευματικοῦ ἰδρύματος τῆς πατρίδας μας, που συγκλήθηκε γιὰ νὰ τιμηθεῖ ὁ μοναδικὸς μας σατιρικός ποιητῆς Ἄνθος Ροδίνης, ὁ Διογένης τοῦ «Φιλελευθέρου».

Ἄν οἱ ἀριθμοὶ ἔχουν τὴ δική τους γλώσσα καὶ δίνουν κάποια μηνύματα θάθελα νὰ σὰς ἀπασχολήσω λίγο μ' αὐτούς.

Ὁ ἀριθμὸς φύλλου τῆς σημερινῆς ἐκδόσεως τοῦ «Φιλελευθέρου» εἶναι 9005. Ἄν ἀφαιρέσουμε ἀπ' αὐτόν, τὸν ἀριθμὸ 40, ἴσηλαθὴ τις 40 μέρες πένθους γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Μακαρίου, που ἡ καθημερινὴ στήλη τοῦ Διογένη ἀπουσίασε, σημαίνει πὼς ἀπὸ τὴ μέρα που πρωτοκυκλοφόρησε ἡ ἑφημερίδα, ὁ Διογένης ἔχει γράψει 8.965 σατιρικά κομμάτια σὲ στίχο. Δὲν ὑπάρχει, ἀπ' ὅ,τι ξέρω, στὸν ἐλληνικὸ χῶρο παρόμοιο φαινόμενο καθημερινῆς συνεργασίας καὶ μάλιστα ἀξιόλογης. Ἄν ἀπὸ τὸν κατάλογο τῶν συνεργατῶν καὶ συντακτῶν τοῦ «Φιλελευθέρου» θὰ δοῦμε ὀνόματα που ἤλθαν κι' ἔφυγαν — μερικοὶ γιατί δὲν ζοῦν πιά — τὸ ὄνομα τοῦ Διογένη μένει σταθερὰ καὶ διαρκῶς ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα ὡς σήμερα. Κι' ἡ εὐχή μας εἶναι νὰ συνεχίσει γιὰ πολλὰ - πολλὰ χρόνια τὸ ἔργο του.

Νὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ σὰς διαβάσω ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὴν σάτιρα τοῦ Διογένη. Φέρει τὸν τίτλο «Ἐπικαιρότητες». Καὶ λέγει:

«Τὸ Κυπριακὸν λαμβάνει διαστάσεις σοβαρῆς
καὶ ἡ νῆσος μας δονεῖται μὲ ἐκρήξεις κροτηρῆς
κι' ὄλοι πιά διερωτῶνται τί θὰ γίνῃ, ἂν καὶ πὼς
θὰ τὰ καταφέρουν τέλος νὰ τὸ «λύσουν» φιλικῶς;

Ὅπως φίλοι μου ἢ ἄλλως τὰ σημεῖα μαρτυροῦν
πὼς ἀπ' τὸ νησί οἱ Ἄγγλοι εὐγενῶς ἀποχωροῦν
κι' εἶτα θὰ σταλεῖ στὴν Κύπρο Κυβερνήτης δηλαδὴ
ὁ ὠραῖος Μαρκεζίνης... Παναγιά μου ἕνα παιδί!

Ταῦτα θὰ συμβοῦν μοιραίως εἰς τὸ μέλλον προσεχῶς
κι' ὅπως λέμε θὰ γυρίσῃ ὁ μπαμπέσης ὁ τροχὸς
κι' ἡ κατάστασις θὰ πάῃ ὀμαλῶς καὶ ἀκινδύνως
κι' ὁ Φατῆλ Κουτσιούκ θὰ ἐγάλη ἕνα δόντι... ἀνοδύνως!

Ἴσως κι' ὁ ἴδιος ὁ τιμώμενος νὰ μὴ θυμᾶται πότε γράφτηκε καὶ δημοσιεύτηκε αὐτὸς ὁ στίχος. Εἶναι ὁ πρῶτος τοῦ σατιρικός στίχος στὸ ὑπ' ἀριθμὸ 1 φύλλο τοῦ «Φιλελευθέρου» τῆς 7ης τοῦ Δεκεῖθρη 1955, που τὸν ἀκολούθησαν ὡς σήμερα ἄλλα 8.964 κομμάτια.

Θάθελα — καὶ γιὰ λόγους σύγκρισής, ἂν ὄχι γιὰ τὸ τίποτ' ἄλλο — νὰ χα-

πίσω στην άποψινή συγκέντρωση το προνόμιο τής προτεραιότητας διαβάζοντάς σας (μέ την άδεια του συγγραφέα) το σατιρικό στίχο που πρέπει να φέρει αύξοντα αριθμό τις 8.965, δηλαδή αυτόν που δημοσιεύεται στο αυριανό φύλλο του «Φιλελευθέρου». Τίτλος του «Στό Γιουροβίξιον». Και λέγει ο ποιητής:

Πήγαμε στο Γιουροβίξιον για να διαγωνιστούμε
άλλα πριν εμφανιστούμε, αίφνιδιδίως άρρωστούμε
μένει ξέπνοος ό Άντυ, το παιδάκι το καλό μας
και στο φώς των προβολέων . . . σβήνει το χαμόγελό μας.
Φορτωμένοι τις έλπίδες και τα όνειρα τα τόσα
όλο χάρη, όλο γάζια, με κουνήματα καμπόσα
πήγαμε στο Λουξεμβούργο κυνηγώντας το εύκαιτο
και γυρίσαμε όπίσω με . . . «το τράφι το τελευταίο»!

Δέν επιχειρώ κριτική τής δουλειάς του Άνθου Ροδίνη στο «Φιλελεύθερο» γιατί «χωρίς πού φαίνεται κουλαούζο δέν θέλει». Παίρνω όμως ένα κριτικό σημείωμα του μεγάλου πνευματικού ανθρώπου τής Κύπρου του κ. Κώστα Προυσή που δημοσιεύτηκε στον «Φιλελεύθερο» στις 22.1.1980 που αναφέρει πως ό στίχος του Διογένη «είναι μιá καλή εισαγωγή στην καθημερινή ζωή τής Κύπρου (ό κ. Προυσήs μας παρακολουθεί από τα μάκρη των Ήνωμένων Πολιτειών), στην πάνω και στην κάτω ζωή τής Κύπρου, με τα κοινά και τα συνηθισμένα της, αλλά και με τα παράξενα και τα άστεία της, με τα τραγικά και τα κωμικά της, με τις αδυναμίες και τα τρωτά της». Στο έκτενές σημείωμά του, που δημοσιεύτηκε στη στήλη των «έπιφυλλίδων» του «Φιλελεύθερου» ό κ. Προυσήs κρίνοντας το στίχο του Άνθου Ροδίνη γράφει πως ή σάτιρα τής ήμέρας του Διογένη «σατιρίζει και καυτηριάζει πρόσωπα και πράγματα και καταστάσεις, με δξύτητα συχνά και κάποτε με ευγένεια, με όργη, αλλά χωρίς χολή, όχι κακόβουλα».

Όσο και αν κάθε έφημερίδα δέν έχει πολλά να κρύψει από τους αναγνώστες της, διατηρεί όμως κάποια δικά της, από την έσωτερική της διάρθρωση και λειτουργία, στα όποια με την ευκαιρία τής σημερινής συγκέντρωσης θέθελα να αναφερθώ.

Ή συνεργασία που φτάνει στον Τύπο από τακτικούς και μη συνεργάτες είναι πάμπολλη, σε αριθμό και σε όγκο. Ό δημοσιογράφος που σέβεται τον έαυτό του και το άναγνωστικό του κοινό πρέπει να διαβάσει όλο αυτό το υλικό, από την πρώτη ως την τελευταία του λέξη, για να δει αν είναι κατάλληλο, για να κάνει έννοιολογικές και γραμματικές διορθώσεις, για να συμπτύξει πολλές φορές ή και για να άχρηστεύσει κάτι στο σύνολό του ακόμα πετώντας το στο καλάθι των άχρηστων. Δέν είναι λίγες οι περιπτώσεις που συνεργάτες είναι μπελάς, ιδιαίτερα μέσα στις δύσκολες συνθήκες μέσα στις όποτες εκδίδονται οι έφημερίδες, με την άπουσία πολυχεριάς και με άλλα έμπόδια.

Έ, λοιπόν. Ή καθημερινή συνεργασία του Άνθου Ροδίνη είναι από εκείνες που δέν θέλει ούτε διάβασμα. Άνοιγεις το φάκελλο και δίνεις το κομμάτι στον τυ-

πογράφο. Διαβάζεται όμως, όχι για να διορθωθεί, αλλά για να δώσει στον υπεύθυνο για την ύλη την πρώτη χαρά του στίχου του Ροδίνη. Έτσι ο Διογένης είναι ο συνεργάτης που δεν θάξει σε κανένα κόπο το συντάκτη ύλης της εφημερίδας.

Τό πόσο διαβάζεται με προσοχή ο Διογένης το διαπιστώνουμε από τις αντιδράσεις των αναγνωστών μας. Ο Διογένης φροντίζει πάντα να παρακολουθεί την επικαιρότητα. Όταν το δράδυ παρουσιάζεται μια είδηση που από τη φύση της δίνει κεντρίσματα στη σάτιρα οι συντάκτες προβλέπουν πως ο μεθαιουριανός στίχος του Διογένη θα έχει σαν εμπνευστή του την είδηση αυτή. Και σχεδόν δεν λαθεύουν.

Αν κοιμιά φερά — κι αυτό συμβαίνει πολύ - πολύ σπάνια — είναι ανάγκη να μη χρησιμοποιηθεί ή συνεργασία που έστειλεν ο Διογένης, γιατί στηρίχτηκε σε κάποιο γεγονός που δημοσιεύτηκε στο φύλλο της ημέρας, αλλά μέχρις ότου περάσει το 24ωρο τα πράγματα άλλαξαν, τότε η σύνταξη καταφεύγει σε παλιούς τόμους για να πάρει κάποιο παλιό στίχο που στέκει, που έχει γενική εφαρμογή — σαν τον τζόκερ στην τράπουλα — για να μη ενοχλήσει τον Ροδίνη άργά στο σπίτι του, ξέροντας πως δεν είναι με ευκολία που γράφει το καθημερινό του κοιμιάτι. Ξέρετε ποιά είναι: η αντίδραση την άλλη μέρα; Θα υπάρξουν αρκετά τηλεφωνήματα που θα λένε:

—Μά κύριοι, αυτό το ξαναδιαβάσαμε. Πού σημαίνει πως ο Διογένης παρακολουθείται στενά και δεν μπορεί να ξεγελαστεί ο αναγνώστης.

Είπα πως ο Διογένης είναι ο πιο βολικός συνεργάτης. Όχι πάντα. Τα πράγματα δυσκολεύουν όταν σημειωθεί κάποιο τυπογραφικό λάθος στον στίχο του.

Πρωτ - πρωτ από τα πρώτα τηλεφωνήματα είναι αυτό του Άνθου Ροδίνη. Όταν ακούω τη φωνή της τηλεφωνήτριας να λέγει: Σας θέλει ο κ. Ροδίνης, τί τά θέτε. Πηγαία, αυθόρμητα λέγω:

«Παναγία μου. Κάποιο λάθος θάγινε στο στίχο του Διογένη».

Κι' απ' την άλλη πλευρά του τηλεφωνικού καλωδίου ακούω κάτι τέτοια:

«Μά αγαπητέ Χριστάκη. Είναι φοβερό. Δεν γίνονται αυτά τα πράγματα. Άλλοιζε το νόημα του στίχου. Να τους πεις να προσέχουν, αδελφέ...»

Κι' εσύ συγκαταβατικά να φροντίζεις να καλμάρεις τα πράγματα λέγοντας διαρκώς «ναί», «έχεις δίκαιο», «θέσε να δω τί θα κάνω», «θα τους επιστήσω την προσοχή» και τα παρόμοια.

Κι' αυτά γιατί ένα «θπως» έγινε «θμως» και κάτι τέτοια, που αλλοιώνουν το στίχο, που σε πολλές περιπτώσεις είναι λογοπαίγνιο.

Και για να πούμε και «του στραβού το δίκαιο», τα χειρόγραφα του Διογένη δεν είναι από τα πολύ - πολύ ευανάγνωστα. Δυστυχώς δεν χρησιμοποιεί γραφομηχανή. Γράφει κολλητά τα γράμματα, πυκνά, δίνει μια ιδιαίτερη κλίση στο χειρόγραφο του, που στο φόρτο της δουλειάς μπορεί το «θμως» να γίνει «θπως» και τότε... κλάφτα Χαράλαμπε...

Δεν είναι δυνατό σ' αυτά τα 29 χρόνια ο Άνθος Ροδίνης να μη άρρώστησε, να μη είχε τη μια ή την άλλη προσωπική στενοχώρια κι' άκεφιά, ένα οικογενειακό πρόβλημα. Ό,τι και να έχει ή σάτιρα της ημέρας είναι στην ώρα της στην εφημερίδα.

Με την ευκαιρία της σημερινής συγκέντρωσης θάθελα να εκφράσω τη λύπη της εφημερίδας στην οποία δουλεύω γιατί η Πολιτεία δεν αξιώθηκε να τιμήσει τον Άνθο Ροδίνη. Τα λογοτεχνικά βραβεία της Μορφωτικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Παιδείας είναι ένας θεσμός που διαθέτει άριστη ηλικία. Τόση, ώστε να δώσουν σχεδόν τον κύκλο και να καλύψουν — με σωστή αξιολόγηση ή όχι δεν το εξετάζω εδώ — όλους σχεδόν τους λογοτέχνες μας. Μένει έξω ο Άνθος Ροδίνης, ο κατά γενική ομολογία μοναδικός σατιρικός ποιητής στον Ελληνικό χώρο, σ' ό,τι αφορά την καθημερινότητα 29 δλόκληρων χρόνων που παρουσιάζουν οι τόμοι του «Φιλελευθέρου».

Το λιγότερο που θα μπορούσα να πω είναι πως η θράβευση του Ροδίνη από την άρμόδια Επιτροπή, θ' αποτελούσε τιμή για την Πολιτεία. μάλλον, δεδομένου πως ο ποιητής μας έχει καταξιωθεί με την φανερή εκτίμηση του κοινού.

Τελειώνοντας βρίσκω την ευκαιρία και τη συγκέντρωση κατάλληλη για να πω δυό λόγια πολύ συνοπτικά, για τον Τύπο μας. Μέσα στις σημερινές φοβερά κρίσιμες στιγμές που περνά ο τόπος μας, που πραγματικά κρίνεται το μέλλον της Κύπρου μας ο Τύπος έχει να επιτελέσει θαρυσήμαντο ρόλο. Πρέπει να είναι ελεύθερος να εμφανίζεται τίμια, ειλικρινά, αδέκαστα. Ο στίχος του Διογένη είναι ελεύθερος, τίμιος, αδέκαστος.

Σε έγχειρίδιο αμερικανικής δημοσιογραφικής σχολής διάβαζα πως η εφημερίδα μοιάζει με κήπο που πρέπει να διαθέτει ποικιλία λουλουδιών, ώστε η μέλισσα — αναγνώστης να έχει ευκαιρίες μεγάλης επυλογής. Μ' αυτά τα λόγια δίνεται το πρότυπο. Πιστεύω πως ο καθένας στον τομέα του πρέπει να προσπαθεί να φτώσει το πρότυπο. Αυτό πρέπει να ισχύει για κάθε επάγγελμα, γιατί μονάχα έτσι θα βελτιώσουμε την ποιότητά μας. Στον αγώνα μας για επιβίωση έχουμε αντίπαλους αριθμητικά υπέρτερους, που ποτέ δεν θα μπορούσαμε να τους κοντέψουμε σε ποσότητα. Γι' αυτό και πρέπει να μεριμνήσουμε όλοι — ο καθένας στον τομέα του, στο επάγγελμά του, στη σφαίρα των ενδιαφερόντων του — για την ποιότητα. Είναι ίσως η μόνη μας ελπίδα.

Στον κήπο που ονομάζεται «Φιλελεύθερος» ο στίχος του Διογένη είναι το καλύτερο καθεμρινό λουλούδι. Άνθος γάρ, ο Διογένης.

ΧΡ. ΚΑΤΣΑΜΠΙΑΣ

**ΣΚΕΠΤΙΚΟ ΤΗΣ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΣΤΟΝ ΑΝΘΟ ΡΟΔΙΝΗ
ΕΙΔΙΚΟΥ ΤΙΜΗΤΙΚΟΥ ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΟΜΙΛΟ ΚΥΠΡΟΥ (Ε.Π.Ο.Κ.)**

Τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιον τοῦ Ἑλληνικοῦ Πνευματικοῦ Ὁμίλου Κύπρου (Ε.Π.Ο.Κ.) ἀπεφάσισε ἡμόφωνα σὲ τακτικὴν του συνεδρία νὰ ἀπονεύμει στὸν κ. Ἄνθου Ροδίην ἐθδικὸν τιμητικὸν δίπλωμα γιὰ τὴν ἐξαιρετικὴν καὶ πολύχρονη ἐπίδοσίν του στὸ σατιρικὸ ἑλληνικὸν στίχο.

Ὁ Ἄνθος Ροδίης γιὰ μιὰ ὀλόκληρη ἀνθρώπινη γενιὰ προσφέρει καθημερινὰ καὶ μὲ συνέπεια — ἀπὸ τὴν καθιερωμένην στήλην τοῦ Διογένη στὴν ἑφημερίδα «Φιλελεύθερος» — τοὺς σατιρικοὺς του στίχους, ποὺ τυγχάνουν ἐξαιρετικῆς ἀποδοχῆς ἀπ' ἄλλα τὰ στρώματα τοῦ λαοῦ. Κατορθώνει ὁ ποιητὴς νὰ συλλαμβάνει τὸ καιρίον καὶ οὐσιῶδες τῆς περιρρέουσας ἀτμόσφαιρας τῆς Κυπριακῆς κοινωνίας στὶς πιδὸ πολλές τῆς χαρακτηριστικῆς ἐκφράσεις — πολιτικο-οικονομικῆ, ἠθικῆ, πνευματικῆ, καλλιτεχνικῆ — καὶ νὰ τὰ ἀποδίδει μὲ πνευματώδη στιχουργικὴ ἀνσση καὶ φυσικότητα. Ἰδιαιτέρα χαρακτηριστικὸ γνῶρισμα τοῦ σατιρικοῦ στίχου τοῦ Ροδίη εἶναι ἡ φρονηματούξει: χωρὶς χολὴ καὶ προσωπικῆς ἐπιθέσεις καὶ ἡ ἀριστοτεχνικὴ ἐκφραστικὴ ἀπόδοσις στὸ στίχο ἀνταποκρίνεται ἐπιτυχέστατα μὲ τὴν λεπτότητα καὶ τὴν ὀξύνοια τῆς συλλήψεως τοῦ ἐπικαιρικῶς ζωντανοῦ.

Εἶναι ὁ στίχος τοῦ Ἄνθου Ροδίη ἡ ἀξιολόγησις τῶν γεγονότων ἢ καταστάσεων μὲ τὸ μάτι τοῦ ἀπλοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος βλέπει καὶ κατανοεῖ πολλὰ καὶ μιλᾷ λίγο. Μέσα στοὺς λίγους κάθε φορὰ στίχους ὁ Ἄνθος Ροδίης, χωρὶς νὰ παρεκτρέπεται, δίνει τὸ ὀρθὸ μέτρο ἀξιολογήσεως ἀνθρώπων, καταστάσεων καὶ γεγονότων καὶ ἀποβαίνει ἢ ποιήσῃ του τὸ μέτρο τῆς κοινωνικῆς συνειδήσεως τοῦ νηιοῦ μας. Μέσα ἀπὸ τὸν εὐτελισμὸ τῶν φαινομενικῶν σπουδαίων, τῶν κακῶς καθιερωμένων καὶ τῶν κατὰ συνθήκην συμβιβασμῶν προσβάλλει τὸ μέτρο τῆς ἀνθρωπιᾶς ὄλων μας. Μοναδικὸς εἶναι ἐξ ἄλλου ποιητῆς στὸ δύσκολο αὐτὸ εἶδος τῆς ποιήσεως ὁ Ἄνθος Ροδίης, ὅχι μόνον στὸ νησί μας ἀλλὰ καὶ σ' ὀλόκληρον τὸν Ἑλληνισμό.

Ὁ Ἑλληνικὸς Πνευματικὸς Ὁμιλος Κύπρου πιστεύοντας ὅτι οἱ ἄνθρωποι, καὶ ἰδιαιτέρα οἱ πνευματικοὶ δημιουργοί, πρέπει νὰ κρίνονται κατὰ τὰ ἔργα τους, παρ' ὅλον ὅτι ὄχι ἔχει καθιερωμένον βραβεῖον γιὰ τὸν σατιρικὸν στίχο, θεώρησε ὀρθὸν καὶ δίκαιον νὰ τιμῆσει μὲ εἰδικὸν τιμητικὸν δίπλωμα τὸν Ἄνθου Ροδίην διότι καὶ εἰδικὰ ξεχωριστὸ εἶναι τὸ ἔργον του καὶ τιμὴ τοῦ πρέπει ἰδιαιτέρη. Γι' αὐτὸ καὶ τὸν τιμᾷ.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Κ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

Α Ν Τ Ι Φ Ω Ν Η Σ Η

Πρέπει να ομολογήσω ότι η συγκίνηση που με διακατέχει άποψε είναι από τις λίγες, τις πιο σπάνιες που έχω δοκιμάσει ως τώρα. Είναι μια συγκίνηση γνήσια, πραγματική, αθόρμητη. Που αναδύεται από τα έγκατα της καρδιάς μου. Για να σμίξει με τα αισθήματα ευγνωμοσύνης μου προς τον Έλληνικόν Πνευματικόν Όμιλον Κύπρου για τήν τιμή που μου περιποιεί με τήν ωραία αυτή έκδήλωση και τήν άπονομή ειδικού διπλώματος για τήν μακρόχρονη διακονία μου στην σατιρική ποίηση, ξέχωρα και ειδικά, γιατί ασχολούμαι και με άλλα λογοτεχνικά είδη. Πνεύμα ευγένειας και ύψηλοφροσύνης χαρακτηρίζει τήν απόφαση του Έλληνικού Πνευματικού Όμιλου Κύπρου να με καταξιώσει της τιμής αυτής. Τόν ευχαριστώ από καρδιάς. Ξέχωρα και ειδικά θέλω να ευχαριστήσω επίσης τους αγαπητούς Κύπρο Χρυσάνθη για τήν ωραία εισαγωγή του, Χριστάκη Κατσαμπά για τήν έγκωμιαστική αναφορά του στην καθημερινή σατιρική προσφορά του Διογένη, Γεώργιο Ίωαννίδη, για τό σκεπτικό της αποφάσεως του Έλληνικού Πνευματικού Όμιλου. Ίδιαίτερα ευχαριστώ τον κ. Πάτροκλο Σταύρου, Υφυπουργό παρά τῷ Προέδρῳ, ὁ ὁποῖος παρεμβαίνοντας αθόρμητα μίλησε επαινετικά για τό έργο μου αναφέροντας ὅτι ὁ Πρόεδρος της Δημοκρατίας κ. Σπ. Κυπριανοῦ ἐκτιμᾷ ἰδιαίτερα τήν προσφορά μου. Τέλος ευχαριστώ ὄλους ἐσᾶς κυρίες και κύριοι που εἶχατε τήν εὐγενή καλωσύνη να παραστείτε στην ἀποφινὴ έκδήλωση. Ἡ παρουσία σας ἐδῶ εἶναι νομίζω ἐνδεικτικὴ της ἐκτιμῆσεως και της ἀγάπης με τήν ὁποῖαν με περιβάλλετε. Είναι μια παρουσία που με ἐγκαρδιώνει και μου δίνει καινούργια φτερά για ψηλότερα πετάγματα. Τὸ ἂν εἴσατε πολλοὶ ἢ λίγοι δὲν ἔχει σημασία. Για μένα σημασία ἔχει ὄχι ἡ ποσοτικὴ ἀλλὰ ἡ ποιοτικὴ ἀξία τῶν ἀκροατῶν μου. Καὶ ἀπὸ τήν ἀποψη αὐτὴ μπορῶ με βεβαιότητα να πῶ, χωρίς καμιά ἐπιφύλαξη και χωρίς καμιά διάθεση κολακείας ὅτι ἀπόψε ἀπευθύνομαι σὲ ἀνθρώπους ἐγνωσμένης ἀξίας και ἤθους. Δὲν θέλω ὁμως να σᾶς κουράσω. Γι' αὐτό θὰ περιορισθῶ να σᾶς πῶ λίγα λόγια για τό πότε και πῶς ἄρχισα να ἀσχολοῦμαι με τήν σατιρική ποίηση, που σὺν μορφὴ τέχνης, θεωρεῖται, και ἔτσι εἶναι, ἓνα ἀπὸ τὰ δυσκολότερα λογοτεχνικά εἶδη. Ὁ πρῶτος που διέκρινε τό ταλέντο μου και με ἐνθάρρυνε να καταπιασθῶ ἰδιαίτερα με τήν σατιρική ποίηση παράλληλα πρὸς τίς ἄλλες πνευματικὲς μου δραστηριότητες ἦταν ὁ ἀγαπητὸς Κώστας Μόντης γύρω στὰ 1945. Τήν πρώτη μου μάλιστα παρουσία σὺν σατιρικὸς ποιητὴς τήν εἶχα κάμει τότε ἀπὸ ἓνα δικό του περιοδικὸ «Τὸ Θέατρο». Σατιρικά μου ποιήματα συνέχισα να δημοσιεύω ἔκτοτε σποραδικῶς και σὲ ἄλλα ἔντυπα της ἐποχῆς ἰδιαίτερα στην ἐφημερίδα «Ἐσπερινή» τοῦ μακαρίτη Νίκου Πατιέτη. Ὅμως ἡ περίοδος της συστηματικῆς, της διαρκούς θητείας μου στην σατιρική ποίηση ἐγκαινιάστηκε τό 1955 με τήν καθιέρωση στην ἐφημερίδα «Φιλελεύθερος» της καθημερινῆς πρωτοσέλιδης στήλης τοῦ «Διογένη».

Για εικοσιεῦνιά ὀλόκληρα χρόνια ἀνελλιπῶς, χωρίς καμιά διακοπὴ θρίσκωαι στην ἔπαλξη ταύτη ὄχι μόνο για να σπάζω τίς συνοφρυώσεις και να ἀνοίγω τὰ χεῖλη σας ὀρίζοντα, ὄχι ἀπλῶς για να τέρπω και να ψυχαγωγῶ τό ἀναγνωστικὸ

μου κοινό, αλλά και για να προβληματίξω επίσης πάνω σε καιρία και καυτά θέματα του καιρού μας, τοπικά και παγκόσμια.

Ἡ σάτιρα, κι όταν λέω σάτιρα, δὲν ἐγνοῶ τὸ φθηνὸ καὶ κακόγουστο ἐκεῖνο εἶδος μερικῶν θεατρικῶν ἐπιθεωρήσεων μὲ τὸ ὁποῖο ἀπαράδεκτα ἐπιχειρεῖται πολλὲς φορές ὁ διασυρμὸς δημοσίων προσώπων καὶ ἡ γελοιοποίηση φυσικῶν ἀνθρωπίνων ἐλαττωμάτων καὶ ἀτελειῶν, ἀλλὰ τὴν σάτιρα τὴν πνευματώδη, τὴν περιεκτικὴ, πού περιέχει κάποιον δῶδαγμα καὶ ἐκπέμπει κάποιον μῆνυμα, ἡ σάτιρα λέω τοῦ εἴδους αὐτοῦ εἶναι ὅτι καὶ τὸ νυστέρι στὰ χέρια ἐνὸς ἱκανοῦ καὶ ἐπιδέξιου ἀνατόμου. Ὁ σατιρικὸς ποιητὴς εἶναι ἀνατόμος πολλῶν καταστάσεων. Χαράττει τομὲς γὰρ νὰ διορθώσει τὰ κακῶς ἔχοντα καὶ νὰ προλάβει ὅπου καὶ ὅσο εἶναι δυνατό τὰ χειρότερα. Εἶναι κοινωνικὸς ἀγωνιστὴς καὶ δάσκαλος μαζί. Καὶ ἡ διπλῆ αὐτὴ ἰδιότητά του ἀπαιτεῖ πρωτίστως ἀπὸ αὐτὸν νὰ ἔχει ἄρτια πνευματικὴ συγκρότηση, ἤθος, ἀμεροληψία, παρατηρητικότητά, καθαρότητα σκέψευς καὶ προπαντὸς ἀνεπτυγιένῃ καὶ πάντοτε γρηγοροῦσα τὴν κοινωνικὴ του συνείδηση.

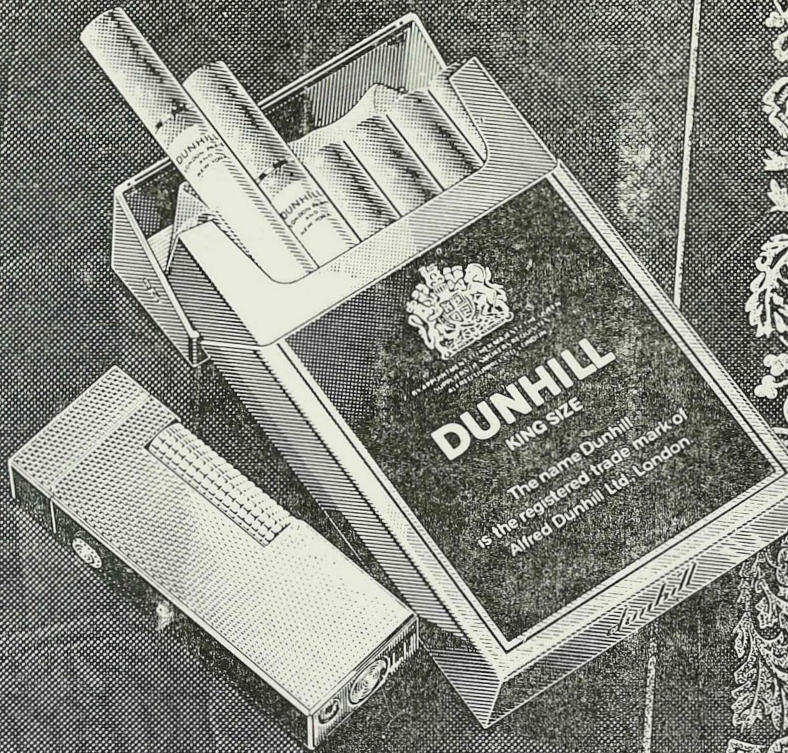
Ὁ Ἄριστοφάνης στὰ πολὺ παλιὰ χρόνια καὶ ὁ Σουρῆς στὰ νεώτερα, μαζί μὲ μερικοὺς ἄλλους — Λατκαράτο, Σούτσο, Ροῦδη, Μωραϊτίνῃ — ὑπῆρξαν οἱ κυριώτεροι ἐκπρόσωποι τοῦ σατιρικοῦ λόγου καὶ τοῦ σκιωπεικοῦ πνεύματος. Ἄτυχῶς μὲ τὸν θάνατο τοῦ Σουρῆ, πού ἦταν ὁ τελευταῖος μῆστορας τοῦ σατιρικοῦ λόγου, τὸ εἶδος τοῦτο τῆς τέχνης παρέμεινε οὐσιαστικὰ ἀκαλλιέργητο καὶ περιῆλθε μὲ τὸ πῶ σὲ παρακμῇ. Κολακεύομαι νὰ πιστεύω ὅτι ἡ ἐπίδοσή μου στὴν σατιρικὴ ποίηση ἄρχισε ἀπὸ ἐκεῖ πού σταμάτησε ὁ Σουρῆς. Καὶ εἶμαι εὐτυχῆς διότι σκοπεύω στοὺς ἴδιους στόχους προσπαθῶντας νὰ δώσω μιὰ συνέχεια στὸν σατιρικὸ λόγον πού ἔχει μακρὰ παράδοση καὶ πολὺ βαθιεῖς ρίζες καὶ καταβολές στὸν Ἑλληνικὸν χῶρον. Ἄλλὰ εὐτυχῆς εἶμαι καὶ γιὰ ἕνα ἄλλο λόγο. Διότι σὲ μιὰ ἐποχὴ πού ἡ στέγη τῆς εἰρήνης τοῦ κόσμου ἀπειλεῖται μὲ κατάρρευση καὶ ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων ἔχει συνυφανθεῖ μὲ τὸ ἄγχος καὶ τὴν ἀγωνία. Σὲ μιὰ ἐποχὴ πού ἡ ψυχασωματικὴ μας υγεία ὑπονομεύεται ἀπὸ τὴν δραματικότητά τῶν καιρῶν μας, ἔχω τὴν αἴσθησιν ὅτι ἡ καθημερινὴ σάτιρα τοῦ Διογένη προσφέρεται σὰν δάσκαμο παρηγοριᾶς σὲ κόσμον τόσο ἐπώδυνο. Ἡ εὐθυμία καὶ τὸ γέλιο πού προσφέρει ἡ ἀληθινὴ σάτιρα εἶναι πηγὴ ψυχικῆς υγείας. Ἄπὸ τὴν στιγμή πού οἱ ἄνθρωποι θὰ μάθουν νὰ ἀποζητοῦν τὴν ψυχικὴ καὶ πνευματικὴ ἑκούραση στὴν χαρὰ καὶ στὸ γέλιο, οἱ συνταγές τῶν ψυχιάτρων θὰ εἶναι ὅσως ἀχρεῖαστες. Τὸ λέω αὐτὸ χωρὶς τὴν πρόθεσιν νὰ ἀντιστρατευθῶ τὰ ἐπαγγελματικὰ συμφέροντα τῶν νευρολόγων καὶ τῶν ψυχιάτρων.

Καὶ γιὰ νὰ μὴν σᾶς ταλαιπωρῶ περισσότερο παρακαλῶ νὰ μοῦ ἐπιτρέψετε τώρα, κυρίες καὶ κύριοι, νὰ σᾶς ἐκδώσω ἐντελῶς δωρεὰν μερικὲς συνταγές γέλιου ἀπὸ τὴν παλιὰ καὶ νεώτερη σατιρικὴ παραγωγή μου.

ΑΝΘΟΣ ΡΟΔΙΝΗΣ

Internationally acknowledged
to be the finest King Size cigarette
in the world

dunhill

London Paris New York

THE MOST DISTINGUISHED TOBACCO HOUSE IN THE WORLD

Προειδοποίηση Υπουργείου Υγείας: Το κάπνισμα μπορεί να βλάψει την υγεία σας

ΜΠΥΡΑ ΚΕΟ

η μπύρα σας...

